

**Traci moc z dn. 01.08.2011 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 21, poz. 113).**

**Opracowano na  
podstawie: tj. Dz.U.  
z 2010 r. Nr 176,  
poz. 1190**

**USTAWA  
z dnia 16 lipca 1998 r.**

**Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw<sup>1) 1)</sup>**

**DZIAŁ I  
Przepisy wspólne**

**Rozdział 1  
Przepisy ogólne**

**Art. 1.**

Ustawa określa zasady i tryb przeprowadzania wyborów do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw, zgłaszania kandydatów oraz warunki ważności tych wyborów.

**Art. 2.**

1. Wybory do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw są powszechne, równe, bezpośrednie i odbywają się w głosowaniu tajnym.
- 2.<sup>2)</sup> W wyborach do każdego z organów, o których mowa w ust. 1, głosować można tylko osobiście i tylko jeden raz.
- 2.<sup>3)</sup> **W wyborach do każdego z organów, o których mowa w ust. 1, głosować można tylko jeden raz.**

---

<sup>1)</sup> Odnośnik nr 1 dodany do tytułu ustawy przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 102, poz. 1055), która weszła w życie z dniem 1 maja 2004 r.; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

<sup>1)</sup> Przepisy niniejszej ustawy wdrażają postanowienia dyrektywy Rady 94/80/WE z dnia 19 grudnia 1994 r., ustanawiającej szczegółowe zasady korzystania z prawa głosowania i kandydowania w wyborach lokalnych przez obywateli Unii zamieszkałych w Państwie Członkowskim, którego nie są obywatelami.

<sup>2)</sup> W tym brzmieniu stosuje się do kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie której ustawa, o której mowa w odnośniku 3, weszła w życie.

<sup>3)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o zmianie ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz ustawy o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta (Dz. U. Nr 213, poz. 1651), która weszła w życie z dniem 24 grudnia 2009 r.; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

3.<sup>4)</sup> Wyborca może głosować osobiście lub przez pełnomocnika.

### **Art. 3.**

1. W rozumieniu niniejszej ustawy organami stanowiącymi jednostek samorządu terytorialnego są rady gmin, rady powiatów i sejmiki województw.
2. Ilekroć w niniejszej ustawie jest mowa o radzie gminy, należy przez to rozumieć także radę miasta na prawach powiatu.
3. Ilekroć w niniejszej ustawie jest mowa o radzie, należy przez to rozumieć także sejmik województwa.

### **Art. 4.**

Przepisy niniejszego działu stosuje się do wyborów odpowiednich rad, jeżeli przepisy szczególne ustawy nie stanowią inaczej.

## **Rozdział 2**

### **Prawa wyborcze**

### **Art. 5.<sup>5)</sup>**

- 1.<sup>6)</sup> Prawo wybierania (czynne prawo wyborcze) do danej rady ma każdy obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat oraz stale zamieszkuje na obszarze działania tej rady.
2. Nie mają prawa wybierania osoby:
  - 1) pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądowym;
  - 2) pozbawione praw wyborczych orzeczeniem Trybunału Stanu;
  - 3) ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądowym.

### **Art. 6. (uchylony).<sup>7)</sup>**

### **Art. 6a.<sup>8)</sup>**

- 1.<sup>9)</sup> Prawo wybierania do rady gminy ma również obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat oraz stale zamieszkuje na obszarze działania tej rady.
2. (uchylony).<sup>10)</sup>

---

<sup>4)</sup> Dodany przez art. 2 pkt 1 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 3; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>5)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 102, poz. 1055), która weszła w życie z dniem 1 maja 2004 r.; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

<sup>6)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 19 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 57, poz. 356), która weszła w życie z dniem 24 kwietnia 2010 r.

<sup>7)</sup> Przez art. 1 pkt 2 ustawy, o której mowa w odnośniku 6.

<sup>8)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>9)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 3 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 6.

<sup>10)</sup> Przez art. 1 pkt 3 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 6.

3. Prawa wybierania nie ma obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim pozbawiony prawa wybierania w państwie członkowskim Unii Europejskiej, którego jest obywatelem.

#### **Art. 7.<sup>11)</sup>**

1. Prawo wybieralności (bierne prawo wyborcze) przysługuje osobie mającej prawo wybierania do danej rady.
2. Nie mają prawa wybieralności osoby:
  - 1) karane za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego;
  - 2) wobec których wydano prawomocny wyrok warunkowo umarzający postępowanie karne w sprawie popełnienia przestępstwa umyślnego ściganego z oskarżenia publicznego;
  - 3)<sup>12)</sup> wobec których wydano prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające utratę prawa wybieralności, o którym mowa w art. 21a ust. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2007 r. Nr 63, poz. 425, z późn. zm.<sup>13)</sup>).
3. Prawa wybieralności nie ma obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim pozbawiony prawa wybieralności w państwie członkowskim Unii Europejskiej, którego jest obywatelem.

#### **Art. 8.**

1. Można kandydować tylko do jednego z organów wymienionych w art. 3 ust. 1.
2. Przepis ust. 1 stosuje się w przypadku uzupełniania składu rady lub wyboru danej rady przed upływem kadencji rad.
3. Można być radnym tylko jednej z rad, o których mowa w art. 3.

#### **Art. 9.**

Przy ustalaniu faktu stałego zamieszkania dla potrzeb niniejszej ustawy stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.

### **Rozdział 3 Organy wyborcze**

#### **Art. 10.**

- 1.<sup>14)</sup> Państwowa Komisja Wyborcza powołana na podstawie przepisów ustawy – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypos-

---

<sup>11)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 4 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>12)</sup> Dodany przez art. 38 pkt 1<sup>1</sup> ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. Nr 218, poz. 1592 oraz z 2007 r. Nr 25, poz. 162), która weszła w życie z dniem 15 marca 2007 r.

<sup>13)</sup> Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2007 r. Nr 83, poz. 561, Nr 85, poz. 571, Nr 115, poz. 789, Nr 165, poz. 1171 i Nr 176, poz. 1242, z 2009 r. Nr 178, poz. 1375 oraz z 2010 r. Nr 79, poz. 522, Nr 96, poz. 620 i Nr 127, poz. 857.

<sup>14)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 5 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

spolitej Polskiej oraz komisarze wyborczy organizują wybory i sprawują nadzór nad ich przeprowadzeniem zgodnie z przepisami prawa.

2. Wybory przeprowadzają:

- 1) terytorialne (wojewódzkie, powiatowe i gminne) komisje wyborcze;
- 2) obwodowe komisje wyborcze.

### Art. 11.

1. Do zadań Państwowej Komisji Wyborczej należy:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego;
- 2) powoływanie i odwoływanie komisarzy wyborczych;
- 3) rozpatrywanie skarg na działalność komisarzy wyborczych;
- 4) ustalanie wzorów urzędowych formularzy oraz druków wyborczych, a także wzorów pieczęci organów wyborczych niższego stopnia;
- 5) sprawowanie nadzoru nad sporządzaniem spisów wyborców;
- 6) podawanie do publicznej wiadomości zbiorczych wyników wyborów do rad;
- 7) wykonywanie innych zadań określonych w ustawach.

2.<sup>15)</sup> Wykonując zadania, o których mowa w ust. 1, Państwowa Komisja Wyborcza wydaje wytyczne wiążące komisarzy wyborczych oraz terytorialne i obwodowe komisje wyborcze, a także wyjaśnienia dla organów samorządu terytorialnego oraz podległych im jednostek wykonujących zadania związane z przygotowaniem i przeprowadzeniem wyborów.

2.<sup>16)</sup> **Wykonując zadania, o których mowa w ust. 1, Państwowa Komisja Wyborcza wydaje wytyczne wiążące komisarzy wyborczych oraz terytorialne i obwodowe komisje wyborcze, a także wyjaśnienia dla organów samorządu terytorialnego oraz podległych im jednostek wykonujących zadania związane z przygotowaniem i przeprowadzeniem wyborów, jak i dla komitetów wyborczych oraz nadawców telewizyjnych i radiowych.**

3. Państwowa Komisja Wyborcza uchyla postanowienia komisarza wyborczego podjęte z naruszeniem prawa lub niezgodne z jej wytycznymi i przekazuje sprawę do ponownego rozpatrzenia.

4. Państwowa Komisja Wyborcza podejmuje uchwały w zakresie swoich ustawowych uprawnień.

5. Państwowa Komisja Wyborcza może na czas przeprowadzenia wyborów utworzyć swoją inspekcję i określić jej zadania. Do osób powołanych w skład inspekcji stosuje się odpowiednio przepisy art. 20 ust. 1 i 3 oraz art. 21.<sup>17)</sup>

### Art. 12.

1. Do zadań komisarza wyborczego należy:

- 1)<sup>18)</sup> sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego;

---

<sup>15)</sup> W tym brzmieniu stosuje się do kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie której ustawa, o której mowa w odnośniku 16, weszła w życie.

<sup>16)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 4 pkt 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o zmianie ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 213, poz. 1652), która weszła w życie z dniem 24 grudnia 2009 r.; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>17)</sup> Zdanie drugie w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 6 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

- 2) zapewnianie we współdziałaniu z organami samorządu terytorialnego organizacji wyborów do rad na obszarze województwa;
  - 3) powoływanie terytorialnych komisji wyborczych oraz rozwiązywanie terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych po wykonaniu ich ustawowych zadań;
  - 4) rozpatrywanie skarg na działalność terytorialnych komisji wyborczych;
  - 5) kontrolowanie, w zakresie ustalonym przez Państwową Komisję Wyborczą, prawidłowości sporządzania spisów wyborców;
  - 6) podawanie do publicznej wiadomości informacji o składach terytorialnych komisji wyborczych powołanych na obszarze województwa;
  - 7) udzielanie, w miarę potrzeby, terytorialnym i obwodowym komisjom wyborczym wyjaśnień;
  - 8) ustalanie zbiorczych wyników wyborów do rad przeprowadzonych na obszarze województwa i ogłaszanie ich w trybie określonym w niniejszej ustawie;
  - 9) przedkładanie sprawozdania z przebiegu wyborów na obszarze województwa, wraz z ich wynikami, Państwowej Komisji Wyborczej;
  - 10) (uchylony);<sup>19)</sup>
  - 11) wykonywanie innych czynności przewidzianych w ustawach lub zleconych przez Państwową Komisję Wyborczą.
2. Komisarz wyborczy uchyła uchwały terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych podjęte z naruszeniem prawa lub niezgodne z wytycznymi Państwowej Komisji Wyborczej i przekazuje sprawę właściwej komisji do ponownego rozpatrzenia.
  3. Komisarz wyborczy może na czas przeprowadzenia wyborów utworzyć swoją inspekcję i określić jej zadania. Przepisy dotyczące osób powołanych do inspekcji Państwowej Komisji Wyborczej, o których mowa w art. 11 ust. 5, mają zastosowanie do inspekcji powołanej przez komisarza wyborczego.
  4. Komisarz wyborczy wydaje postanowienia w zakresie swoich ustawowych uprawnień.
  5. (uchylony).<sup>20)</sup>
  6. (uchylony).<sup>20)</sup>

### **Art. 13.**

Do zadań terytorialnej komisji wyborczej należy:

- 1) rejestrowanie kandydatów na radnych;
- 2) zarządzanie druku obwieszczeń wyborczych i podanie ich do publicznej wiadomości w trybie określonym w ustawie;

---

<sup>18)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 7 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>19)</sup> Przez art. 4 pkt 3 lit. a ustawy z dnia 15 lutego 2002 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym, ustawy o samorządzie województwa, ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz ustawy o referendum lokalnym (Dz. U. Nr 23, poz. 220), która weszła w życie z dniem 31 marca 2002 r.

<sup>20)</sup> Przez art. 4 pkt 3 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 19.

- 3) zarządzanie druku kart do głosowania i ich dostarczania obwodowym komisjom wyborczym;
- 4) rozpatrywanie skarg na działalność obwodowych komisji wyborczych;
- 5) ustalenie wyników głosowania i wyników wyborów do rady i ogłoszenie ich w trybie określonym niniejszą ustawą;
- 6) przesłanie wyników głosowania i wyników wyborów komisarzowi wyborczemu;
- 7) wykonywanie innych czynności określonych w ustawie lub zleconych przez komisarza wyborczego.

#### **Art. 14.**

Do zadań obwodowej komisji wyborczej należy:

- 1) przeprowadzenie głosowania w obwodzie;
- 2) czuwanie w dniu wyborów nad przestrzeganiem prawa wyborczego w miejscu i czasie głosowania;
- 3) ustalenie wyników głosowania w obwodzie i podanie ich do publicznej wiadomości;
- 4) przesłanie wyników głosowania do właściwej terytorialnej komisji wyborczej.

#### **Art. 15.**

1. Komisarz wyborczy jest pełnomocnikiem Państwowej Komisji Wyborczej wyznaczonym na obszar stanowiący część jednego województwa.
- 1a. Państwowa Komisja Wyborcza określa właściwość terytorialną komisarzy wyborczych oraz właściwość rzeczową w zakresie wykonywania czynności o charakterze ogólnowojejewódzkim, z uwzględnieniem zadań związanych z wyborami do sejmiku województwa oraz zadań, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 8 i 9.
2. Komisarzy wyborczych powołuje w każdym województwie w liczbie od 2 do 6 spośród sędziów, na okres 5 lat, Państwowa Komisja Wyborcza na wniosek ministra właściwego do spraw sprawiedliwości. Ta sama osoba może być ponownie powołana na stanowisko komisarza tylko raz.
- 2a. Komisarzem wyborczym może być także sędzia w stanie spoczynku, nie dłużej jednak niż do ukończenia 70 lat.
3. Komisarz wyborczy pełni swoją funkcję niezależnie od sprawowania urzędu sędziego właściwego sądu.
4. Funkcja komisarza wyborczego wygasa wskutek śmierci, ustania stosunku służbowego sędziego, ukończenia 70 lat przez komisarza będącego sędzią w stanie spoczynku lub odwołania. Państwowa Komisja Wyborcza odwołuje komisarza wyborczego przed upływem okresu, na jaki został powołany, z powodu zrzeczenia się funkcji lub na wniosek prezesa właściwego sądu albo na wniosek ministra właściwego do spraw sprawiedliwości.
5. W przypadku, o którym mowa w ust. 4, powołanie komisarza wyborczego następuje w trybie i na zasadach przewidzianych w ust. 2.
6. W razie czasowej niemożności pełnienia funkcji przez komisarza wyborczego Państwowa Komisja Wyborcza może powierzyć pełnienie tej funkcji na ten okres innemu komisarzowi wyborczemu lub innej osobie zapewniającej rzetelne wykonanie czynności wyborczych.

**Art. 16. (uchylony).<sup>21)</sup>****Art. 17.**

- 1.<sup>22)</sup> Terytorialne komisje wyborcze powołuje, najpóźniej w 45 dniu przed dniem wyborów, komisarz wyborczy spośród wyborców zgłoszonych przez pełnomocników, o których mowa w art. 101 ust. 2, z zastrzeżeniem ust. 3.
2. W skład komisji wchodzi od 7 do 9 osób.
3. W skład komisji wyborczej wojewódzkiej, powiatowej oraz komisji wyborczej w mieście na prawach powiatu wchodzi z urzędu, jako przewodniczący, sędzia wskazany przez prezesa sądu okręgowego.
4. Pierwsze posiedzenie wojewódzkiej komisji wyborczej organizuje komisarz wyborczy.
5. Pierwsze posiedzenia powiatowych i gminnych komisji wyborczych organizuje, z upoważnienia komisarza wyborczego, odpowiednio starosta i wójt (burmistrz, prezydent miasta).
6. Komisja na pierwszym posiedzeniu wybiera, z zastrzeżeniem ust. 3, ze swojego składu przewodniczącego i jego zastępcę.
7. Skład komisji podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty.
8. Zmiany i uzupełnienia w składzie komisji następują w trybie przepisów o jej powołaniu.

**Art. 18.**

- 1.<sup>23)</sup> Obwodową komisję wyborczą powołuje, najpóźniej w 21 dniu przed dniem wyborów, gminna komisja wyborcza spośród wyborców zgłoszonych przez pełnomocników, o których mowa w art. 101 ust. 2, z zastrzeżeniem ust. 2.
- 1.<sup>24)</sup> **Obwodową komisję wyborczą powołuje, najpóźniej w 14 dniu przed dniem wyborów, gminna komisja wyborcza spośród wyborców zgłoszonych przez pełnomocników, o których mowa w art. 101 ust. 2, z zastrzeżeniem ust. 1a i 2. Zgłoszenia kandydatów na członków obwodowej komisji wyborczej dokonuje się najpóźniej w 23 dniu przed dniem wyborów.**
- 1a.<sup>25)</sup> Kandydatów na członków obwodowej komisji wyborczej mogą zgłaszać wyłącznie pełnomocnicy komitetów wyborczych, które mają zarejestrowaną listę kandydatów w okręgu wyborczym, dla którego właściwa jest dana obwodowa komisja wyborcza.
- 2.<sup>26)</sup> W skład komisji wchodzi od 7 do 9 osób, z zastrzeżeniem ust. 2a i 2b, w tym z urzędu, jako członek, osoba wskazana przez wójta (burmistrza, prezydenta mia-

<sup>21)</sup> Przez art. 4 pkt 5 ustawy, o której mowa w odnośniku 19.

<sup>22)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 8 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>23)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 9 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5; w tym brzmieniu stosuje się do kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie której ustawa, o której mowa w odnośniku 16, weszła w życie.

<sup>24)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 2 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>25)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 2 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>26)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 9 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

sta) spośród pracowników samorządowych gminy lub gminnych jednostek organizacyjnych.

- 2a.<sup>27)</sup> W obwodach odrębnych, o których mowa w art. 30 ust. 2b, w skład komisji wchodzi od 5 do 7 osób.
- 2b.<sup>27)</sup> W wyborach uzupełniających, wyborach przedterminowych i w wyborach do nowych rad w skład komisji wchodzi od 5 do 7 osób.
3. Pierwsze posiedzenie komisji organizuje wójt (burmistrz, prezydent miasta).
4. Komisja na pierwszym posiedzeniu wybiera ze swojego składu przewodniczącego i jego zastępcę.
- 4a.<sup>28)</sup> Funkcji przewodniczącego i zastępcy przewodniczącego komisji nie może pełnić osoba wskazana do składu komisji przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta).
5. Skład komisji podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty.
6. Zmiany i uzupełnienia w składzie komisji następują w trybie przepisów o jej powołaniu.

### **Art. 19.**

1. W skład komisji wyborczych, o których mowa w art. 10 ust. 2, mogą wchodzić tylko wyborcy stale zamieszkali na obszarze działania danej rady. Można być członkiem tylko jednej komisji wyborczej.
- 2.<sup>29)</sup> W skład każdej z komisji wyborczych wchodzi po jednym przedstawicielu zgłoszonym w imieniu każdego komitetu wyborczego przez pełnomocnika, o którym mowa w art. 101 ust. 2, z zastrzeżeniem ust. 3 i 4.
- 3.<sup>30)</sup> W przypadku zgłoszenia przez pełnomocników do składu terytorialnej lub obwodowej komisji wyborczej liczby kandydatów przekraczającej dopuszczalny skład komisji, o składzie komisji decyduje publiczne losowanie przeprowadzone przez organ właściwy do jej powołania.
- 4.<sup>30)</sup> Jeżeli liczba kandydatów zgłoszonych w trybie, o którym mowa w ust. 2 i 3, jest mniejsza od dopuszczalnego minimalnego składu liczbowego komisji, uzupełnienia jej składu dokonuje organ właściwy do powołania komisji ze zgłoszonych, przez pełnomocników, kandydatów w ciągu 3 dni po upływie terminu określonego odpowiednio w art. 17 ust. 1 i w art. 18 ust. 1.
5. Sposób zgłaszania kandydatów, wzór zgłoszenia oraz zasady powoływania komisji wyborczych, w tym tryb przeprowadzenia losowania, określa Państwowa Komisja Wyborcza.
6. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych tracą członkostwo w komisji z dniem podpisania zgody na kandydowanie na radnego. Z tym dniem tracą również członkostwo w komisjach osoby będące w stosunku do osób, które wyraziły zgodę na kandydowanie: zstępnymi, wstępnymi, małżonkami, rodzeństwem, małżonkami zstępnymi lub przysposobionymi.

---

<sup>27)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 9 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>28)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 9 lit. d ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>29)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 10 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>30)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 10 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.



- 7.<sup>31)</sup> Członkowie komisji nie mogą pełnić funkcji pełnomocników komitetów wyborczych ani też mężów zaufania, o których mowa w art. 111 ust. 1.
8. Członkowie komisji nie mogą prowadzić agitacji na rzecz kandydatów na radnych.

#### **Art. 20.**<sup>32)</sup>

1. Członkom komisji wyborczych przysługują:
  - 1) diety i zwrot kosztów podróży i noclegów;
  - 2) zryczałtowane diety za czas związany z wykonywaniem zadań członka komisji w przypadku członków terytorialnych komisji wyborczych oraz za czas związany z przeprowadzeniem głosowania oraz ustaleniem wyników głosowania w przypadku członków obwodowych komisji wyborczych.
2. Członkom Państwowej Komisji Wyborczej nie przysługują zryczałtowane diety, o których mowa w ust. 1 pkt 2.
3. Członkom komisji wyborczych w związku z wykonywaniem zadań przysługuje zwolnienie od pracy do 5 dni, z zachowaniem prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz uprawnień ze stosunku pracy, z wyjątkiem prawa do wynagrodzenia, z zastrzeżeniem ust. 4.
4. Przewodniczący wojewódzkich i powiatowych komisji wyborczych oraz miejskich komisji wyborczych w miastach na prawach powiatu wykonują swoje zadania na zasadach takich jak sędzia sądu powszechnego delegowany do pracy w innym sądzie.
5. Komisarzom wyborczym przysługuje wynagrodzenie miesięczne w wysokości wynagrodzenia członka Państwowej Komisji Wyborczej, określonego odrębnymi przepisami.
6. Przepis ust. 1 pkt 1 stosuje się odpowiednio do komisarzy wyborczych.
7. Minister właściwy do spraw administracji, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określi, w drodze rozporządzenia, wysokość oraz szczegółowe zasady, na których przysługują diety, zryczałtowane diety, zwrot kosztów podróży i noclegów, o których mowa w ust. 1, oraz warunki obniżania wysokości diet członków terytorialnych komisji wyborczych w przypadku nieuczestniczenia w wykonywaniu części zadań komisji, a także tryb udzielania dni wolnych od pracy, o których mowa w ust. 3. Rozporządzenie określi również wysokość oraz szczegółowe zasady, na których przysługują diety, zryczałtowane diety oraz zwrot kosztów podróży i noclegów, a także tryb udzielania dni wolnych od pracy osobom powołanym w skład inspekcji, o których mowa w art. 11 ust. 5 oraz art. 12 ust. 3.

#### **Art. 21.**

1. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych, o których mowa w art. 10 ust. 2, korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych i ponoszą odpowiedzialność jak funkcjonariusze publiczni.
- 2.<sup>33)</sup> Osobom wchodzącym w skład komisji wyborczych przysługuje zaopatrzenie z tytułu wypadku przy wykonywaniu zadań tych komisji na podstawie przepisów

---

<sup>31)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 10 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>32)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 11 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>33)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 12 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach.

3. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio do komisarzy wyborczych.

#### **Art. 22.**

1. Państwowa Komisja Wyborcza ustala w regulaminie sposób wykonania swoich zadań wynikających z niniejszej ustawy oraz określa tryb pracy komisarzy wyborczych, w tym sposób sprawowania przez nich nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego.
2. Państwowa Komisja Wyborcza ustala regulaminy terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych, określając w nich w szczególności tryb pracy komisji oraz sposób wykonania zadań.
3. Państwowa Komisja Wyborcza może określić warunki oraz sposób wykorzystania techniki elektronicznej przy ustalaniu wyników głosowania i wyników wyborów przez terytorialne komisje wyborcze i komisarzy wyborczych.

#### **Art. 23.**

1. Obsługę Państwowej Komisji Wyborczej i komisarzy wyborczych zapewnia Krajowe Biuro Wyborcze, utworzone na podstawie przepisów ustawy – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Obsługę administracyjną właściwej terytorialnej komisji wyborczej oraz wykonanie zadań wyborczych odpowiednio na obszarze województwa, powiatu i gminy zapewnia marszałek województwa, starosta i wójt (burmistrz, prezydent miasta), jako zadanie zlecone. W tym celu marszałek województwa, starosta i wójt (burmistrz, prezydent miasta) może ustanowić pełnomocnika do spraw wyborów – urzędnika wyborczego. Zasady współdziałania urzędnika wyborczego z Krajowym Biurem Wyborczym określa porozumienie zawarte odpowiednio pomiędzy marszałkiem, starostą i wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) a Kierownikiem Krajowego Biura Wyborczego lub upoważnioną przez niego osobą.
3. Obsługę administracyjną i warunki techniczno-materialne pracy obwodowych komisji wyborczych zapewnia wójt (burmistrz, prezydent miasta), jako zadanie zlecone gminie.

#### **Art. 24.**

1. Jednostki organizacyjne sprawujące trwałe zarząd nieruchomości państwowych i komunalnych są obowiązane udostępnić pomieszczenia wskazane przez marszałka województwa, starostę i wójta (burmistrza, prezydenta miasta) z przeznaczeniem na siedziby odpowiednio terytorialnej komisji wyborczej oraz obwodowych komisji wyborczych (lokale wyborcze).
2. Pomieszczenia, o których mowa w ust. 1, są udostępniane bezpłatnie.
3. Siedziby komisji wyborczych można również umieszczać w pomieszczeniach innych podmiotów niż wymienione w ust. 1, po uprzednim porozumieniu z zarządzającymi tymi pomieszczeniami.
4. Przepisy ust. 1–3 stosuje się odpowiednio do pomieszczeń niezbędnych dla wykonywania przez komisarza wyborczego zadań związanych z wyborami.

## **Rozdział 4**

### **Zarządzanie wyborów**

#### **Art. 25.**

1. Wybory do rad zarządza się nie później niż na 30 dni przed upływem kadencji rad. Datę wyborów wyznacza się na dzień wolny od pracy, przypadający w ciągu 60 dni po upływie kadencji rad.
2. Prezes Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, wyznacza, w drodze rozporządzenia, datę wyborów zgodnie z ust. 1 oraz określa dni, w których upływają terminy wykonania czynności wyborczych przewidzianych w ustawie (kalendarz wyborczy).
3. Rozporządzenie, o którym mowa w ust. 2, podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości i ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej najpóźniej w 60 dniu przed dniem wyborów.

#### **Art. 26.**

- 1.<sup>34)</sup> W razie konieczności przeprowadzenia wyborów danej rady przed upływem kadencji z przyczyn określonych w ustawach, wybory zarządza się i przeprowadza w ciągu 90 dni od wystąpienia tej przyczyny. Przepisy art. 25 stosuje się odpowiednio, z tym że w kalendarzu wyborczym terminy wykonania czynności wyborczych mogą być krótsze od przewidzianych w ustawie.
2. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów w sprawie wyborów, o których mowa w ust. 1, wojewoda podaje niezwłocznie do publicznej wiadomości, w formie obwieszczenia, na obszarze działania rady, do której wybory mają być przeprowadzone.

## **Rozdział 5**

### **Ustalenie liczby radnych**

#### **Art. 27.**

1. Liczbę radnych wybieranych do rad ustala, odrębnie dla każdej rady, wojewoda, po porozumieniu z komisarzem wyborczym, odpowiednio do zasad określonych w niniejszej ustawie oraz ustawach odrębnych.
2. Ustalenie liczby radnych dla każdej rady następuje na podstawie liczby mieszkańców zamieszkałych na obszarze działania danej rady, według stanu ewidencji ludności na koniec roku poprzedzającego rok, w którym wybory mają być przeprowadzone.

#### **Art. 28.**

Zarządzenie wojewody ustalające liczbę radnych wybieranych do rad ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym i podaje do publicznej wiadomości, w formie obwieszczenia, w każdej gminie najpóźniej na 4 miesiące przed upływem kadencji. Po jednym egzemplarzu zarządzenia przekazuje się niezwłocznie każdej właściwej radzie i komisarzowi wyborczemu oraz przesyła do Państwowej Komisji Wyborczej.

---

<sup>34)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 27 stycznia 2006 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 17, poz. 128), która weszła w życie z dniem 2 lutego 2006 r.

**Art. 29.**

1. W przypadku, o którym mowa w art. 26, wojewoda, po porozumieniu z komisarzem wyborczym, ustala liczbę radnych wybieranych do danej rady na podstawie liczby mieszkańców według stanu w ewidencji ludności na koniec miesiąca poprzedzającego zarządzenie o wyborach.
2. Liczbę radnych wybieranych do danej rady podaje się w rozporządzeniu, o którym mowa w art. 26 ust. 2.
3. (uchylony).<sup>35)</sup>

**Rozdział 6**  
**Obwody głosowania****Art. 30.**

1. Głosowanie w wyborach do rad przeprowadza się w stałych i odrębnych obwodach głosowania utworzonych na obszarze gminy.
- 2.<sup>36)</sup> Podziału gminy na stałe obwody głosowania dokonuje rada gminy na wniosek wójta (burmistrza, prezydenta miasta).
- 2a.<sup>37)</sup> Stały obwód głosowania powinien obejmować od 500 do 3 000 mieszkańców. W przypadkach uzasadnionych miejscowymi warunkami obwód może obejmować mniejszą liczbę mieszkańców.
- 2b.<sup>37)</sup> Rada gminy na wniosek wójta (burmistrza, prezydenta miasta) tworzy odrębny obwód głosowania w szpitalu, zakładzie pomocy społecznej, zakładzie karnym i areszcie śledczym, jeżeli w dniu wyborów będzie w nim przebywać co najmniej 15 wyborców objętych rejestrem wyborców w gminie, na terenie której położona jest wymieniona jednostka. Nieutworzenie takiego obwodu jest możliwe wyłącznie w uzasadnionych przypadkach na wniosek kierownika tej jednostki.
- 2c.<sup>37)</sup> Jeżeli w dniu wyborów w jednostce, o której mowa w ust. 2b, będzie przebywać mniej niż 15 wyborców objętych rejestrem wyborców w gminie, na terenie której położona jest jednostka, można w niej utworzyć odrębny obwód głosowania po zasięgnięciu opinii jej kierownika.
- 2d.<sup>37)</sup> Utworzenie odrębnych obwodów następuje najpóźniej w 35 dniu przed dniem wyborów.
3. Uchwałę rady gminy o utworzeniu obwodów głosowania ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym oraz podaje do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty. Po jednym egzemplarzu uchwały przekazuje się niezwłocznie wojewodzie i komisarzowi wyborczemu.
- 4.<sup>38)</sup> Na ustalenia rady gminy, o których mowa w ust. 2 i 2b, wyborcom w liczbie co najmniej 15 przysługuje prawo wniesienia skargi do komisarza wyborczego, w terminie 5 dni od daty podania ich do publicznej wiadomości. Komisarz wyborczy rozpoznaje sprawę w ciągu 5 dni i wydaje postanowienie; na postanowienie nie przysługuje środek zaskarżenia.

---

<sup>35)</sup> Przez art. 4 pkt 14 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 19.

<sup>36)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 13 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>37)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 13 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>38)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 13 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

**Art. 31.**

- 1.<sup>39)</sup> Wójt (burmistrz, prezydent miasta) przedkłada radzie gminy wnioski w sprawie zmian w podziale na stałe obwody głosowania, jeżeli konieczność taka wynika ze zmian granic gminy, zmiany liczby mieszkańców w gminie lub w obwodzie głosowania, zmiany liczby radnych w radzie gminy lub zmian w podziale gminy na okręgi wyborcze.
- 2.<sup>39)</sup> Wnioski, o których mowa w ust. 1, przedkłada się nie później niż na 3 miesiące przed upływem kadencji rady gminy. Rada gminy dokonuje zmian w podziale na stałe obwody głosowania najpóźniej w ciągu miesiąca od przedłożenia wniosku.
- 3.<sup>39)</sup> Do zmian w podziale na stałe obwody głosowania przepisy art. 30 ust. 3 i 4 stosuje się odpowiednio.

**Art. 32.**

Informację o numerach i granicach obwodów głosowania oraz wyznaczonych siedzibach obwodowych komisji wyborczych dla danych wyborów podaje wójt (burmistrz, prezydent miasta), w formie obwieszczenia, do wiadomości wyborców najpóźniej w 21 dniu przed dniem wyborów. Po jednym egzemplarzu obwieszczenia przekazuje się niezwłocznie terytorialnej komisji wyborczej oraz komisarzowi wyborczemu.

**Art. 32a.<sup>40)</sup>**

Lokale obwodowych komisji wyborczych dostosowane do potrzeb wyborców niepełnosprawnych zapewnia wójt (burmistrz, prezydent miasta). Do lokali tych stosuje się przepisy wykonawcze wydane na podstawie art. 53 ust. 2 ustawy – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

**Rozdział 7**  
**Spis wyborców****Art. 33.**

1. Osoby, którym przysługuje prawo wybierania, wpisuje się do spisu wyborców.
2. Wyborca może być wpisany tylko do jednego spisu.

**Art. 34.**

1. Spis wyborców służy dla wyborów do rad, do których wybory zostały zarządzone.
  2. Spis sporządza się w urzędzie gminy, najpóźniej w 14 dniu przed dniem wyborów, na podstawie stałego rejestru wyborców w gminie, prowadzonego na zasadach określonych w przepisach ustawy – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.
- 2a.<sup>41)</sup> Spis dzieli się na część A i część B.

---

<sup>39)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 14 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>40)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>41)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 15 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

- 2b.<sup>41)</sup> Część A spisu obejmuje obywateli polskich. W tej części spisu wymienia się nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL i adres zamieszkania wyborcy.
- 2c.<sup>41)</sup> Część B spisu obejmuje obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi, którym przysługuje prawo wybierania do rady gminy. W tej części spisu wymienia się nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia, obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, numer paszportu lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość oraz adres zamieszkania wyborcy w gminie.
3. Spis sporządza się w 2 egzemplarzach, oddzielnie dla każdego obwodu głosowania, według miejsca zamieszkania wyborców.
4. (uchylony).<sup>42)</sup>

#### **Art. 34a.**<sup>43)</sup>

1. Wyborca niepełnosprawny, na swój wniosek wniesiony do urzędu gminy najpóźniej w 5 dniu przed dniem wyborów, jest dopisywany do spisu wyborców w wybranym przez siebie obwodzie głosowania spośród obwodów głosowania, w których znajdują się lokale, o których mowa w art. 32a, na obszarze gminy właściwej ze względu na miejsce jego stałego zamieszkania.
2. We wniosku, o którym mowa w ust. 1, podaje się nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL i adres zamieszkania wyborcy.

#### **Art. 35.**

1. Spis wyborców jest udostępniany do wglądu w urzędzie gminy.
2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) powiadamia wyborców, w sposób zwyczajowo przyjęty, o sporządzeniu spisu wyborców oraz o miejscu i czasie jego udostępniania.

#### **Art. 36.**

1. Na nieprawidłowości w spisie wyborców mogą być wnoszone reklamacje.
2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) obowiązany jest rozpatrzyć reklamację w terminie 3 dni od daty jej wniesienia i wydać decyzję w sprawie.
3. Decyzję, wraz z uzasadnieniem, doręcza się niezwłocznie wnoszącemu reklamację, a gdy dotyczy ona innych osób – również tym osobom.

#### **Art. 37.**

1. Na decyzję nieuwzględniającą reklamacji lub powodującą skreślenie ze spisu wyborców wnoszący reklamację bądź osoba skreślona ze spisu może wnieść, w terminie 3 dni od daty doręczenia decyzji, skargę za pośrednictwem wójta (burmistrza, prezydenta miasta) do właściwego sądu rejonowego. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) przesyła niezwłocznie sądowi skargę wraz z decyzją i aktami sprawy. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) może też niezwłocznie zmienić lub uchylić decyzję, jeżeli uzna skargę w całości za słuszną.

---

<sup>42)</sup> Przez art. 1 pkt 15 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>43)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 4 ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

2. Prawo skargi do właściwego sądu rejonowego przysługuje wyborcy również w przypadku niewydania decyzji przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) na reklamację, o której mowa w art. 36, w terminie 7 dni od daty wniesienia reklamacji.
- 3.<sup>44)</sup> Sąd rozpoznaje skargę w postępowaniu nieprocesowym, w terminie 3 dni od daty jej wniesienia. Odpis postanowienia sądu doręcza się osobie, która wniosła skargę, oraz wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta), którego decyzja została zaskarżona. Na postanowienie sądu nie przysługuje środek zaskarżenia.

#### **Art. 38.**

Spis wyborców przekazuje się w przeddzień wyborów przewodniczącemu obwodowej komisji wyborczej.

#### **Art. 39.**

Minister właściwy do spraw administracji publicznej, na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej, określi, w drodze rozporządzenia, sposób sporządzania spisów wyborców, w tym spisów wyborców w szpitalach, zakładach pomocy społecznej, zakładach karnych i aresztach śledczych, w których utworzono obwody głosowania, ustalając wzór spisu, metody jego aktualizacji oraz sposób udostępniania spisu wyborców.

### **Rozdział 8**

#### **Przebieg głosowania**

#### **Art. 40.**

- 1.<sup>15)</sup> Głosowanie odbywa się w lokalu obwodowej komisji wyborczej, zwanym dalej „lokałem wyborczym”, między godziną 6 a 20, bez przerwy.
- 1.<sup>45)</sup> **Głosowanie odbywa się w lokalu obwodowej komisji wyborczej, zwanym dalej „lokałem wyborczym”, między godziną 8 a 22, bez przerwy.**
- 2.<sup>46)</sup> W obwodach głosowania, o których mowa w art. 30 ust. 2b, obwodowa komisja wyborcza, po uzgodnieniu z terytorialną komisją wyborczą, może ustalić inne godziny rozpoczęcia i zakończenia głosowania. O ustaleniach tych powiadamia się wyborców oraz odpowiednio wójta (burmistrza, prezydenta miasta) i komisarza wyborczego.
- 3.<sup>15)</sup> O godzinie 20 przewodniczący komisji zarządza zakończenie głosowania. Od tej chwili mogą głosować tylko wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego przed godziną 20.

---

<sup>44)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 11 pkt 1 ustawy z dnia 15 marca 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 112, poz. 766), która weszła w życie z dniem 28 lipca 2007 r.

<sup>45)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 4 pkt 5 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>46)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 16 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

- 3.<sup>47)</sup> O godzinie 22 przewodniczący komisji zarządza zakończenie głosowania. Od tej chwili mogą głosować tylko wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego przed godziną 22.**

**Art. 40a.<sup>48)</sup>**

1. Wyborca posiadający orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności albo orzeczenie organu rentowego bez względu na datę jego wydania, równoznaczne na mocy przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz o zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2008 r. Nr 14, poz. 92, z późn. zm.<sup>49)</sup>), może udzielić pełnomocnictwa do głosowania w jego imieniu w wyborach, zwanego dalej „pełnomocnictwem do głosowania”.
2. W przypadku wyborcy obywatela Unii Europejskiej niebędącego obywatelem polskim z uprawnienia, o którym mowa w ust. 1, skorzystać może osoba uznana w państwie pochodzenia za niepełnosprawną w stopniu, o którym mowa w ust. 1.
3. Przepis ust. 1 stosuje się również do wyborcy, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 75 lat.
4. Głosowanie za pośrednictwem pełnomocnika jest wyłączone w przypadku głosowania odbywającego się w: obwodach głosowania utworzonych w szpitalach, zakładach pomocy społecznej, zakładach karnych i aresztach śledczych oraz w oddziałach zewnętrznych tych zakładów i aresztów, oraz w obwodach głosowania utworzonych za granicą i na polskich statkach morskich.

**Art. 40b.<sup>48)</sup>**

1. Pełnomocnikiem może być tylko osoba wpisana do rejestru wyborców w tej samej gminie, co udzielający pełnomocnictwa do głosowania, z zastrzeżeniem ust. 4.
2. Pełnomocnictwo do głosowania można przyjąć tylko od jednej osoby, z zastrzeżeniem ust. 3.
3. Pełnomocnictwo do głosowania można przyjąć od dwóch osób, jeżeli co najmniej jedną z nich jest wstępny, zstępny, małżonek, brat, siostra lub osoba pozostająca w stosunku przysposobienia, opieki lub kurateli w stosunku do pełnomocnika.
4. Pełnomocnikiem nie może być osoba wchodząca w skład komisji obwodowej właściwej dla obwodu głosowania osoby udzielającej pełnomocnictwa do głosowania, a także mężowie zaufania zgłaszani przez komitety wyborcze, jak również kandydaci na radnych.

---

<sup>47)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 5 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>48)</sup> Dodany przez art. 2 pkt 2 ustawy, o której mowa w odnośniku 3; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>49)</sup> Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2008 r. Nr 223, poz. 1463, Nr 227, poz. 1505 i Nr 237, poz. 1652, z 2009 r. Nr 6, poz. 33, Nr 97, poz. 802, Nr 98, poz. 817, Nr 157, poz. 1241, Nr 219, poz. 1706 oraz z 2010 r. Nr 28, poz. 146 i Nr 40, poz. 223.



**Art. 40c.**<sup>48)</sup>

1. Pełnomocnictwa do głosowania udziela się przed wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) lub przed innym pracownikiem urzędu gminy upoważnionym przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) do sporządzania aktów pełnomocnictwa do głosowania.
2. Akt pełnomocnictwa do głosowania sporządza się na wniosek wyborcy, wniesiony do wójta (burmistrza, prezydenta miasta) gminy, w której wyborca jest wpisany do rejestru wyborców, najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów. Wniosek powinien zawierać: nazwisko i imię (imiona), imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL oraz adres zamieszkania zarówno wyborcy, jak i osoby, której ma być udzielone pełnomocnictwo do głosowania, a także wyraźne oznaczenie wyborów, których dotyczy pełnomocnictwo do głosowania.
3. Do wniosku, o którym mowa w ust. 2, załącza się:
  - 1) kopię aktualnego orzeczenia właściwego organu orzekającego o ustaleniu stopnia niepełnosprawności osoby udzielającej pełnomocnictwa do głosowania, a w przypadku wyborców obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi tłumaczenie przysięgłe aktualnego dokumentu potwierdzającego uznanie za osobę niepełnosprawną w stopniu, o którym mowa w art. 40a ust. 1; udokumentowanie wieku przez osobę, o której mowa w art. 40a ust. 3, nie jest wymagane;
  - 2) pisemną zgodę osoby mającej być pełnomocnikiem, zawierającą jej nazwisko i imię (imiona) oraz adres zamieszkania, a także nazwisko i imię (imiona) osoby udzielającej pełnomocnictwa do głosowania.
4. Akt pełnomocnictwa do głosowania, po sprawdzeniu, na podstawie dostępnych urzędowo dokumentów, danych zawartych we wniosku, niezwłocznie sporządza się w trzech egzemplarzach, z których po jednym otrzymują udzielający pełnomocnictwa do głosowania i pełnomocnik, a trzeci egzemplarz pozostaje w urzędzie gminy.
5. Akt pełnomocnictwa do głosowania jest sporządzany w miejscu zamieszkania wyborcy udzielającego pełnomocnictwa do głosowania wskazanym we wniosku, o którym mowa w ust. 2, z zastrzeżeniem ust. 6.
6. Akt pełnomocnictwa do głosowania może być sporządzony na obszarze gminy poza miejscem zamieszkania wyborcy udzielającego pełnomocnictwa do głosowania, jeżeli wyborca zwróci się o to we wniosku, o którym mowa w ust. 2.
7. Gmina prowadzi wykaz sporządzonych aktów pełnomocnictwa do głosowania, w którym odnotowuje się fakt sporządzenia danego aktu.

**Art. 40d.**<sup>48)</sup>

1. Jeżeli wniosek o sporządzenie aktu pełnomocnictwa do głosowania nie spełnia ustawowych warunków, o których mowa w art. 40a, art. 40b lub art. 40c ust. 2 i 3, wójt (burmistrz, prezydent miasta) w terminie 3 dni od dnia otrzymania wniosku wzywa wyborcę do usunięcia wad wniosku w terminie 3 dni.
2. Jeżeli wad nie można usunąć albo nie zostały one usunięte w terminie, wójt (burmistrz, prezydent miasta) odmawia sporządzenia aktu pełnomocnictwa do głosowania. Odmowę sporządzenia aktu pełnomocnictwa do głosowania, wraz z uzasadnieniem, doręcza się niezwłocznie wyborcy.

**Art. 40e.**<sup>48)</sup>

1. Wyborca ma prawo do cofnięcia udzielonego pełnomocnictwa do głosowania. Cofnięcie pełnomocnictwa do głosowania następuje przez złożenie najpóźniej na 2 dni przed dniem wyborów stosownego oświadczenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) gminy, w której sporządzono akt pełnomocnictwa do głosowania, lub doręczenie takiego oświadczenia właściwej obwodowej komisji wyborczej w dniu głosowania.
2. Pełnomocnictwo do głosowania wygasa z mocy prawa w przypadku:
  - 1) śmierci lub utraty prawa wybierania przez udzielającego pełnomocnictwa do głosowania lub pełnomocnika;
  - 2) braku przesłanek, o których mowa w art. 40b ust. 1, lub wystąpienia przesłanki, o której mowa w art. 40b ust. 4;
  - 3) wcześniejszego głosowania osobistego przez osobę udzielającą pełnomocnictwa do głosowania.
3. Fakt cofnięcia lub wygaśnięcia pełnomocnictwa do głosowania przed przekazaniem spisu wyborców przewodniczącemu właściwej obwodowej komisji wyborczej odnotowuje w spisie wyborców wójt (burmistrz, prezydent miasta), a po przekazaniu spisu – obwodowa komisja wyborcza właściwa dla obwodu głosowania osoby udzielającej pełnomocnictwa do głosowania.

**Art. 40f.**<sup>48)</sup>

1. Do głosowania przez pełnomocnika stosuje się odpowiednio przepisy art. 45 ust. 4 i 5 oraz art. 46, z zastrzeżeniem ust. 3–5.
2. Przed przystąpieniem do głosowania pełnomocnik okazuje obwodowej komisji wyborczej dokument umożliwiający stwierdzenie jego tożsamości oraz akt pełnomocnictwa do głosowania.
3. Obwodowa komisja wyborcza odnotowuje nazwisko i imię (imiona) pełnomocnika wyborcy w spisie wyborców w rubryce „uwagi” odpowiadającej pozycji, pod którą umieszczono nazwisko wyborcy, wraz z oznaczeniem „pełnomocnik”, a akt pełnomocnictwa do głosowania załącza do spisu wyborców.
4. Pełnomocnik potwierdza otrzymanie karty do głosowania własnym czytelnym podpisem w rubryce spisu przeznaczonej na potwierdzenie otrzymania karty do głosowania przez wyborcę udzielającego pełnomocnictwa do głosowania.
5. Jeżeli pełnomocnictwo do głosowania zostało cofnięte lub wygasło, obwodowa komisja wyborcza odmawia wydania pełnomocnikowi karty do głosowania i zatrzymuje akt pełnomocnictwa do głosowania.

**Art. 40g.**<sup>48)</sup>

1. Czynności związane ze sporządzeniem aktu pełnomocnictwa do głosowania są zadaniem zleconym gminy i są wolne od opłat.
2. Pełnomocnik nie może pobierać od udzielającego pełnomocnictwa do głosowania żadnych opłat za głosowanie w jego imieniu w wyborach.
3. Zakazane jest udzielanie pełnomocnictwa do głosowania w zamian za jakąkolwiek korzyść majątkową lub osobistą.

**Art. 40h.**<sup>48)</sup>

Minister właściwy do spraw administracji publicznej, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowy tryb

postępowania w sprawie sporządzenia aktu pełnomocnictwa do głosowania, wzory: wniosku o sporządzenie aktu pełnomocnictwa do głosowania, zgody na przyjęcie pełnomocnictwa do głosowania i aktu pełnomocnictwa do głosowania, a także wzór i sposób prowadzenia oraz aktualizacji wykazu sporządzonych aktów pełnomocnictwa do głosowania, tak aby zapewnić sprawność i rzetelność postępowania oraz wiarygodność aktu pełnomocnictwa.

#### **Art. 41.**

W lokalu wyborczym wydziela się miejsca zapewniające tajność głosowania, w liczbie umożliwiającej wyborcom swobodne korzystanie z nich.

#### **Art. 42.**

1. Przed rozpoczęciem głosowania obwodowa komisja wyborcza sprawdza, czy urna jest pusta, po czym zamyka ją i opieczętowuje pieczęcią komisji oraz ustala liczbę otrzymanych kart do głosowania.
2. Od chwili opieczętowania aż do zakończenia głosowania urny otwierać nie wolno.

#### **Art. 42a.**<sup>50)</sup>

1. Obwodowa komisja wyborcza, po uzgodnieniu z komisją wyborczą, może zarządzić stosowanie w głosowaniu drugiej urny wyborczej.
2. Urna, o której mowa w ust. 1, jest urną pomocniczą przeznaczoną wyłącznie do wrzucania kart do głosowania przez wyborców w obwodach głosowania w szpitalach i w zakładach pomocy społecznej.
3. W wypadku wyrażenia przez wyborcę woli skorzystania z urny pomocniczej wrzucenie do niej karty do głosowania wymaga obecności przy tej czynności co najmniej dwóch osób wchodzących w skład obwodowej komisji wyborczej, zgłoszonych przez różne komitety wyborcze.
4. Do postępowania z urną pomocniczą i głosowania przy jej użyciu mają zastosowanie przepisy niniejszego rozdziału.

#### **Art. 43.**

1. Od chwili rozpoczęcia głosowania aż do jego zakończenia w lokalu wyborczym powinno być obecnych co najmniej 3 członków obwodowej komisji wyborczej, w tym przewodniczący komisji lub jego zastępca.
- 2.<sup>51)</sup> W lokalu wyborczym podczas wszystkich czynności obwodowej komisji wyborczej mogą przebywać mężowie zaufania, o których mowa w art. 111 ust. 1.

#### **Art. 44.**

1. Przed przystąpieniem do głosowania wyborca okazuje obwodowej komisji wyborczej dowód osobisty lub inny dokument umożliwiający stwierdzenie jego tożsamości.

---

<sup>50)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 6 ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>51)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 17 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

2. Wyborca niewpisany do spisu wyborców zostanie przez komisję dopisany do spisu i dopuszczony do udziału w głosowaniu, jeżeli udokumentuje, iż stale zamieszkuje na terenie danego obwodu głosowania, a urząd gminy potwierdzi, że osoba ta jest wpisana do rejestru wyborców w gminie.

#### **Art. 45.**

1. Wyborca wpisany do spisu wyborców lub dopisany do spisu zgodnie z art. 44 ust. 2 otrzymuje od komisji kartę do głosowania właściwą dla przeprowadzanych wyborów.
2. Wyborca potwierdza otrzymanie karty własnym podpisem w rubryce spisu na to przeznaczonej.
3. Komisja wydaje karty do głosowania opatrzone jej własną pieczęcią.
4. Po otrzymaniu karty do głosowania wyborca udaje się do miejsca zapewniającego tajność głosowania, znajdującego się w lokalu wyborczym.
5. Kartę do głosowania wyborca wrzuca do urny.

#### **Art. 46.**

Wyborcy niepełnosprawnemu, na jego prośbę, może pomagać przy głosowaniu inna osoba, z wyłączeniem członków komisji i mężów zaufania.

#### **Art. 47.**

1. Głosowania przerywać nie wolno. Gdyby wskutek nadzwyczajnych wydarzeń głosowanie było przejściowo uniemożliwione, obwodowa komisja wyborcza może zarządzić jego przerwanie, przedłużenie albo odroczenie do dnia następnego. Uchwała w tej sprawie powinna być natychmiast podana do publicznej wiadomości i przesłana terytorialnej komisji wyborczej, wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) oraz komisarzowi wyborczemu.
2. W razie przerwania lub odroczenia głosowania komisja zapieczętowuje wlot urny wyborczej i oddaje urnę wraz ze spisem wyborców na przechowanie przewodniczącemu komisji. Pieczęć komisji oddaje się w takim przypadku na przechowanie zastępcy przewodniczącego lub innemu członkowi komisji. W miarę możliwości komisja ustala również liczbę kart niewykorzystanych, umieszcza je w opieczętowanym pakiecie i oddaje na przechowanie przewodniczącemu komisji. Przed ponownym podjęciem głosowania komisja stwierdza protokolarnie, czy pieczęcie na urnie i pakiecie z kartami są nienaruszone.

#### **Art. 48.**

1. W lokalu wyborczym oraz na terenie budynku, w którym lokal się znajduje, jakakolwiek agitacja wyborcza jest zabroniona.
2. W lokalu wyborczym umieszcza się tylko urzędowe obwieszczenia wyborcze.
3. Państwowa Komisja Wyborcza może postanowić o umieszczeniu w lokalu wyborczym oraz w miejscu zapewniającym tajność głosowania zwięzłej informacji o sposobie głosowania właściwym dla przeprowadzanych wyborów. Informację tę sporządza, według wzoru ustalonego przez Państwową Komisję Wyborczą, komisarz wyborczy i zapewnia umieszczenie jej we wszystkich lokalach wyborczych.

**Art. 49.**

Osobom uzbrojonym wstęp do lokalu wyborczego jest zakazany.

**Art. 50.**

1. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej odpowiada za utrzymanie porządku i spokoju w czasie głosowania; w tym celu ma prawo żądać opuszczenia lokalu wyborczego przez osoby zakłócające porządek i spokój oraz naruszające przepis art. 48 ust. 1.
2. Na żądanie przewodniczącego komisji komendant właściwego komisariatu policji obowiązany jest zapewnić konieczną pomoc. W takim przypadku przepis art. 49 nie ma zastosowania.

**Rozdział 9****Ustalanie wyników głosowania w obwodach głosowania****Art. 51.**

1. Niezwłocznie po zakończeniu głosowania obwodowa komisja wyborcza ustala wyniki głosowania w obwodzie do danej rady.
2. Państwowa Komisja Wyborcza może określić warunki oraz sposób korzystania przez obwodowe komisje wyborcze z techniki elektronicznej przy ustalaniu wyników głosowania w obwodzie.

**Art. 52.**

1. Komisja ustala, na podstawie aktualnego spisu wyborców, liczbę osób uprawnionych do głosowania oraz liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania.
2. Komisja ustala liczbę niewykorzystanych kart do głosowania, a następnie karty te umieszcza w zabezpieczonych pakietach.
3. Przewodniczący komisji w obecności jej członków otwiera urnę wyborczą, po czym komisja liczy znajdujące się w niej karty do głosowania.
4. Kart do głosowania przedartych, całkowicie na dwie lub więcej części, nie bierze się pod uwagę przy obliczeniach, o których mowa w ust. 3.
5. Jeżeli liczba kart do głosowania wyjętych z urny jest mniejsza lub większa od liczby wydanych kart, komisja podaje w protokole przypuszczalną przyczynę tej niezgodności.

**Art. 53.**

1. Obwodowa komisja wyborcza ustala, na podstawie ważnych kart do głosowania, liczbę głosów nieważnych oraz liczbę głosów ważnie oddanych na każdą z list kandydatów i głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów każdej z list.
2. Warunki ważności głosu określają przepisy szczególne niniejszej ustawy.
3. Komisja sporządza w trzech egzemplarzach protokół głosowania w obwodzie.

**Art. 54.**

1. W protokole głosowania w obwodzie wymienia się liczby:

- 1) osób uprawnionych do głosowania;
  - 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania;
  - 2a)<sup>52)</sup> wyborców, którzy głosowali przez pełnomocnika;
  - 3) oddanych kart do głosowania;
  - 4) kart nieważnych;
  - 5) kart ważnych;
  - 6) głosów nieważnych, z podaniem przyczyny ich nieważności;
  - 7) głosów ważnie oddanych na każdą z list kandydatów;
  - 8) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów każdej z list.
2. W protokole wymienia się ponadto liczbę otrzymanych i niewykorzystanych kart do głosowania.
  3. W protokole podaje się czas rozpoczęcia i zakończenia głosowania oraz omawia zarządzenia i wydane decyzje, jak również inne istotne okoliczności związane z przebiegiem głosowania.
  4. Protokół podpisują i każdą ze stron parafują wszystkie osoby wchodzące w skład obwodowej komisji wyborczej obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.
  5. Mężom zaufania przysługuje prawo wniesienia do protokołu uwag, z wymienieniem konkretnych zarzutów.
  6. Przepis ust. 5 stosuje się odpowiednio do członków obwodowej komisji wyborczej, z tym że nie zwalnia ich to z obowiązku podpisania protokołu głosowania w obwodzie.

#### **Art. 55.**

Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu obwodowa komisja wyborcza podaje do publicznej wiadomości wyniki głosowania poprzez wywieszenie w lokalu wyborczym w miejscu łatwo dostępnym dla wyborców jednego z egzemplarzy protokołu głosowania w obwodzie.

#### **Art. 56.**

1. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej niezwłocznie przekazuje do właściwej terytorialnej komisji wyborczej, w zapieczętowanej kopercie, jeden egzemplarz protokołu głosowania w obwodzie wraz z wyjaśnieniami komisji do zgłoszonych zarzutów, o których mowa w art. 54 ust. 5 i 6.
2. Tryb przekazywania i przyjmowania protokołów, o których mowa w ust. 1, określa Państwowa Komisja Wyborcza.
3. Państwowa Komisja Wyborcza może określić zasady i tryb wcześniejszego przekazywania danych z protokołu za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego lub systemu elektronicznego przesyłania danych.

---

<sup>52)</sup> Dodany przez art. 2 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 3; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

**Art. 57.**

Po wykonaniu czynności wymienionych w art. 56 ust. 1 przewodniczący obwodowej komisji wyborczej niezwłocznie przekazuje w depozyt wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) dokumenty z głosowania oraz pieczęć.

**Rozdział 10****Protesty wyborcze. Ważność wyborów****Art. 58.**

- 1.<sup>53)</sup> W ciągu 14 dni od dnia wyborów może być wniesiony protest przeciwko ważności wyborów do danej rady lub przeciwko ważności wyboru radnego z powodu:
  - 1) dopuszczenia się przestępstwa przeciwko wyborom, określonego w rozdziale XXXI Kodeksu karnego, lub
  - 2) naruszenia przepisów niniejszej ustawy dotyczących głosowania, ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów.
2. Jeżeli podstawę protestu stanowi zarzut popełnienia przestępstwa przeciwko wyborom do danej rady lub naruszenia przez organy wyborcze przepisów ustawy dotyczących ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów, może go wnieść każdy wyborca zamieszkały na obszarze działania tej rady.
- 3.<sup>54)</sup> Protest przeciwko ważności wyboru radnego w okręgu wyborczym może wnieść wyborca, którego nazwisko w dniu wyborów było umieszczone w spisie wyborców w jednym z obwodów głosowania na obszarze danego okręgu wyborczego.
4. Prawo wniesienia protestu przysługuje również pełnomocnikowi, o którym mowa w art. 101 ust. 2.
5. W razie wniesienia protestu, do czasu rozstrzygnięcia sprawy w sposób określony w art. 61, do osób wybranych stosuje się przepisy o obowiązkach i prawach radnych.

**Art. 59.**

1. Protest wnosi się na piśmie do właściwego sądu okręgowego.
2. Wnoszący protest powinien sformułować w nim zarzuty oraz przedstawić lub wskazać dowody, na których opiera swoje zarzuty.

**Art. 60.**

1. Sąd okręgowy rozpoznaje protesty w postępowaniu nieprocesowym, w ciągu 30 dni po upływie terminu do wnoszenia protestów, w składzie 3 sędziów, z udziałem zainteresowanych, komisarza wyborczego i przewodniczących właściwych komisji wyborczych, stosując odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego.
2. Sąd okręgowy pozostawia bez dalszego biegu protest wniesiony przez osobę do tego nieuprawnioną w myśl art. 58 ust. 2–4 lub niespełniający warunków określonych w art. 58 ust. 1 i art. 59 ust. 2.

---

<sup>53)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 18 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>54)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 18 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

3. Sąd okręgowy pozostawia bez dalszego biegu również protest dotyczący sprawy, co do której w niniejszej ustawie przewiduje się możliwość wniesienia skargi lub odwołania do sądu lub właściwego organu wyborczego przed dniem głosowania.

#### **Art. 61.**

1. Sąd okręgowy rozpoznając protesty rozstrzyga o ważności wyborów oraz o ważności wyboru radnego.
- 1a.<sup>55)</sup> Sąd okręgowy orzeka o nieważności wyborów lub o nieważności wyboru radnego, jeżeli okoliczności stanowiące podstawę protestu miały wpływ na wyniki wyborów.
- 2.<sup>56)</sup> Sąd okręgowy, orzekając o nieważności wyborów lub o nieważności wyboru radnego, stwierdza wygaśnięcie mandatów oraz postanawia o przeprowadzeniu wyborów ponownych, wskazując czynność, od której należy ponowić postępowanie wyborcze.
3. Na orzeczenia sądu okręgowego, o których mowa w ust. 1 i 2 oraz art. 60, zainteresowanym, komisarzowi wyborczemu i przewodniczącemu właściwej komisji wyborczej przysługuje, w ciągu 7 dni od daty doręczenia, zażalenie do właściwego sądu apelacyjnego. Sąd apelacyjny rozpoznaje sprawę w ciągu 30 dni; na postanowienie sądu nie przysługuje środek zaskarżenia.
- 4.<sup>57)</sup> O zakończeniu postępowania w sprawie protestów przeciwko ważności wyborów do danej rady lub ważności wyboru radnego tej rady i o treści ostatecznych orzeczeń właściwy sąd zawiadamia niezwłocznie zainteresowanych, wojewodę, komisarza wyborczego i przewodniczącego właściwej komisji wyborczej.

#### **Art. 62.**

- 1.<sup>58)</sup> Przeprowadzenie wyborów ponownych zarządza wojewoda w ciągu 7 dni od dnia zakończenia postępowania sądowego, o którym mowa w art. 61 ust. 4.
2. Przepisy art. 26 stosuje się odpowiednio, z tym że w zarządzeniu wojewody o wyborach wymienia się ponadto osoby, które utraciły mandaty, ze wskazaniem oznaczenia listy kandydatów.
3. Wygaśnięcie mandatów radnych, o którym mowa w art. 61 ust. 2, następuje z dniem podania zarządzenia wojewody do publicznej wiadomości.

#### **Art. 63.**

- 1.<sup>59)</sup> W razie orzeczenia o nieważności wyborów lub wyboru radnego, wybory ponowne przeprowadza się przy odpowiednim zastosowaniu przepisów niniejszej ustawy.
- 1a.<sup>60)</sup> Wybory ponowne przeprowadzają te same komisje wyborcze na podstawie tych samych spisów wyborców.

---

<sup>55)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>56)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 19 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>57)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 19 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>58)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 20 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>59)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 21 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>60)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 21 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.



- 2.<sup>61)</sup> Jeżeli podstawą orzeczenia o nieważności wyborów lub wyboru radnego było naruszenie przez komisje wyborcze przepisów niniejszej ustawy dotyczących głosowania, ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów albo nieprawidłowości w spisach wyborców, wówczas odpowiednio powołuje się nowe komisje lub sporządza nowe spisy.
3. Wyborów ponownych nie przeprowadza się, jeżeli ich data przypadłaby w okresie 6 miesięcy przed zakończeniem kadencji rady.

#### **Art. 64.<sup>62)</sup>**

Wyniki wyborów ponownych podaje się w sposób określony w niniejszej ustawie.

### **Rozdział 10a**

#### **Komitety wyborcze**

#### **Art. 64a.**

Komitety wyborcze mogą być tworzone przez:

- 1) partie polityczne i koalicje partii politycznych;
- 2) stowarzyszenia i organizacje społeczne, zwane dalej „organizacjami”;
- 3) wyborców.

#### **Art. 64b.**

Komitety wyborcze w imieniu partii politycznych, organizacji i wyborców wykonują czynności wyborcze, a w szczególności zgłaszają kandydatów na radnych oraz prowadzą, na zasadzie wyłączności, kampanię wyborczą na ich rzecz.

#### **Art. 64c.**

1. Funkcję komitetu wyborczego partii politycznej pełni organ upoważniony do jej reprezentowania na zewnątrz.
2. Organ partii politycznej, o którym mowa w ust. 1, powołuje:
  - 1) pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego partii politycznej uprawnionego do występowania na rzecz i w imieniu komitetu wyborczego, z zastrzeżeniem art. 82a;
  - 2) pełnomocnika finansowego, o którym mowa w art. 82a.
3. Organ partii politycznej, o którym mowa w ust. 1, obowiązany jest zawiadomić Państwową Komisję Wyborczą o utworzeniu komitetu oraz o zamiarze samodzielnego zgłaszania kandydatów na radnych.
4. Zawiadomienie, o którym mowa w ust. 3, może być dokonane w terminie od dnia ogłoszenia rozporządzenia o zarządzeniu wyborów do 50 dnia przed dniem wyborów.
5. W zawiadomieniu, o którym mowa w ust. 3, podaje się:
  - 1) nazwę komitetu wyborczego oraz skrót jego nazwy, a także adres siedziby komitetu i numer ewidencyjny, pod którym partia polityczna jest wpisana do ewidencji partii politycznych;

---

<sup>61)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 21 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>62)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 22 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

- 2) imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika wyborczego;
  - 3) imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika finansowego.
6. Do zawiadomienia, o którym mowa w ust. 3, dołącza się:
- 1) oświadczenia pełnomocników, o których mowa w ust. 2, o przyjęciu pełnomocnictw;
  - 2) uwierzytelniony odpis z ewidencji partii politycznych;
  - 3) wyciąg ze statutu partii politycznej wskazujący organ upoważniony do jej reprezentowania na zewnątrz.

#### **Art. 64d.**

1. Partie polityczne mogą tworzyć w województwach, powiatach i gminach koalicje wyborcze w celu wspólnego zgłaszania kandydatów na radnych odpowiednich sejmików województw, rad powiatów i rad gmin.
2. Czynności wyborcze w imieniu koalicji wyborczej partii politycznych wykonuje koalicyjny komitet wyborczy partii politycznych, utworzony przez organy partii politycznych upoważnione do ich reprezentowania na zewnątrz.
3. Koalicyjny komitet wyborczy powołuje:
  - 1) pełnomocnika wyborczego koalicyjnego komitetu wyborczego partii politycznych uprawnionego do występowania na rzecz i w imieniu komitetu, z zastrzeżeniem art. 82a;
  - 2) pełnomocnika finansowego, o którym mowa w art. 82a.
4. Koalicyjny komitet wyborczy obowiązany jest zawiadomić Państwową Komisję Wyborczą o utworzeniu komitetu oraz o zamiarze wspólnego zgłaszania kandydatów na radnych.
5. Zawiadomienie, o którym mowa w ust. 4, może być dokonane w terminie od dnia ogłoszenia rozporządzenia o zarządzeniu wyborów do 50 dnia przed dniem wyborów.
6. W zawiadomieniu, o którym mowa w ust. 4, podaje się:
  - 1) nazwę komitetu wyborczego oraz skrót jego nazwy, a także adres siedziby komitetu i numery ewidencyjne, pod którymi partie polityczne są wpisane do ewidencji partii politycznych;
  - 2) imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika wyborczego;
  - 3) imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika finansowego.
7. Do zawiadomienia, o którym mowa w ust. 4, dołącza się:
  - 1) oświadczenia pełnomocników, o których mowa w ust. 3, o przyjęciu pełnomocnictw;
  - 2) uwierzytelnione odpisy z ewidencji partii politycznych;
  - 3) wyciągi ze statutów partii politycznych wskazujące organ upoważniony do ich reprezentowania na zewnątrz;
  - 4) tekst umowy o zawiązaniu koalicji.

**Art. 64e.**

1. Funkcję komitetu wyborczego organizacji pełni organ organizacji upoważniony do reprezentowania jej na zewnątrz.
2. Organ, o którym mowa w ust. 1, powołuje:
  - 1) pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego organizacji uprawnionego do występowania na rzecz i w imieniu komitetu wyborczego, z zastrzeżeniem art. 82a;
  - 2) pełnomocnika finansowego, o którym mowa w art. 82a.
3. Organ, o którym mowa w ust. 1, obowiązany jest zawiadomić, z zastrzeżeniem ust. 4, komisarza wyborczego właściwego ze względu na siedzibę organizacji o utworzeniu komitetu oraz o zamiarze zgłaszania kandydatów na radnych.
- 4.<sup>63)</sup> W przypadku gdy komitet wyborczy organizacji zamierza zgłosić kandydatów na radnych w więcej niż w jednym województwie, organ, o którym mowa w ust. 1, obowiązany jest zawiadomić Państwową Komisję Wyborczą o utworzeniu komitetu oraz o zamiarze zgłaszania kandydatów na radnych.
5. Zawiadomienia, o których mowa w ust. 3 i 4, mogą być dokonane w terminie od dnia ogłoszenia rozporządzenia o zarządzeniu wyborów do 50 dnia przed dniem wyborów.
6. W zawiadomieniach, o których mowa w ust. 3 i 4, podaje się:
  - 1) nazwę komitetu wyborczego oraz skrót jego nazwy, a także adres siedziby komitetu i numer ewidencyjny, pod którym organizacja jest wpisana do rejestru organizacji;
  - 2) imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika wyborczego;
  - 3) imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika finansowego;
  - 4) w przypadku, o którym mowa w ust. 4 – województwa, w których komitet zamierza zgłosić kandydatów na radnych.
7. Do zawiadomień, o których mowa w ust. 3 i 4, dołącza się:
  - 1) oświadczenia pełnomocników, o których mowa w ust. 2, o przyjęciu pełnomocnictw;
  - 2) uwierzytelniony odpis z właściwego rejestru organizacji;
  - 3) wyciąg ze statutu organizacji wskazujący organ upoważniony do jej reprezentowania na zewnątrz.

**Art. 64f.**

1. Obywatele, w liczbie co najmniej 5, mający prawo wybierania, mogą utworzyć komitet wyborczy wyborców, składając pisemne oświadczenie o utworzeniu komitetu, z podaniem swoich imion i nazwisk, adresów zamieszkania oraz numerów ewidencyjnych PESEL.
2. Komitet wyborczy wyborców powołuje:
  - 1) pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego wyborców uprawnionego do występowania na rzecz i w imieniu komitetu wyborczego, z zastrzeżeniem art. 82a;

---

<sup>63)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 23 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

- 2) pełnomocnika finansowego, o którym mowa w art. 82a.
3. Pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego i pełnomocnika finansowego komitetu wyborczego powołuje się spośród osób wchodzących w skład komitetu wyborczego wyborców.
4. Po zebraniu co najmniej 20 podpisów obywateli mających prawo wybierania, popierających utworzenie komitetu, pełnomocnik wyborczy zawiadamia komisarza wyborczego właściwego ze względu na siedzibę komitetu, o utworzeniu komitetu, z zastrzeżeniem ust. 5. Zawiadomienie może być dokonane w terminie od dnia ogłoszenia rozporządzenia o zarządzeniu wyborów do 50 dnia przed dniem wyborów.
- 5.<sup>64)</sup> W imieniu obywateli, którzy zamierzają zgłosić kandydatów na radnych w więcej niż w jednym województwie, po zebraniu co najmniej 1 000 podpisów obywateli mających prawo wybierania, popierających utworzenie komitetu, pełnomocnik wyborczy zawiadamia Państwową Komisję Wyborczą o utworzeniu komitetu. Zawiadomienie może być dokonane w terminie od dnia ogłoszenia rozporządzenia o zarządzeniu wyborów do 50 dnia przed dniem wyborów.
6. W zawiadomieniach, o których mowa w ust. 4 i 5, podaje się:
  - 1) nazwę komitetu wyborczego oraz skrót jego nazwy i adres jego siedziby;
  - 2) imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika wyborczego;
  - 3) imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika finansowego;
  - 4) w przypadku, o którym mowa w ust. 5 – województwa, w których komitet zamierza zgłosić kandydatów na radnych.
7. Do zawiadomień, o których mowa w ust. 4 i 5, dołącza się:
  - 1) oświadczenie o utworzeniu komitetu wyborczego, o którym mowa w ust. 1;
  - 1a)<sup>65)</sup> oświadczenia osób wchodzących w skład komitetu wyborczego, o którym mowa w ust. 1, o zapoznaniu się z treścią przepisu art. 64k;
  - 2) oświadczenia pełnomocników, o których mowa w ust. 2, o przyjęciu pełnomocnictw;
  - 3) wykaz obywateli, o których mowa w ust. 4 albo 5, zawierający ich imiona, nazwiska, adresy zamieszkania i numery ewidencyjne PESEL oraz własnoręcznie złożone podpisy.
- 8.<sup>66)</sup> Przepisu ust. 2 pkt 2 nie stosuje się do komitetu wyborczego wyborców utworzonego jedynie w celu zgłoszenia kandydatów na radnych do rady gminy w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców. Zawiadomienie o utworzeniu takiego komitetu nie wymaga zebrania podpisów, o których mowa w ust. 4.
9. (uchylony).<sup>67)</sup>
10. Pełnomocnik wyborczy komitetu wyborczego wyborców, o którym mowa w ust. 8, jest jednocześnie pełnomocnikiem finansowym tego komitetu.

<sup>64)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 24 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>65)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 22 lipca 2006 r. o zmianie ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz ustawy o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 146, poz. 1055), która weszła w życie z dniem 16 sierpnia 2006 r.; stosuje się do wyborów zarządzonych od dnia wejścia w życie tej ustawy.

<sup>66)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 24 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>67)</sup> Przez art. 1 pkt 24 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

**Art. 64g.**

1. Nazwa komitetu wyborczego partii politycznej zawiera wyrazy „komitet wyborczy” oraz nazwę partii politycznej. Nazwa komitetu wyborczego partii politycznej może zawierać również skrót nazwy tej partii.
- 2.<sup>68)</sup> Nazwa koalicyjnego komitetu wyborczego partii politycznych zawiera wyrazy „koalicyjny komitet wyborczy” oraz nazwę koalicji wyborczej. Nazwa koalicyjnego komitetu wyborczego może zawierać również skrót nazwy tej koalicji wyborczej.
3. Nazwa komitetu wyborczego organizacji zawiera wyrazy „komitet wyborczy” oraz nazwę organizacji. Nazwa komitetu wyborczego organizacji może zawierać również skrót nazwy tej organizacji.
4. Nazwa komitetu wyborczego wyborców oprócz wyrazów „komitet wyborczy wyborców” powinna zawierać określenie odróżniające od innych komitetów.
- 5.<sup>69)</sup> Zabrania się umieszczania w nazwie komitetu wyborczego nazwy partii politycznej, skrótu nazwy partii politycznej lub części nazwy utożsamianej z daną partią, bez zgody organu statutowego innej partii politycznej, której nazwa albo skrót ma zostać umieszczona w nazwie komitetu wyborczego. Jeżeli wpis do ewidencji partii politycznych uzyskały dwie lub więcej partie, których nazwy nie odróżniają się wyraźnie od siebie mogąc tym samym wprowadzać wyborcę w błąd, wymóg zgody organu statutowego dotyczy partii politycznej, która pierwsza uzyskała wpis do ewidencji partii politycznych.

**Art. 64ga.**<sup>70)</sup>

1. Skrót nazwy komitetu wyborczego partii politycznej może zawierać wyrazy „komitet wyborczy” albo skrót „KW” i zawiera nazwę partii politycznej lub skrót jej nazwy.
2. Skrót nazwy koalicyjnego komitetu wyborczego może zawierać wyrazy „koalicyjny komitet wyborczy” albo skrót „KKW” i zawiera nazwę koalicji lub skrót jej nazwy.
3. Skrót nazwy komitetu wyborczego organizacji może zawierać wyrazy „komitet wyborczy” albo skrót „KW” i zawiera nazwę organizacji lub skrót jej nazwy.
4. Skrót nazwy komitetu wyborczego wyborców może zawierać wyrazy „komitet wyborczy wyborców” albo skrót „KWW” i zawiera określenie, o którym mowa w art. 64g ust. 4 lub jego skrót, odróżniające od nazw i skrótów nazw innych komitetów.
5. Skrót nazwy komitetu wyborczego może składać się z co najwyżej 40 znaków drukarskich, wliczając spacje.

**Art. 64gb.**<sup>70)</sup>

1. Nazwa, skrót nazwy i symbol graficzny komitetu wyborczego korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla dóbr osobistych.

---

<sup>68)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 25 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>69)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 6 września 2006 r. o zmianie ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 159, poz. 1127), która weszła w życie z dniem 13 września 2006 r.

<sup>70)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 26 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

2. Skrót nazwy komitetu wyborczego powinien różnić się dostatecznie od nazw i skrótów nazw innych komitetów. Skrót nazwy komitetu wyborczego wyborców musi być różny od nazwy lub skrótu nazwy partii politycznej lub organizacji, wpisanych odpowiednio do ewidencji lub rejestru, prowadzonych przez właściwy sąd.

#### **Art. 64h.**

1. Jeżeli zawiadomienie o utworzeniu komitetu wyborczego, o którym mowa w art. 64c ust. 3, art. 64d ust. 4, art. 64e ust. 4 i art. 64f ust. 5, spełnia warunki określone w ustawie, Państwowa Komisja Wyborcza w terminie 3 dni od dnia jego doręczenia postanawia o przyjęciu zawiadomienia. Postanowienie o przyjęciu zawiadomienia doręcza się niezwłocznie pełnomocnikowi wyborczemu.
2. Jeżeli zawiadomienie wykazuje wady, Państwowa Komisja Wyborcza, w terminie 3 dni od dnia doręczenia zawiadomienia, wzywa pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego do ich usunięcia w terminie 3 dni. W przypadku nieusunięcia wad w terminie Państwowa Komisja Wyborcza odmawia przyjęcia zawiadomienia. Postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie przyjęcia zawiadomienia, wraz z uzasadnieniem, doręcza się niezwłocznie pełnomocnikowi wyborczemu.
3. Pełnomocnikowi wyborczemu służy prawo wniesienia skargi do Sądu Najwyższego na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie przyjęcia zawiadomienia. Skargę wnosi się w terminie 3 dni od dnia doręczenia pełnomocnikowi wyborczemu postanowienia o odmowie przyjęcia zawiadomienia.
4. Sąd Najwyższy rozpatruje skargę w składzie 7 sędziów w postępowaniu nieprocesowym i wydaje orzeczenie w sprawie skargi w terminie 5 dni. Od orzeczenia Sądu Najwyższego nie przysługuje środek prawny. Orzeczenie doręcza się pełnomocnikowi wyborczemu i Państwowej Komisji Wyborczej. Jeżeli Sąd Najwyższy uzna skargę za zasadną, Państwowa Komisja Wyborcza niezwłocznie wydaje postanowienie o przyjęciu zawiadomienia.

#### **Art. 64i.**

1. Jeżeli zawiadomienie o utworzeniu komitetu wyborczego, o którym mowa w art. 64e ust. 3 i art. 64f ust. 4, spełnia warunki określone w ustawie, komisarz wyborczy w terminie 3 dni od dnia jego doręczenia postanawia o przyjęciu zawiadomienia. Postanowienie o przyjęciu zawiadomienia doręcza się niezwłocznie pełnomocnikowi wyborczemu.
2. Jeżeli zawiadomienie wykazuje wady, komisarz wyborczy, w terminie 3 dni od dnia doręczenia zawiadomienia, wzywa pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego do ich usunięcia w terminie 3 dni. W przypadku nieusunięcia wad w terminie komisarz wyborczy odmawia przyjęcia zawiadomienia. Postanowienie komisarza wyborczego o odmowie przyjęcia zawiadomienia, wraz z uzasadnieniem, doręcza się niezwłocznie pełnomocnikowi wyborczemu.
3. Pełnomocnikowi wyborczemu służy prawo wniesienia odwołania do sądu okręgowego na postanowienie komisarza wyborczego o odmowie przyjęcia zawiadomienia. Odwołanie wnosi się w terminie 3 dni od dnia doręczenia pełnomocnikowi wyborczemu postanowienia o odmowie przyjęcia zawiadomienia.
4. Sąd okręgowy rozpatruje odwołanie w postępowaniu nieprocesowym w terminie 5 dni. Od orzeczenia sądu okręgowego nie przysługuje środek prawny. Orzeczenie sądu okręgowego doręcza się pełnomocnikowi wyborczemu i komisarzowi

wyborczemu. Jeżeli sąd okręgowy uzna odwołanie za zasadne, komisarz wyborczy niezwłocznie wydaje postanowienie o przyjęciu zawiadomienia.

#### **Art. 64ia.**<sup>71)</sup>

Nie stanowi wady zawiadomienia komitetu wyborczego partii politycznej lub komitetu wyborczego organizacji, wpisanych odpowiednio do ewidencji lub rejestru prowadzonych przez właściwy sąd, określenie w nim nazwy lub skrótu nazwy tych samych lub niedostatecznie różniących się od nazw lub skrótów nazw innych komitetów wyborczych. Organ, który wydał wcześniej postanowienie o przyjęciu zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego, w którym podano tę samą lub niedostatecznie różniącą się nazwę lub skrót nazwy, po porozumieniu z pełnomocnikiem wyborczym tego komitetu, zmienia postanowienie, określając w nim nową nazwę lub skrót nazwy komitetu. W razie braku porozumienia organ, który wydał postanowienie, uchyla je i wzywa pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego do usunięcia wady w terminie 3 dni. Przepisy art. 64h ust. 2–4 oraz art. 64i ust. 2–4 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 64j.**<sup>72)</sup>

W przypadku wyborów uzupełniających, wyborów przedterminowych lub wyborów do nowych rad:

- 1) zawiadomienia, o których mowa w art. 64c ust. 3, art. 64d ust. 4, art. 64e ust. 3 i 4 oraz art. 64f ust. 4 i 5, składa się właściwemu komisarzowi wyborczemu;
- 2) zawiadomienie, o którym mowa w art. 64f ust. 4 i 5, nie wymaga zebrania podpisów obywateli popierających utworzenie komitetu.

#### **Art. 64k.**

- 1.<sup>73)</sup> Odpowiedzialność za zobowiązania majątkowe:

- 1)<sup>74)</sup> komitetu wyborczego partii politycznej albo organizacji ponosi partia polityczna albo organizacja, która utworzyła komitet wyborczy, a w przypadku komitetu wyborczego utworzonego przez stowarzyszenie zwykłe – solidarnie członkowie stowarzyszenia;
- 2) koalicyjnego komitetu wyborczego partii politycznych ponoszą solidarnie partie polityczne wchodzące w skład koalicji wyborczej;
- 3) komitetu wyborczego wyborców ponoszą solidarnie osoby wchodzące w skład komitetu.

- 2.<sup>75)</sup> Odpowiedzialność za zobowiązania majątkowe, o której mowa w ust. 1, obejmuje także zobowiązania związane z rozliczeniem korzyści majątkowych przyjętych przez komitet wyborczy z naruszeniem przepisów ustawy, z wyłączeniem korzyści, o których mowa w art. 84d ust. 3.

---

<sup>71)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 27 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>72)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 28 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>73)</sup> Oznaczenie ust. 1 nadane przez art. 1 pkt 2 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 65.

<sup>74)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 29 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>75)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 2 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 65.

**Art. 64l.****1. Komitet wyborczy ulega rozwiązaniu z mocy prawa:**

- 1) po przyjęciu sprawozdania finansowego, o którym mowa w art. 84 ust. 2;
- 2) po bezskutecznym upływie terminu do wniesienia odwołania, o którym mowa w art. 84a ust. 5;
- 3) po bezskutecznym upływie terminu do wniesienia skargi, o której mowa w art. 84a ust. 6;
- 4) po wydaniu orzeczenia, o którym mowa w art. 84a ust. 5 albo w art. 84a ust. 6, uwzględniającego albo odrzucającego skargę lub odwołanie na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej albo postanowienie komisarza wyborczego w przedmiocie odrzucenia sprawozdania finansowego.

1a.<sup>76)</sup> Jeżeli wniesiono protest przeciwko ważności wyborów do rady lub przeciwko ważności wyboru radnego, komitet wyborczy, który zarejestrował listy kandydatów w wyborach do danej rady, nie ulega rozwiązaniu przed uprawomocnieniem się orzeczenia sądu.

1b.<sup>76)</sup> W przypadku komitetów wyborczych, których kandydaci uczestniczą w wyborach ponownych, przez sprawozdanie finansowe, o którym mowa w art. 84 ust. 2, rozumie się sprawozdanie o przychodach, wydatkach i zobowiązaniach finansowych związanych z wyborami ponownymi.

2.<sup>77)</sup> Komitet wyborczy może ulec rozwiązaniu przed dniem wyborów w trybie przepisów o jego utworzeniu, o czym zawiadamia się niezwłocznie organ wyborczy, który przyjął zawiadomienie o utworzeniu komitetu. Jeżeli rozwiązanie komitetu nastąpiło po zarejestrowaniu kandydatów, zawiadamia się o tym także właściwą terytorialną komisję wyborczą. Pełnomocnik finansowy komitetu wyborczego składa w terminie 14 dni od dnia złożenia zawiadomienia o rozwiązaniu komitetu sprawozdanie finansowe, o którym mowa w art. 84 ust. 2.

**Art. 64la.<sup>78)</sup>**

1. Dwa lub więcej komitety wyborcze mogą w drodze umowy utworzyć jedną grupę list kandydatów w danej jednostce samorządu terytorialnego w celu wspólnego udziału w podziale mandatów między listy kandydatów. W danej jednostce samorządu terytorialnego komitet wyborczy może uczestniczyć w jednej grupie list kandydatów. Umowę w imieniu komitetów wyborczych podpisują pełnomocnicy wyborczy poszczególnych komitetów lub osoby przez nich upoważnione.
2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do wyborów do rad gmin liczących do 20 000 mieszkańców.
3. Komitety, które zawarły umowę, o której mowa w ust. 1, są obowiązane do zawiadomienia o tym fakcie właściwej terytorialnej komisji wyborczej i przedłożenia jej oryginału tej umowy nie później niż na 25 dni przed dniem wyborów, pod rygorem nieuwzględnienia postanowień umowy przy ustalaniu wyników wyborów.
4. Odstąpienie od umowy, o której mowa w ust. 1, nie wywołuje żadnych skutków prawnych dla podziału mandatów między listy w ramach danej grupy list.

---

<sup>76)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 30 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>77)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 30 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>78)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 2 ustawy, o której mowa w odnośniku 69; w tym brzmieniu ma zastosowanie do kadencji, w czasie której ustawa wymieniona w odnośniku 79, weszła w życie.



5. Terytorialne komisje wyborcze podają do publicznej wiadomości informacje o tym, jakie grupy list kandydatów zostały utworzone w jednostce samorządu terytorialnego, w obwieszczeniach, o których mowa w art. 109 ust. 5, art. 142 i art. 167.

**Art. 64la. (uchylony).<sup>79)</sup>**

**Rozdział 10b<sup>80)</sup>**

**Nadawanie numerów zarejestrowanym listom kandydatów**

**Art. 64m.**

Listy kandydatów zarejestrowane w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego otrzymują numery ustalane w drodze losowania przez:

- 1) Państwową Komisję Wyborczą;
- 2) komisarzy wyborczych;
- 3) gminne komisje wyborcze.

**Art. 64n.**

1. Jeżeli komitet wyborczy zarejestrował listy kandydatów w ponad połowie okręgów w wyborach do wszystkich sejmików województw, listy kandydatów tego komitetu, zarejestrowane w wyborach do sejmików województw, rad powiatów i rad gmin, otrzymują jednolity numer.
2. Jeżeli komitet wyborczy niespełniający warunku określonego w ust. 1 zarejestrował listę kandydatów w co najmniej jednym okręgu w wyborach do sejmiku województwa i zarejestrował listy kandydatów w ponad połowie okręgów w wyborach do wszystkich rad powiatów i rad miast na prawach powiatów na obszarze tego województwa, listy kandydatów tego komitetu, zarejestrowane w wyborach do rad powiatów i rad gmin na obszarze tego województwa, otrzymują jednolity numer, taki sam jak listy kandydatów tego komitetu zarejestrowane w wyborach do sejmiku tego województwa.
3. Jeżeli komitet wyborczy niespełniający żadnego z warunków określonych w ust. 1 i 2 zarejestrował listę kandydatów w co najmniej jednym okręgu w wyborach do rady powiatu i zarejestrował listy kandydatów w ponad połowie okręgów w wyborach do wszystkich rad gmin na obszarze tego powiatu, listy kandydatów tego komitetu, zarejestrowane w wyborach do rad gmin na obszarze tego powiatu otrzymują jednolity numer, taki sam jak listy kandydatów tego komitetu zarejestrowane w wyborach do rady tego powiatu.

**Art. 64o.**

1. Państwowa Komisja Wyborcza na podstawie rejestracji list kandydatów w wyborach do sejmików województw przyznaje, najpóźniej na 25 dni przed dniem wy-

---

<sup>79)</sup> Przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 11 kwietnia 2008 r. o zmianie ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 96, poz. 607), która weszła w życie z dniem 20 czerwca 2008 r. i ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

<sup>80)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 31 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

- borów, numery dla list kandydatów komitetów wyborczych spełniających warunk określony w art. 64n ust. 1.
2. Państwowa Komisja Wyborcza niezwłocznie podaje do wiadomości publicznej informację o przyznanych numerach list kandydatów i zawiadamia o nich komisarzy wyborczych wykonujących czynności o charakterze ogólnowojejewódzkim.,
  3. Komisarz wyborczy wykonujący czynności o charakterze ogólnowojejewódzkim, na podstawie rejestracji list kandydatów w wyborach do sejmiku województwa, najpóźniej w 23 dniu przed dniem wyborów, przyznaje zarejestrowanym w wyborach do sejmiku województwa listom kandydatów komitetów niespełniających warunku wymienionego w art. 64n ust. 1 numery:
    - 1) dla list kandydatów komitetów wyborczych zarejestrowanych w więcej niż jednym okręgu wyborczym – spośród numerów następujących po numerach przyznanych w trybie ust. 1;
    - 2) dla list kandydatów komitetów wyborczych zarejestrowanych w jednym okręgu wyborczym – spośród numerów następujących po numerach przyznanych w trybie pkt 1.
  4. Komisarz wyborczy, o którym mowa w ust. 3, niezwłocznie podaje do wiadomości publicznej informację o przyznanych numerach list kandydatów i zawiadamia o nich pozostałych komisarzy wyborczych działających na obszarze województwa.
  5. Komisarz wyborczy, na podstawie rejestracji list kandydatów w wyborach do rad powiatów na obszarze jego właściwości, najpóźniej w 21 dniu przed dniem wyborów, przyznaje, odrębnie dla każdego powiatu, zarejestrowanym w wyborach do rad powiatów listom kandydatów komitetów niespełniających żadnego z warunków określonych w art. 64n ust. 1 i 2, numery:
    - 1) dla list kandydatów komitetów wyborczych zarejestrowanych w więcej niż jednym okręgu wyborczym – spośród numerów następujących po numerach przyznanych w trybie ust. 3 pkt 2;
    - 2) dla list kandydatów komitetów wyborczych zarejestrowanych w jednym okręgu wyborczym – spośród numerów następujących po numerach przyznanych w trybie pkt 1.
  6. Komisarz wyborczy niezwłocznie podaje do wiadomości publicznej informację o przyznanych numerach list kandydatów i zawiadamia o nich gminne komisje wyborcze działające na obszarze jego właściwości.
  7. Gminna komisja wyborcza na podstawie rejestracji list kandydatów w wyborach do rady gminy przyznaje zarejestrowanym w wyborach do rady gminy listom kandydatów komitetów niespełniających żadnego z warunków określonych w art. 64n numery:
    - 1) dla list kandydatów komitetów wyborczych zarejestrowanych w więcej niż jednym okręgu wyborczym – spośród numerów następujących po numerach przyznanych w trybie ust. 5 pkt 2;
    - 2) dla list kandydatów komitetów wyborczych zarejestrowanych w jednym okręgu wyborczym – spośród numerów następujących po numerach przyznanych w trybie pkt 1.
  8. Gminna komisja wyborcza niezwłocznie podaje do wiadomości publicznej informację o przyznanych numerach list kandydatów.

## **Rozdział 11**

### **Kampania wyborcza**

#### **Art. 65.**

1. Kampania wyborcza rozpoczyna się z dniem ogłoszenia rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów o zarządzeniu wyborów i ulega zakończeniu na 24 godziny przed dniem wyborów.
- 1a. Partie polityczne, organizacje i wyborcy oraz komitety wyborcze mogą wykonywać czynności określone w ustawie od dnia ogłoszenia rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów o zarządzeniu wyborów. Czynności podjęte przed tym terminem są nieważne.
- 1b. W okresie kampanii wyborczej prowadzi się agitację wyborczą na zasadach, w formach, w czasie i w miejscach określonych ustawą.
2. Zabrania się prowadzenia kampanii wyborczej:
  - 1) na terenie urzędów administracji rządowej i administracji samorządu terytorialnego oraz sądów;
  - 2) na terenie zakładów pracy w sposób i w formach zakłócających ich normalne funkcjonowanie;
  - 3) na terenie jednostek wojskowych i innych jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej oraz oddziałów obrony cywilnej, a także skoszarowanych jednostek podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych.
- 2a. Zabronione są jakiejkolwiek formy agitacji wyborczej na terenie szkół podstawowych i gimnazjów wobec uczniów nieposiadających prawa wybierania.
3. Od zakończenia kampanii wyborczej, aż do zakończenia głosowania zabronione jest zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji, wygłaszanie przemówień, rozdawanie ulotek, jak też prowadzenie w inny sposób agitacji na rzecz kandydatów i list kandydatów.
- 4.<sup>81)</sup> W wyborach ponownych kampanię wyborczą prowadzi się, jeżeli przeprowadza się głosowanie.

#### **Art. 66.**

1. Zgromadzenia wyborców organizowane w ramach kampanii wyborczej nie podlegają przepisom ustawy z dnia 5 lipca 1990 r. – Prawo o zgromadzeniach (Dz. U. Nr 51, poz. 297, z późn. zm.<sup>82)</sup>).
2. Każdy wyborca może agitować na rzecz kandydatów na radnych, a także zbierać podpisy popierające zgłoszenia kandydatów, po uzyskaniu pisemnej zgody pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego.
3. Podpisy popierające zgłoszenia, o których mowa w ust. 2, można zbierać w miejscu, czasie i w sposób wykluczający stosowanie jakichkolwiek nacisków zmierzających do wymuszenia podpisów.

---

<sup>81)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 32 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>82)</sup> Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1999 r. Nr 41, poz. 412, z 2000 r. Nr 12, poz. 136, z 2001 r. Nr 46, poz. 499 oraz z 2002 r. Nr 153, poz. 1271.

**Art. 67.**

Bez uprzedniej zgody pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego zakazana jest każda forma agitacji wyborczej polegająca na organizowaniu wieców wyborczych kandydatów, rozpowszechnianiu programów wyborczych kandydatów lub komitetów wyborczych oraz ich materiałów propagandowych o charakterze reklamy rozpowszechnianej dla celów kampanii wyborczej za pomocą środków masowego przekazu, plakatów, broszur i ulotek o masowym nakładzie oraz infolinii o bezpłatnym dostępie.

**Art. 68.**

1. Zakazuje się komitetom wyborczym, kandydatom oraz wyborcom prowadzącym agitację na rzecz komitetów wyborczych lub kandydatów organizowania podczas kampanii wyborczej loterii fantowych, innego rodzaju gier losowych oraz konkursów, w których wygranymi są nagrody pieniężne lub przedmioty o wartości wyższej niż wartość przedmiotów zwyczajowo używanych w celach reklamowych lub promocyjnych.
2. Zabronione jest podawanie oraz dostarczanie, w ramach prowadzonej kampanii wyborczej, napojów alkoholowych nieodpłatnie lub po cenach sprzedaży netto możliwych do uzyskania, nie wyższych od cen nabycia lub kosztów wytworzenia.

**Art. 69.**

W okresie od zakończenia kampanii wyborczej aż do zakończenia głosowania zabrania się podawania do publicznej wiadomości wyników przedwyborczych badań (sondaży) opinii publicznej dotyczących przewidywanych zachowań wyborczych i wyników wyborów oraz wyników sondaży wyborczych przeprowadzanych w dniu głosowania.

**Art. 70.**

1. Materiały wyborcze powinny zawierać wyraźne oznaczenie, od kogo pochodzą.
2. Materiały wyborcze zawierające oznaczenie komitetu wyborczego, od którego pochodzą, podlegają ochronie prawnej.

**Art. 70a.**<sup>83)</sup>

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) niezwłocznie po rozpoczęciu kampanii wyborczej zapewni na obszarze gminy (miasta) odpowiednią liczbę miejsc przeznaczonych na bezpłatne umieszczanie urzędowych obwieszczeń wyborczych i plakatów wszystkich komitetów wyborczych oraz poda wykaz tych miejsc do wiadomości publicznej.

**Art. 71.**

1. Na ścianach budynków, ogrodzeniach, latarniach, urządzeniach energetycznych, telekomunikacyjnych i innych można umieszczać plakaty i hasła wyborcze wyłącznie po uzyskaniu zgody właściciela lub zarządcy nieruchomości.

---

<sup>83)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 7 ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

2. Przy ustawianiu własnych urządzeń ogłoszeniowych w celu prowadzenia kampanii wyborczej należy stosować obowiązujące przepisy porządkowe. Przepis art. 70 stosuje się odpowiednio.
3. Plakaty i hasła wyborcze należy umieszczać w taki sposób, aby można je było usunąć bez powodowania szkód.
4. Policja (straż gminna) jest obowiązana usuwać plakaty i hasła, których sposób umieszczenia może zagrażać życiu lub zdrowiu ludzi albo bezpieczeństwu mienia bądź bezpieczeństwu w ruchu drogowym.
5. Plakaty i hasła wyborcze oraz urządzenia ogłoszeniowe ustawione w celu prowadzenia kampanii wyborczej pełnomocnicy wyborczy komitetów wyborczych obowiązani są usunąć w terminie 30 dni po dniu wyborów.
6. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) postanawia o usunięciu plakatów i haseł wyborczych oraz urządzeń ogłoszeniowych nieusuniętych przez obowiązanych do tego w terminie, o którym mowa w ust. 5. Koszty usunięcia ponoszą obowiązani.

### **Art. 72.**

1. Jeżeli rozpowszechniane, w tym również w prasie, w rozumieniu prawa prasowego, materiały wyborcze, a w szczególności plakaty, ulotki, hasła i wypowiedzi lub inne formy prowadzonej w okresie kampanii wyborczej agitacji zawierają informacje nieprawdziwe, kandydat na radnego lub pełnomocnik wyborczy zainteresowanego komitetu wyborczego ma prawo wnieść do sądu okręgowego wniosek o wydanie orzeczenia:
  - 1) zakazu rozpowszechniania takich informacji;
  - 2) przepadku materiałów wyborczych zawierających takie informacje;
  - 3) nakazania sprostowania takich informacji;
  - 4) nakazania publikacji odpowiedzi na stwierdzenia naruszające dobra osobiste;
  - 5) nakazania przeproszenia osoby, której dobra osobiste zostały naruszone;
  - 6) nakazania uczestnikowi postępowania wpłacenia kwoty do 10 000 złotych na rzecz instytucji charytatywnej.
- 2.<sup>84)</sup> Sąd okręgowy rozpoznaje wniosek, o którym mowa w ust. 1, w ciągu 24 godzin w postępowaniu nieprocesowym. Sąd może rozpoznać sprawę w przypadku usprawiedliwionej nieobecności wnioskodawcy lub uczestnika postępowania, pod warunkiem że o terminie rozprawy zostali oni prawidłowo powiadomieni. Postanowienie kończące postępowanie w sprawie sąd niezwłocznie doręcza osobie zainteresowanej, o której mowa w ust. 1, właściwemu komisarzowi wyborczemu i obowiązanemu do wykonania postanowienia sądu.
3. Na postanowienie sądu okręgowego, w terminie 24 godzin od jego wydania, służy zażalenie do sądu apelacyjnego. Sąd apelacyjny, w składzie trzech sędziów, rozpoznaje zażalenie w postępowaniu nieprocesowym, w trybie i terminie, o których mowa w ust. 2. Na postanowienie sądu apelacyjnego nie przysługuje środek zaskarżenia i podlega ono natychmiastowemu wykonaniu.<sup>85)</sup>

<sup>84)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 11 pkt 2 ustawy, o której mowa w odnośniku 44.

<sup>85)</sup> Zdanie trzecie w art. 72 ust. 3 rozumiane jako wyłączające dopuszczalność wznowienia postępowania utraciło moc z dniem 6 czerwca 2002 r., na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 maja 2002 r. sygn. akt SK. 32/01 (Dz. U. Nr 68, poz. 632).

**Art. 73.**

1. Publikacja sprostowania, odpowiedzi lub przeprosin następuje najpóźniej w ciągu 48 godzin, na koszt zobowiązanego. W orzeczeniu sąd wskazuje prasę, w rozumieniu prawa prasowego, w której ma nastąpić publikacja, oraz termin publikacji.
2. (uchylony).<sup>86)</sup>
3. W razie odmowy lub niezamieszczenia sprostowania, odpowiedzi lub przeprosin przez zobowiązanego w sposób określony w postanowieniu sądu, sąd na wniosek zainteresowanego zarządza opublikowanie sprostowania, odpowiedzi lub przeprosin w trybie egzekucyjnym na koszt zobowiązanego.
4. W sprawach, o których mowa w ust. 1 i 3 i art. 72, przepisu art. 65 ust. 1 nie stosuje się.

**Art. 74.**

Informacje, komunikaty, apele i hasła wyborcze, ogłaszane w prasie drukowanej lub w telewizji bądź radiu na koszt komitetów wyborczych, partii politycznej lub organizacji popierających kandydatów, a także na koszt samych kandydatów, muszą zawierać wskazanie, przez kogo są opłacane i od kogo pochodzą. Odpowiedzialnym za umieszczenie tego wskazania jest redaktor w rozumieniu przepisów Prawa prasowego.

**Art. 75.**

Wykonanie uprawnień wynikających z niniejszej ustawy nie ogranicza możliwości dochodzenia przez osoby pokrzywdzone lub poszkodowane uprawnień na podstawie przepisów innych ustaw, a w szczególności Kodeksu karnego, Kodeksu cywilnego i Prawa prasowego, wobec osób, których działanie lub zaniechania w toku kampanii wyborczej naruszyło cudze dobra osobiste lub majątkowe.

**Art. 76.**

1. Komitetom wyborczym, których listy kandydatów zostały zarejestrowane, przysługuje, w okresie od 15 dnia przed dniem wyborów do dnia zakończenia kampanii wyborczej, prawo do nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych przez terenowe oddziały „Telewizji Polskiej – Spółka Akcyjna” i przez spółki publicznej radiofonii regionalnej, zwane dalej „Telewizją Polską” i „Polskim Radiem”, na ich koszt.
2. Łączny czas nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych wynosi w każdym programie regionalnym Telewizji Polskiej 15 godzin i w każdym programie regionalnym Polskiego Radia 20 godzin.

---

<sup>86)</sup> Przez art. 1 pkt 10 lit. b ustawy z dnia 26 lipca 2002 r. o zmianie ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 127, poz. 1089), która weszła w życie z dniem 10 sierpnia 2002 r.

- 2a.<sup>87)</sup> W wyborach przedterminowych oraz w wyborach do nowych rad łączny czas nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych w odpowiednich programach regionalnych wynosi 3 godziny w Telewizji Polskiej i 4 godziny w Polskim Radiu.
- 2b.<sup>87)</sup> W wyborach ponownych oraz w wyborach uzupełniających prawo do nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych nie przysługuje.
3. Przez pojęcie nieodpłatnego rozpowszechniania rozumie się zarówno rejestrację i emisję wystąpień przedstawicieli komitetów wyborczych bądź kandydatów na radnych, jak i rejestrację oraz emisję audycji wyborczych przygotowanych przez komitety wyborcze.
4. Podział czasu antenowego pomiędzy uprawnione komitety wyborcze jest dokonywany proporcjonalnie do liczby zarejestrowanych list kandydatów w okręgach, na obszarze emitowania audycji wyborczych.
5. Czas antenowy przysługujący jednemu komitetowi wyborczemu nie może być odstępowany innemu komitetowi wyborczemu.

#### **Art. 77.**

1. Podziału czasu antenowego, według zasad, o których mowa w art. 76 ust. 4, dokonują właściwi dyrektorzy oddziałów Telewizji Polskiej i prezesi zarządów spółek Polskiego Radia na podstawie wniosków uprawnionych komitetów wyborczych.
2. Na ustalenia dotyczące podziału czasu antenowego komitetom wyborczym przysługuje skarga do komisarza wyborczego właściwego ze względu na siedzibę oddziału Telewizji Polskiej lub Polskiego Radia. Skargę wnosi się w terminie 48 godzin od dokonania ustalenia. Komisarz wyborczy rozpatruje sprawę niezwłocznie i wydaje postanowienie. Na postanowienie komisarza wyborczego nie przysługuje środek zaskarżenia.
3. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, w drodze rozporządzenia, określi po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą tryb postępowania w sprawach podziału czasu nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych, sposób przygotowania i emisji tych audycji oraz sposób upowszechniania informacji o terminach emisji audycji wyborczych.

#### **Art. 78.**

1. Komitetom wyborczym, które zarejestrowały listy kandydatów w ponad połowie okręgów w wyborach do wszystkich sejmików województw, przysługuje również prawo do nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych w programach ogólnokrajowych Telewizji Polskiej i Polskiego Radia.
2. Łączny czas nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych wynosi 15 godzin w Telewizji Polskiej i 20 godzin w Polskim Radiu.
3. Przepisy art. 76 i 77 stosuje się odpowiednio.
- 4.<sup>88)</sup> W czynnościach związanych z wykonywaniem uprawnień wynikających z ust. 1 komitet wyborczy reprezentuje pełnomocnik wyborczy.

---

<sup>87)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 33 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>88)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 34 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

**Art. 79.**

1. Niezależnie od czasu przyznanego na nieodpłatne rozpowszechnianie audycji wyborczych każdy komitet wyborczy może, w okresie od 15 dnia przed dniem wyborów do dnia zakończenia kampanii wyborczej, odpłatnie rozpowszechniać audycje wyborcze w programach publicznych i niepublicznych nadawców radiowych i telewizyjnych.
2. Publiczni nadawcy nie mogą odmówić rozpowszechniania, na jednakowych warunkach dla wszystkich komitetów wyborczych korzystających z uprawnienia wynikającego z ust. 1, audycji wyborczych, o których mowa w ust. 1.
3. Wysokość opłat pobieranych za rozpowszechnianie audycji wyborczych, o których mowa w ust. 1, nie może przekraczać stawek pobieranych za reklamy i musi być ustalana według cennika obowiązującego w dniu zarządzenia wyborów.
4. Do audycji, o których mowa w ust. 1, stosuje się przepisy o działalności reklamowej w programach telewizyjnych i radiowych, z zastrzeżeniem ust. 5.
5. Czas przeznaczony na rozpowszechnianie odpłatnych audycji wyborczych nie jest wliczany do ustalonego odrębnymi przepisami dopuszczalnego wymiaru czasu emisji reklam.

**Rozdział 12****Finansowanie wyborów****Art. 80.**

Wydatki związane z organizacją przygotowań i przeprowadzeniem wyborów pokrywane są z budżetu państwa zgodnie z zasadami określonymi w niniejszym rozdziale.

**Art. 81.**

1. Z budżetu państwa pokrywane są wydatki związane z:
  - 1) zadaniami Państwowej Komisji Wyborczej, komisarzy wyborczych oraz Krajowego Biura Wyborczego;
  - 2) zadaniami wyborczymi zleconymi jednostkom samorządu terytorialnego;
  - 3) należnościami dla osób wchodzących w skład komisji wyborczych, o których mowa w art. 20 ust. 1;
  - 4) refundacją wydatków, o których mowa w art. 21 ust. 2.
2. Środki finansowe na zadania zlecone jednostkom samorządu terytorialnego przekazywane są tym jednostkom przez Kierownika Krajowego Biura Wyborczego lub działających z jego upoważnienia dyrektorów jednostek organizacyjnych Biura nie później niż w ciągu 30 dni od daty ogłoszenia o zarządzeniu wyborów.
3. Informację o wydatkach poniesionych z budżetu państwa, o których mowa w ust. 1 pkt 1–3, Kierownik Krajowego Biura Wyborczego podaje do publicznej wiadomości w ciągu 5 miesięcy od dnia głosowania.
4. W budżecie państwa zapewnia się ponadto corocznie, w ramach rezerwy celowej, środki na przeprowadzenie wyborów przedterminowych i uzupełniających do rad.
5. Zasady planowania finansowego oraz realizacji wydatków, o których mowa w ust. 1 i 2, a także sprawozdawczości finansowej określają przepisy o finansach publicznych.
6. Dysponentem środków finansowych, o których mowa w ust. 1, jest Kierownik Krajowego Biura Wyborczego.



## Rozdział 12a

### Finansowanie kampanii wyborczej

#### Art. 82.

1. Wydatki komitetów wyborczych ponoszone w związku z wyborami są pokrywane z ich źródeł własnych.
2. (uchylony).<sup>89)</sup>
3. (uchylony).<sup>89)</sup>

#### Art. 82a.

1. Za gospodarkę finansową komitetu wyborczego odpowiedzialny jest i prowadzi ją pełnomocnik finansowy.
2. Pełnomocnikiem finansowym nie może być:
  - 1) pełnomocnik wyborczy, z zastrzeżeniem art. 64f ust. 10;
  - 2) funkcjonariusz publiczny w rozumieniu art. 115 § 13 Kodeksu karnego.
3. Można być pełnomocnikiem finansowym tylko jednego komitetu wyborczego.

#### Art. 83.

1. Komitet wyborczy może pozyskiwać i wydatkować środki jedynie na cele związane z wyborami.
- 2.<sup>90)</sup> Komitet wyborczy może pozyskiwać i wydatkować środki od dnia wydania przez właściwy organ postanowienia o przyjęciu zawiadomienia o utworzeniu komitetu.
- 2.<sup>91)</sup> **Zabrania się pozyskiwania środków przez komitet:**
  - 1) **przed dniem wydania przez właściwy organ postanowienia o przyjęciu zawiadomienia o utworzeniu komitetu,**
  - 2) **po dniu wyborów.**
3. (uchylony).<sup>92)</sup>
- 4.<sup>15)</sup> Zabrania się:
  - 1) pozyskiwania środków przez komitet wyborczy po dniu wyborów;
  - 2) wydatkowania środków przez komitet wyborczy po dniu złożenia sprawozdania finansowego, o którym mowa w art. 84 ust. 2.
- 4.<sup>93)</sup> **Zabrania się wydatkowania środków przez komitet:**

---

<sup>89)</sup> Przez art. 4 pkt 22 ustawy, o której mowa w odnośniku 19.

<sup>90)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 35 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5; w tym brzmieniu stosuje się do kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie której ustawa, o której mowa w odnośniku 16, weszła w życie.

<sup>91)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 8 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>92)</sup> Przez art. 1 pkt 35 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>93)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 8 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

- 1) przed dniem wydania przez właściwy organ postanowienia o przyjęciu zawiadomienia o utworzeniu komitetu,
- 2) po dniu złożenia sprawozdania finansowego, o którym mowa w art. 84 ust. 2.

**Art. 83a. (uchylony).<sup>94)</sup>**

**Art. 83b.**

1. Zabronione jest przekazywanie środków finansowych i wartości niepieniężnych przez jeden komitet wyborczy na rzecz innego komitetu wyborczego.
2. Zabronione jest przeprowadzanie przez komitet wyborczy zbiórek publicznych.

**Art. 83c.**

1. Środki finansowe przekazywane komitetowi wyborczemu partii politycznej mogą pochodzić wyłącznie z funduszu wyborczego tej partii, tworzonego na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 857, z późn. zm.<sup>95)</sup>).
2. Środki finansowe przekazywane koalicyjnemu komitetowi wyborczemu mogą pochodzić wyłącznie z tworzonych na podstawie przepisów ustawy, o której mowa w ust. 1, funduszy wyborczych partii politycznych wchodzących w skład koalicji.
3. Środki finansowe:
  - 1) komitetu wyborczego organizacji,
  - 2) komitetu wyborczego wyborców—<sup>96)</sup> mogą pochodzić wyłącznie z wpłat od osób fizycznych oraz kredytów bankowych zaciąganych na cele związane z wyborami.  
—<sup>97)</sup> **mogą pochodzić wyłącznie z wpłat obywateli polskich mających miejsce stałego zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej oraz kredytów bankowych zaciąganych na cele związane z wyborami.**
- 4.<sup>15)</sup> Komitety wyborcze, o których mowa w ust. 3, nie mogą przyjmować środków finansowych pochodzących od:
  - 1) osób fizycznych niemających miejsca zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, z wyłączeniem obywateli polskich zamieszkałych za granicą;
  - 2) cudzoziemców mających miejsce zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

**4. (uchylony).<sup>98)</sup>**

---

<sup>94)</sup> Uchylony przez art. 1 pkt 14 ustawy, o której mowa w odnośniku 86.

<sup>95)</sup> Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2001 r. Nr 154, poz. 1802, z 2002 r. Nr 127, poz. 1089, z 2003 r. Nr 57, poz. 507, z 2004 r. Nr 25, poz. 219 i Nr 273, poz. 2703, z 2005 r. Nr 167, poz. 1398, z 2008 r. Nr 171, poz. 1056 oraz z 2009 r. Nr 213, poz. 1652.

<sup>96)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 36 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5; część wspólna kończąca wyliczenie w tym brzmieniu stosuje się do kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie której ustawa, o której mowa w odnośniku 16, weszła w życie.

<sup>97)</sup> Część wspólna kończąca wyliczenie w brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 9 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

- 5.<sup>99)</sup> Komitetom wyborczym nie wolno przyjmować wartości niepieniężnych, z wyjątkiem nieodpłatnych usług polegających na rozpowszechnianiu plakatów i ulotek wyborczych przez osoby fizyczne.
- 6.<sup>100)</sup> Poręczycielem kredytu, o którym mowa w ust. 3, może być wyłącznie osoba fizyczna, z tym że zobowiązanie poręczyciela nie może przekroczyć kwoty równej łącznej sumie wpłat od osoby fizycznej, określonej w art. 83d ust. 2. Ograniczenie wysokości zobowiązania poręczyciela nie dotyczy osób wchodzących w skład komitetu wyborczego wyborców.
- 6.<sup>101)</sup> **Poręczycielem kredytu, o którym mowa w ust. 3, może być wyłącznie obywatel polski mający miejsce stałego zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, z tym że zobowiązanie poręczyciela nie może być wyższe od wymienionej w art. 83d ust. 2 łącznej sumy wpłat od osoby fizycznej. Poręczenie kredytu jest niezbywalne.**

### Art. 83d.

- 1.<sup>102)</sup> Środki finansowe komitetu wyborczego są gromadzone wyłącznie na jednym rachunku bankowym. Zaświadczenie Państwowej Komisji Wyborczej o przyjęciu zawiadomienia o utworzeniu komitetu albo zaświadczenie komisarza wyborczego o przyjęciu zawiadomienia o utworzeniu komitetu stanowi podstawę do otwarcia rachunku bankowego, dokonania wpisu do Rejestru Gospodarki Narodowej (REGON) oraz nadania numeru identyfikacji podatkowej (NIP) na zasadach określonych w przepisach o ewidencji i identyfikacji podatników i płatników.
- 2.<sup>103)</sup> Łączna suma wpłat od osoby fizycznej na rzecz komitetu wyborczego nie może przekraczać 15-krotności minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalanego na podstawie odrębnych przepisów, obowiązującego w dniu poprzedzającym dzień ogłoszenia rozporządzenia o zarządzeniu wyborów. W przypadku gdy łączna suma wpłat od osoby fizycznej na rzecz komitetu wyborczego przekroczy 15-krotność minimalnego wynagrodzenia za pracę, wówczas nadwyżka sumy ponad dopuszczalny limit podlega przypadkowi na rzecz Skarbu Państwa na zasadach określonych w art. 84d.
- 3.<sup>104)</sup> Środki finansowe mogą być wpłacane na rzecz komitetu wyborczego jedynie czekiem, przelewem lub kartą płatniczą.

---

<sup>98)</sup> Przez art. 4 pkt 9 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>99)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 36 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>100)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 36 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5; w tym brzmieniu ma zastosowanie do kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie której ustawa, o której mowa w odnośniku 16, weszła w życie.

<sup>101)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 9 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>102)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 37 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>103)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 182 ustawy z dnia 23 stycznia 2004 r. – Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego (Dz. U. Nr 25, poz. 219), która weszła w życie z dniem 1 marca 2004 r.

<sup>104)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 37 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5; w tym brzmieniu stosuje się do kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie której ustawa, o której mowa w odnośniku 16, weszła w życie.

- 3.<sup>105)</sup> **Środki finansowe mogą być wpłacane na rzecz komitetu wyborczego jedynie czekiem rozrachunkowym, przelewem lub kartą płatniczą.**
- 4.<sup>106)</sup> Umowa rachunku bankowego zawarta w imieniu komitetu wyborczego zawiera zastrzeżenie o wymaganym ustawą sposobie dokonywania wpłat na rzecz komitetu wyborczego oraz dopuszczalnym źródle pozyskiwania środków finansowych przez komitet wyborczy, a także o dopuszczalnym terminie dokonywania wpłat.

#### **Art. 83e.**

1. Komitety wyborcze mogą wydatkować na kampanię wyborczą wyłącznie kwoty ograniczone limitami wydatków określonymi na zasadach ustalonych w ust. 2 i 3.
2. Limit wydatków ustala się mnożąc kwotę, o której mowa w ust. 3, przypadającą na jeden mandat radnego przez liczbę mandatów przypadających na okręg lub okręgi, w których komitet wyborczy zarejestrował kandydatów.
3. Kwota przypadająca na jeden mandat radnego wynosi:
  - 1) w wyborach do rady gminy w gminach do 20 000 mieszkańców – 750 złotych;
  - 2) w wyborach do rady gminy w gminach powyżej 20 000 mieszkańców oraz w wyborach do rad dzielnic miasta stołecznego Warszawy – 1 000 złotych;
  - 3) w wyborach do rady powiatu – 2 000 złotych;
  - 4) w wyborach do rady miasta w miastach na prawach powiatu – 3 000 złotych;
  - 5) w wyborach do sejmiku województwa – 5 000 złotych.

#### **Art. 83f.<sup>107)</sup>**

1. W przypadku uzyskania nadwyżki pozyskanych środków na cele kampanii wyborczej nad poniesionymi wydatkami komitet wyborczy partii politycznej przekazuje ją na fundusz wyborczy tej partii.
2. W przypadku uzyskania nadwyżki pozyskanych środków na cele kampanii wyborczej nad poniesionymi wydatkami koalicyjny komitet wyborczy partii politycznych przekazuje ją na fundusze wyborcze partii wchodzących w skład koalicji w proporcji ustalonej w umowie koalicyjnej, a w razie braku stosownych postanowień w umowie – na rzecz instytucji charytatywnej. Informację o przekazaniu na rzecz instytucji charytatywnej nadwyżki przekraczającej kwotę 1 000 zł pełnomocnik finansowy podaje do wiadomości publicznej w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym w terminie 7 dni od dnia jej przekazania.
3. W przypadku uzyskania nadwyżki pozyskanych środków na cele kampanii wyborczej nad poniesionymi wydatkami przez komitety wyborcze, o których mowa w art. 64e i 64f, komitety te przekazują ją na rzecz instytucji charytatywnej. Informację o przekazaniu nadwyżki przekraczającej kwotę 1 000 zł pełnomocnik finansowy podaje do wiadomości publicznej, w terminie 7 dni od dnia jej przekazania, w dzienniku o zasięgu wojewódzkim, a w przypadku komitetu wy-

<sup>105)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 10 ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>106)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 37 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>107)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 65.

borczego, o którym mowa w art. 64e ust. 4 i art. 64f ust. 5, w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym.

4. Wysokość nadwyżki ustala się po wydaniu przez właściwy organ ostatecznego postanowienia o przyjęciu bądź odrzuceniu sprawozdania finansowego, z uwzględnieniem zobowiązań majątkowych, o których mowa w art. 64k ust. 2.
5. Przekazanie nadwyżki następuje w terminie 14 dni od dnia:
  - 1) doręczenia postanowienia o przyjęciu sprawozdania finansowego albo
  - 2) bezskutecznego upływu terminu do wniesienia odwołania, o którym mowa w art. 84a ust. 5, lub skargi, o której mowa w art. 84a ust. 6, albo
  - 3) uprawomocnienia się orzeczenia wydanego przez sąd – w wypadku złożenia odwołania, o którym mowa w art. 84a ust. 5, lub skargi, o której mowa w art. 84a ust. 6, albo
  - 4) uprawomocnienia się wydanego przez sąd orzeczenia w sprawie przepadku na rzecz Skarbu Państwa korzyści majątkowych przyjętych przez komitet wyborczy z naruszeniem przepisów ustawy – w wypadku, o którym mowa w art. 84d ust. 4.

#### **Art. 83g.<sup>15)</sup>**

Komitety wyborcze prowadzą rachunkowość na zasadach określonych, w drodze rozporządzenia, przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych, wydanego po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, z tym że w stosunku do komitetu, który utworzony został wyłącznie w celu zgłoszenia kandydatów na radnych w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców, minister właściwy do spraw finansów publicznych określi uproszczone zasady rachunkowości. W rozporządzeniu określa się w szczególności zasady dokumentowania i ewidencji przychodów, wydatków i zobowiązań finansowych komitetu wyborczego.

#### **Art. 83g.<sup>108)</sup>**

**Komitety wyborcze prowadzą rachunkowość na zasadach określonych odrębnymi przepisami dotyczącymi jednostek nieprowadzących działalności gospodarczej, z uwzględnieniem przepisów ustawy.**

#### **Art. 84.**

1. Finansowanie kampanii wyborczej jest jawne.
- 2.<sup>109)</sup> Pełnomocnik finansowy komitetu wyborczego w terminie 3 miesięcy od dnia wyborów przedkłada organowi, któremu komitet złożył zawiadomienie o utworzeniu komitetu, sprawozdanie finansowe komitetu wyborczego o przychodach, wydatkach i zobowiązaniach finansowych komitetu, zwane dalej „sprawozdaniem finansowym”. Sprawozdanie finansowe powinno zawierać informacje o uzyskanych kredytach bankowych i warunkach ich uzyskania oraz imienny wykaz wpłat od osób fizycznych, a także o korzyściach majątkowych, o których mowa w art. 84d ust. 2.

---

<sup>108)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 11 ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>109)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 4 ustawy, o której mowa w odnośniku 65.

- 2a.<sup>110)</sup> W przypadku wyborów ponownych sprawozdanie finansowe składa się właściwemu komisarzowi wyborczemu.
- 2b.<sup>110)</sup> W przypadku gdy komitet nie pozyskiwał i nie wydatkował środków, pełnomocnik finansowy komitetu wyborczego może złożyć właściwemu komisarzowi wyborczemu stosowne oświadczenie zastępujące sprawozdanie finansowe. Do trybu postępowania z oświadczeniami stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące sprawozdań finansowych.
3. (uchylony).<sup>111)</sup>
4. (uchylony).<sup>111)</sup>
5. (uchylony).<sup>111)</sup>
6. Sprawozdanie finansowe przedkładane Państwowej Komisji Wyborczej podawane jest przez nią do wiadomości publicznej w Biuletynie Informacji Publicznej, o którym mowa w ustawie z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. Nr 112, poz. 1198, z późn. zm.<sup>112)</sup>), a sprawozdanie finansowe przedkładane komisarzowi wyborczemu jest udostępniane przez niego na wniosek zainteresowanych podmiotów. Komisarz wyborczy podaje do publicznej wiadomości, w formie komunikatu w dzienniku o zasięgu co najmniej wojewódzkim, informację o miejscu, czasie i sposobie ich udostępniania do wglądu.
7. Pełnomocnik finansowy komitetu wyborczego jest obowiązany przechowywać dokumenty związane z finansowaniem kampanii wyborczej przez okres co najmniej 12 miesięcy od dnia wyborów.
8. Minister właściwy do spraw finansów publicznych po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej określi, w drodze rozporządzenia, wzory sprawozdań finansowych dla komitetu utworzonego jedynie w celu zgłoszenia kandydatów na radnych do rady gminy w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców i pozostałych komitetów wyborczych oraz szczegółowy zakres zawartych w nich informacji, a także wykaz rodzajów dokumentów, jakie należy załączyć do sprawozdania, tak aby umożliwiły one weryfikację podanych w sprawozdaniu informacji.

#### **Art. 84a.**

- 1.<sup>15)</sup> Organ, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe, w terminie 6 miesięcy od dnia wyborów, z zastrzeżeniem art. 84c:
- 1) przyjmuje sprawozdanie bez zastrzeżeń;
  - 2) przyjmuje sprawozdanie, wskazując na jego uchybienia;
  - 3) odrzuca sprawozdanie w przypadku stwierdzenia:
    - a) pozyskania lub wydatkowania środków komitetu wyborczego z naruszeniem przepisów art. 83,
    - b) przekroczenia limitu wydatków, o którym mowa w art. 83e,
    - c) naruszenia zakazów, o których mowa w art. 83b,
    - d)<sup>113)</sup> naruszenia przepisów art. 83c i art. 83d ust. 1–3.

<sup>110)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 39 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>111)</sup> Przez art. 1 pkt 39 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>112)</sup> Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2002 r. Nr 153, poz. 1271, z 2004 r. Nr 240, poz. 2407 oraz z 2005 r. Nr 64, poz. 565 i Nr 132, poz. 1110.

<sup>113)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 40 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

- 1.<sup>114)</sup> **Organ, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe, w terminie 6 miesięcy od dnia złożenia sprawozdania, z zastrzeżeniem art. 84c:**
  - 1) przyjmuje sprawozdanie bez zastrzeżeń;
  - 2) przyjmuje sprawozdanie, wskazując na jego uchybienia;
  - 3) odrzuca sprawozdanie w przypadku stwierdzenia:
    - a) pozyskania lub wydatkowania środków komitetu wyborczego z naruszeniem przepisów art. 83,
    - b) przekroczenia limitu wydatków, o którym mowa w art. 83e,
    - c) naruszenia zakazów, o których mowa w art. 83b,
    - d) naruszenia przepisów art. 83c i art. 83d ust. 1–3.
- 1a.<sup>115)</sup> Odrzucenie sprawozdania następuje również w przypadku poręczenia kredytu z naruszeniem przepisów art. 83c ust. 6, a także dokonania czynności skutkującej zmniejszeniem wartości zobowiązań komitetu wyborczego przez inną osobę aniżeli wymieniona w art. 83c ust. 3 i 6 lub dokonanej z naruszeniem limitu wpłat, o którym mowa w art. 83d ust. 2.
2. W razie zaistnienia wątpliwości co do prawidłowości sprawozdania finansowego organ, któremu przedłożono sprawozdanie, wzywa komitet wyborczy do usunięcia wad sprawozdania lub udzielenia wyjaśnień w określonym terminie.
3. Organ, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe, badając sprawozdanie, może zlecać sporządzenie przez biegłego rewidenta ekspertyz lub opinii i raportów.
- 4.<sup>15)</sup> Organ, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe, badając sprawozdanie, może żądać od organów państwowych niezbędnej pomocy.
- 4.<sup>116)</sup> **Organy administracji publicznej udzielają organowi, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe, na jego żądanie, pomocy niezbędnej w badaniu sprawozdania.**
- 4a.<sup>117)</sup> Organy kontroli, rewizji i inspekcji, działające w administracji rządowej i samorządzie terytorialnym, współpracują z organem, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe, i są obowiązane do udostępniania temu organowi, na jego wniosek, wyników postępowań kontrolnych prowadzonych przez te organy.
5. W przypadku odrzucenia sprawozdania finansowego komitetu wyborczego przez komisarza wyborczego pełnomocnik finansowy ma prawo, w terminie 14 dni od dnia doręczenia postanowienia o odrzuceniu sprawozdania, wnieść do sądu okręgowego odwołanie od postanowienia. Rozpoznanie odwołania przez sąd okręgowy następuje w postępowaniu nieprocesowym w terminie miesiąca od dnia doręczenia odwołania. Od orzeczenia sądu okręgowego nie przysługuje środek prawny.

---

<sup>114)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 4 pkt 12 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>115)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 12 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>116)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 12 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>117)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 12 lit. d ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

6. W przypadku odrzucenia sprawozdania finansowego komitetu wyborczego przez Państwową Komisję Wyborczą pełnomocnik finansowy ma prawo, w terminie 14 dni od dnia doręczenia postanowienia o odrzuceniu sprawozdania, wnieść do Sądu Najwyższego skargę. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę w terminie 2 miesięcy od dnia doręczenia skargi. Od orzeczenia Sądu Najwyższego nie przysługuje środek prawny.
7. Jeżeli Sąd Najwyższy albo sąd okręgowy uzna skargę pełnomocnika finansowego za zasadną, odpowiednio Państwowa Komisja Wyborcza albo komisarz wyborczy niezwłocznie postanawia o przyjęciu sprawozdania finansowego.
- 8.<sup>118)</sup> Po bezskutecznym upływie terminu do wniesienia odwołania, o którym mowa w ust. 5, lub skargi, o której mowa w ust. 6, albo po wydaniu orzeczenia, o którym mowa w ust. 5 lub 6, uznającego odwołanie lub skargę pełnomocnika finansowego za niezasadne, organ, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe, przekazuje postanowienie o jego odrzuceniu naczelnikowi urzędu skarbowego właściwemu miejscowo ze względu na siedzibę komitetu wyborczego.

#### Art. 84b.

- 1.<sup>15)</sup> Partie polityczne, organizacje i komitety wyborcze wyborców, biorące udział w danych wyborach, albo stowarzyszenia i fundacje, które w swoich statutach przewidują działania związane z analizą finansowania kampanii wyborczych, mogą wносить do organu, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe komitetu wyborczego, umotywowane, pisemne zastrzeżenia do sprawozdania, nie później jednak niż w terminie 4 miesięcy od dnia wyborów.
- 1.<sup>119)</sup> **Partie polityczne, organizacje i komitety wyborcze wyborców, biorące udział w danych wyborach, albo stowarzyszenia i fundacje, które w swoich statutach przewidują działania związane z analizą finansowania kampanii wyborczych, mogą wносить do organu, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe komitetu wyborczego, umotywowane, pisemne zastrzeżenia do sprawozdania, nie później jednak niż w terminie 30 dni od dnia publikacji, odpowiednio, sprawozdania finansowego przez Państwową Komisję Wyborczą lub komunikatu komisarza wyborczego, o których mowa w art. 84 ust. 6.**
- 2.<sup>15)</sup> Organ, do którego wniesiono zastrzeżenie, udziela pisemnej odpowiedzi na zastrzeżenie w terminie 6 miesięcy od dnia wyborów.
- 2.<sup>120)</sup> **Organ, do którego wniesiono zastrzeżenie, udziela pisemnej odpowiedzi na zastrzeżenie w terminie 60 dni od dnia zgłoszenia zastrzeżenia.**

#### Art. 84c.

W przypadku sprawozdania komitetu wyborczego, o którym mowa w art. 64f ust. 8, komisarz wyborczy może odstąpić od badania sprawozdania, jeżeli nie złożono w stosunku do tego sprawozdania zastrzeżenia, o którym mowa w art. 84b. W takim

---

<sup>118)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 5 ustawy, o której mowa w odnośniku 65.

<sup>119)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 4 pkt 13 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>120)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 4 pkt 13 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.



przypadku sprawozdanie finansowe uznaje się za przyjęte. O przyjęciu sprawozdania powiadamia się pełnomocnika wyborczego komitetu.

**Art. 84ca.**<sup>121)</sup>

Do sprawozdania złożonego po terminie stosuje się odpowiednio przepisy art. 84–84c.

**Art. 84d.**<sup>122)</sup>

1. Korzyści majątkowe przyjęte przez komitet wyborczy z naruszeniem przepisów ustawy podlegają przepadkowi na rzecz Skarbu Państwa. Jeżeli korzyść majątkowa została zużyta lub utracona, przepadkowi podlega jej równowartość.
- 1a.<sup>123)</sup> Korzyścią majątkową, która podlega przepadkowi na rzecz Skarbu Państwa jest również wartość dokonanej czynności skutkującej zmniejszeniem wartości zobowiązań komitetu wyborczego przez inną osobę aniżeli wymieniona w art. 83c ust. 3 i 6 lub dokonanej z naruszeniem zasad, o których mowa w art. 83c ust. 6 i art. 83d ust. 2.
2. Przepis ust. 1 nie dotyczy korzyści majątkowych przekazanych komitetowi wyborczemu z naruszeniem przepisów ustawy, których komitet wyborczy nie przyjął lub które zwrócił w terminie 30 dni od dnia przekazania.
3. Przepis ust. 1 nie dotyczy korzyści majątkowych przekazanych komitetowi wyborczemu z naruszeniem przepisów ustawy, które to korzyści lub ich równowartość zostały, w terminie 14 dni od dnia doręczenia komitetowi wyborczemu postanowienia o odrzuceniu jego sprawozdania finansowego, a w przypadku złożenia odwołania, o którym mowa w art. 84a ust. 5, lub skargi, o której mowa w art. 84a ust. 6 – w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia się orzeczenia wydanego przez właściwy sąd, dobrowolnie wpłacone na konto urzędu skarbowego właściwego dla siedziby komitetu. Korzyści majątkowe o charakterze niepieniężnym komitet wyborczy przekazuje temu urzędowi skarbowemu. Potwierdzenie przekazania korzyści majątkowej lub jej równowartości komitet wyborczy przedstawia organowi, któremu złożył sprawozdanie finansowe.
4. Przyjęcie korzyści majątkowych z naruszeniem przepisów ustawy stwierdza organ, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe, w postanowieniu o odrzuceniu sprawozdania finansowego.
5. W przypadku niewykonania czynności, o których mowa w ust. 3 zdanie pierwsze i drugie, albo jednej z tych czynności, organ, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe, występuje do sądu przeciwko podmiotom, o których mowa w art. 64k ust. 1, o orzeczenie przepadku korzyści majątkowej lub jej równowartości oraz wydanie tej korzyści majątkowej lub zapłatę jej równowartości.
6. Sądem właściwym do orzekania w sprawach, o których mowa w ust. 1, jest sąd okręgowy właściwy ze względu na siedzibę organu, o którym mowa w ust. 5.
7. Egzekucja korzyści majątkowej lub jej równowartości następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Organem egzekucyjnym

<sup>121)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 41 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>122)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 6 ustawy, o której mowa w odnośniku 65.

<sup>123)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 14 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

jest naczelnik urzędu skarbowego właściwy miejscowo dla siedziby komitetu wyborczego.

8. Przejęte rzeczy ruchome, wierzytelności i inne prawa majątkowe naczelnik urzędu skarbowego spienięża według przepisów o egzekucji należności pieniężnych w postępowaniu egzekucyjnym w administracji.
- 9.<sup>124)</sup> Do postępowania w sprawach, o których mowa w ust. 1, stosuje się przepisy o postępowaniu nieprocesowym.

## DZIAŁ II

### Wybory do rad gmin. Przepisy szczególne

#### Rozdział 13

#### System wyborczy

##### Art. 85.

Wybory do rad gmin, pod nadzorem Państwowej Komisji Wyborczej i komisarzy wyborczych, przeprowadzają:

- 1) gminne (miejskie) komisje wyborcze;
- 2) obwodowe komisje wyborcze.

##### Art. 86.

1. Radni są wybierani w okręgach wyborczych bezpośrednio spośród zgłoszonych kandydatów.
2. Na jednego kandydata wyborca może oddać tylko jeden głos.

##### Art. 87.

W gminie liczącej do 20 000 mieszkańców o wyborze na radnego rozstrzyga liczba ważnie oddanych głosów na poszczególnych kandydatów.

##### Art. 88.<sup>125)</sup>

- 1.<sup>126)</sup> W gminach liczących powyżej 20 000 mieszkańców podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów lub grupy list dokonuje się proporcjonalnie do łącznej liczby ważnie oddanych głosów odpowiednio na kandydatów danej listy albo grupy list.
- 1.<sup>127)</sup> **W gminach liczących powyżej 20 000 mieszkańców podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów dokonuje się proporcjonalnie do łącznej liczby ważnie oddanych głosów na kandydatów danej listy.**

---

<sup>124)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 14 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>125)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

<sup>126)</sup> W tym brzmieniu ma zastosowanie do kadencji, w czasie której ustawa wymieniona w odnośniku 79 weszła w życie.

<sup>127)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 2 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

2. W podziale mandatów, o którym mowa w ust. 1, uczestniczą listy kandydatów tych komitetów wyborczych, na których listy w skali gminy oddano co najmniej 5 % ważnie oddanych głosów.
- 3.<sup>126)</sup> W przypadku grup list, o których mowa w ust. 1, w podziale mandatów uczestniczą grupy list, na które oddano w skali gminy co najmniej 10 % ważnie oddanych głosów. Do list wchodzących w skład grupy list stosuje się przepis ust. 2.
- 3. (uchylony).<sup>128)</sup>**
- 4.<sup>126)</sup> Jeżeli na grupę list nie oddano łącznie 10 % głosów, wyniki głosowania na listy wchodzące w jej skład ustala się dla każdej z list osobno na zasadach określonych w ust. 2.
- 4. (uchylony).<sup>128)</sup>**
- 5.<sup>126)</sup> Przy ustalaniu wyniku głosowania na grupę list uwzględnia się również głosy oddane na te komitety, których listy wchodzące w skład grupy nie uzyskały co najmniej 5 % ważnie oddanych głosów w skali gminy.
- 5. (uchylony).<sup>128)</sup>**
- 6.<sup>126)</sup> Przepisy ust. 1–5 stosuje się również do miast na prawach powiatu.
- 6.<sup>129)</sup> Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się również do miast na prawach powiatu.**

## Rozdział 14

### Okręgi wyborcze

#### Art. 89.

1. Okręg wyborczy obejmuje część obszaru gminy.
2. W gminach na terenach wiejskich okręgiem wyborczym jest sołectwo. Sołectwa łączy się w celu utworzenia okręgu wielomandatowego lub dzieli się na dwa lub więcej okręgów wyborczych, jeżeli wynika to z konieczności zachowania jednolitej normy przedstawicielstwa.<sup>130)</sup>
- 3.<sup>131)</sup> Podział sołectwa na dwa lub więcej okręgów wyborczych jest dopuszczalny również wtedy, gdyby liczba radnych wybieranych w danym sołectwie była większa niż przewidziana w art. 90.
4. W miastach przy tworzeniu okręgów wyborczych uwzględnia się utworzone jednostki pomocnicze (dzielnice, osiedla).

#### Art. 90.

1. W każdym okręgu wyborczym tworzonym dla wyboru rady w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców wybiera się od 1 do 5 radnych.
2. Dla wyboru rady w gminie liczącej powyżej 20 000 mieszkańców tworzy się okręgi wyborcze, w których wybiera się od 5 do 8 radnych.

---

<sup>128)</sup> Przez art. 1 pkt 2 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

<sup>129)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 2 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

<sup>130)</sup> Zdanie drugie w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 43 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>131)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 43 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

**Art. 91. (uchylony).<sup>132)</sup>****Art. 92.**

1. Podział gminy na okręgi wyborcze jest stały. Zmiany granic okręgów wyborczych mogą być dokonywane najpóźniej na 3 miesiące przed upływem kadencji, jeżeli konieczność taka wynika ze zmiany w podziale terytorialnym państwa, zmiany granic sołectw, zmiany liczby mieszkańców danej gminy, zmiany liczby radnych w radzie gminy lub zmiany liczby radnych wybieranych w okręgach wyborczych.<sup>133)</sup>
2. Podział na okręgi wyborcze, ich granice i numery oraz liczbę radnych wybieranych w każdym okręgu ustala, na wniosek wójta (burmistrza, prezydenta miasta), rada gminy według jednolitej normy przedstawicielstwa obliczonej przez podzielenie liczby mieszkańców gminy przez liczbę radnych wybieranych do danej rady, z uwzględnieniem art. 89 i następujących zasad:
  - 1) ułamki liczby mandatów wybieranych w okręgu wyborczym równe lub większe od 1/2, jakie wynikają z zastosowania normy przedstawicielstwa, zaokrągla się w górę do liczby całkowitej;
  - 2) jeżeli w wyniku postępowania, o którym mowa w pkt 1, liczba radnych wybieranych w okręgach przewyższa liczby wynikające z art. 27 i art. 90, mandaty nadwyżkowe odejmuje się w tych okręgach wyborczych, w których norma przedstawicielstwa jest najmniejsza; w przypadku gdy liczba mandatów jest mniejsza od wynikającej z art. 27 i art. 90, dodatkowe mandaty przydziela się tym okręgom wyborczym, w których norma przedstawicielstwa jest największa.
3. Uchwałę rady gminy w sprawie okręgów wyborczych ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym oraz podaje się do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty. Po jednym egzemplarzu uchwały przekazuje się niezwłocznie wojewodzie i komisarzowi wyborczemu.

**Art. 93.**

1. Na ustalenia rady gminy w sprawach okręgów wyborczych wyborcom, w liczbie co najmniej 15, przysługuje prawo wniesienia skargi do komisarza wyborczego w terminie 5 dni od daty podania do publicznej wiadomości uchwały, o której mowa w art. 92 ust. 3. Komisarz wyborczy rozpoznaje sprawę w terminie 5 dni i wydaje postanowienie, doręczając je niezwłocznie wnoszącym skargę oraz radzie gminy.
2. Od postanowienia komisarza wyborczego przysługuje odwołanie do Państwowej Komisji Wyborczej w terminie 5 dni od daty jego doręczenia. Na orzeczenie Państwowej Komisji Wyborczej nie przysługuje środek zaskarżenia.
3. Do zmian w podziale na okręgi wyborcze, o których mowa w art. 92 ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy ust. 1 i 2.

**Art. 94.**

Informację o okręgach wyborczych, ich granicach i numerach, liczbie radnych wybieranych w każdym okręgu wyborczym oraz o wyznaczonej siedzibie gminnej ko-

---

<sup>132)</sup> Przez art. 82 pkt 7 ustawy z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta (Dz. U. Nr 113, poz. 984), która weszła w życie z dniem 4 sierpnia 2002 r.

<sup>133)</sup> Zdanie drugie ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 44 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

misji wyborczej podaje do publicznej wiadomości wójt (burmistrz, prezydent miasta), w formie obwieszczenia, najpóźniej w 50 dniu przed dniem wyborów.

#### **Art. 94a.**

W razie konieczności dokonania podziału gminy na okręgi wyborcze przed wyborami, o których mowa w art. 26, terminy określone w art. 92 ust. 1 i w art. 94 nie obowiązują.

### **Rozdział 15**

#### **Zgłaszanie kandydatów na radnych**

#### **Art. 95.**

1. Prawo zgłaszania kandydatów na radnych przysługuje komitetom wyborczym.
2. Kandydaci zgłaszani są w formie list kandydatów. Przez listę kandydatów rozumie się również zgłoszenie jednego kandydata.
3. W przypadku utworzenia koalicji wyborczej partia wchodząca w jej skład nie może zgłaszać kandydatów do danej rady samodzielnie albo w innej koalicji, jeżeli została zgłoszona wspólna lista kandydatów.

**Art. 96.** (uchylony).<sup>134)</sup>

**Art. 97.** (uchylony).<sup>134)</sup>

#### **Art. 98.**

1. Komitet wyborczy może zgłosić w każdym okręgu wyborczym tylko jedną listę kandydatów.
2. Lista kandydatów w wyborach do rady:
  - 1) w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców może zawierać najwyżej tyle nazwisk kandydatów, ilu radnych jest wybieranych w danym okręgu wyborczym;
  - 2) w gminie liczącej powyżej 20 000 mieszkańców nie może zawierać mniej niż 5 nazwisk kandydatów, z tym że liczba kandydatów nie może być większa niż dwukrotność liczby radnych wybieranych w danym okręgu wyborczym.
3. Kandydować można tylko w jednym okręgu wyborczym i tylko z jednej listy kandydatów.

#### **Art. 99.**

1. W zgłoszeniu listy kandydatów podaje się:
  - 1) nazwę komitetu wyborczego oraz dokładny adres jego siedziby;
  - 2) nazwę rady gminy oraz numer okręgu wyborczego, do którego dokonuje się zgłoszenia;
  - 3) nazwiska i imiona, wiek oraz miejsce zamieszkania kandydatów; nazwiska kandydatów umieszcza się w kolejności ustalonej przez komitet wyborczy.

---

<sup>134)</sup> Przez art. 1 pkt 19 ustawy, o której mowa w odnośniku 86.

2. Do każdego zgłoszenia należy dołączyć pisemne oświadczenia kandydatów o wyrażeniu zgody na kandydowanie oraz o posiadaniu prawa wybieralności (biernego prawa wyborczego) do danej rady. Zgoda kandydata na kandydowanie w wyborach powinna zawierać dane: imię (imiona), nazwisko, wiek oraz numer ewidencyjny PESEL kandydata; zgodę na kandydowanie kandydat opatruje datą i własnoręcznym podpisem.
- 2a.<sup>135)</sup> W przypadku zgłoszenia kandydatury obywatela Unii Europejskiej niebędącego obywatelem polskim do pisemnej zgody kandydata na kandydowanie dołącza się również:
  - 1) oświadczenie kandydata wskazujące jego obywatelstwo, adres i okres stałego zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz ostatni adres zamieszkania w państwie członkowskim Unii Europejskiej, którego jest obywatelem;
  - 2) zaświadczenie wydane przez właściwy organ państwa członkowskiego Unii Europejskiej, którego jest obywatelem, że nie pozbawiono go prawa wybieralności w tym państwie lub że organ ten nie posiada informacji o pozbawieniu go tego prawa.
- 2b.<sup>136)</sup> W przypadku zgłoszenia kandydatury obywatela polskiego urodzonego przed dniem 1 sierpnia 1972 r. do pisemnej zgody kandydata na kandydowanie dołącza się również oświadczenie, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1994–1990 oraz treści tych dokumentów albo informację, o której mowa w art. 7 ust. 3a tej ustawy.
- 3.<sup>137)</sup> W zgłoszeniu można wносить o oznaczenie kandydatury nazwą lub skrótem nazwy partii politycznej lub organizacji popierającej kandydata (nie więcej jednak niż jedną nazwą lub jednym skrótem nazwy składającymi się z nie więcej niż 40 znaków drukarskich, wliczając spacje). Fakt poparcia kandydatury powinien być potwierdzony pisemnie przez właściwy statutowo organ partii lub organizacji; potwierdzenie składa się łącznie ze zgłoszeniem.
- 4.<sup>138)</sup> Do zgłoszenia listy kandydatów należy dołączyć dokument potwierdzający przyjęcie przez właściwy organ wyborczy zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego.
5. (uchylony).<sup>139)</sup>
6. (uchylony).<sup>139)</sup>

#### **Art. 100.**

1. Każda zgłaszana lista kandydatów powinna być poparta podpisami:
  - 1) co najmniej 25 wyborców – jeżeli dotyczy zgłoszenia w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców;
  - 2) co najmniej 150 wyborców – jeżeli dotyczy zgłoszenia w gminie liczącej powyżej 20 000 mieszkańców.

<sup>135)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 45 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>136)</sup> Dodany przez art. 38 pkt 1 ustawy, o której mowa w odnośniku 12.

<sup>137)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 45 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>138)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 45 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>139)</sup> Przez art. 1 pkt 20 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 86.

2. Wyborca może udzielić poparcia dowolnej liczbie list kandydatów. Wycofanie udzielonego poparcia nie jest skuteczne.
3. Wyborca udzielający poparcia liście składa podpis obok czytelnie wpisanego jego nazwiska i imienia, adresu zamieszkania oraz numeru ewidencyjnego PESEL.
4. Na każdej karcie wykazu osób popierających listę umieszcza się nazwiska kandydatów zgłaszanych w okręgu wyborczym.
5. Prezes Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określa, w drodze rozporządzenia, wzór wykazu osób popierających listę kandydatów.

#### **Art. 101.**

1. Listy kandydatów, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, zgłasza się do gminnej komisji wyborczej, zwanej dalej „komisją wyborczą”, najpóźniej w 30 dniu przed dniem wyborów do godziny 24, wraz z wykazem osób popierających listę.
- 2.<sup>140)</sup> Zgłoszenia listy dokonuje pełnomocnik wyborczy komitetu wyborczego lub upoważniona przez niego osoba, zwani dalej „pełnomocnikiem”. Do zgłoszenia załącza się dokument, wydany przez komitet wyborczy, stwierdzający ustanowienie pełnomocnika wyborczego, z podaniem jego nazwiska i imienia oraz dokładnego adresu zamieszkania i numeru ewidencyjnego PESEL.
- 3.<sup>141)</sup> Jeżeli zgłoszenia listy dokonuje osoba upoważniona przez pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego, do zgłoszenia załącza się również odpowiednio dokument, o którym mowa w ust. 2, wydany przez pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego.
4. Po dokonaniu zgłoszenia uzupełnienie listy o nazwiska kandydatów lub zmiany kandydatów albo ich kolejności na liście są niedopuszczalne.

**Art. 102.** (uchylony).<sup>142)</sup>

**Art. 103.** (uchylony).<sup>142)</sup>

#### **Art. 104.**

Komisja wyborcza, przyjmując zgłoszenie, niezwłocznie bada, czy zgłoszenie jest zgodne z przepisami niniejszej ustawy. Na każdym zgłoszeniu komisja odnotowuje datę i godzinę oraz liczbę porządkową jego wpływu.

#### **Art. 105.**

1. Jeżeli komisja wyborcza stwierdzi, na podstawie dostępnych urzędowo dokumentów, a w razie potrzeby również wyjaśnień wyborców, że zgłoszenie nie uzyskało wymaganego w myśl art. 100 poparcia wyborców, wówczas odmawia jego przyjęcia, wskazując stwierdzone wady, i zwraca pełnomocnikowi zgłoszenie.

---

<sup>140)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 46 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>141)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 46 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>142)</sup> Przez art. 1 pkt 47 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

2. Jeżeli usunięcie wskazanych wad zgłoszenia nie jest możliwe w terminie ustalonym dla dokonywania zgłoszeń, komisja odmawia rejestracji zgłoszenia i niezwłocznie zawiadamia o tym pełnomocnika.
3. Na uchwały komisji w sprawach, o których mowa w ust. 1 i 2, pełnomocnikowi przysługuje prawo wniesienia skargi do właściwego sądu okręgowego w terminie 3 dni od daty ich doręczenia. Sąd rozpoznaje skargę, w terminie 3 dni, w postępowaniu nieprocesowym w składzie 3 sędziów. O terminie posiedzenia zawiadamia się właściwą komisję wyborczą i pełnomocnika. Na postanowienie sądu nie przysługuje środek zaskarżenia.

#### **Art. 106.**

1. Jeżeli komisja wyborcza stwierdzi inne wady zgłoszenia aniżeli te, o których mowa w art. 105, wówczas wzywa pełnomocnika do ich usunięcia w terminie 3 dni. W przypadku nieusunięcia wskazanych wad w terminie komisja odmawia rejestracji zgłoszenia w całości lub co do poszczególnych kandydatów.<sup>143)</sup> W razie odmowy rejestracji w odniesieniu do niektórych kandydatów zgłoszenie rejestruje się w zakresie nieobjętym odmową, o ile liczba kandydatów nieobjętych odmową nie jest niższa niż minimalna wymagana liczba kandydatów na liście.<sup>144)</sup>
2. Uchwały komisji w sprawach, o których mowa w ust. 1, doręcza się niezwłocznie pełnomocnikowi. Od uchwały pełnomocnikowi przysługuje prawo odwołania do komisarza wyborczego w terminie 3 dni od daty jej doręczenia, który rozpatruje odwołanie w terminie 3 dni i wydaje postanowienie. Na postanowienie wydane w wyniku rozpatrzenia odwołania nie przysługuje środek zaskarżenia.

#### **Art. 107.**

- 1.<sup>145)</sup> Komisja wyborcza niezwłocznie rejestruje we wskazanym okręgu wyborczym zgłoszenie listy kandydatów dokonane zgodnie z przepisami niniejszej ustawy, sporządzając protokół rejestracji. Po jednym egzemplarzu protokołu doręcza się pełnomocnikowi i przesyła komisarzowi wyborczemu.
- 2.<sup>146)</sup> Komisja wyborcza przekazuje niezwłocznie oświadczenia lub informacje, o których mowa w art. 99 ust. 2b, do oddziałowego biura lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania kandydata.

#### **Art. 108.**

1. Jeżeli w terminie przewidzianym dla zgłoszenia list kandydatów nie zostaną w danym okręgu wyborczym zgłoszone co najmniej dwie listy, a liczba zgłoszonych kandydatów jest równa liczbie radnych wybieranych w okręgu bądź mniejsza od niej, komisja wyborcza niezwłocznie wzywa, przez rozplakatowanie obwieszczeń, do dokonania dodatkowych zgłoszeń. W takim przypadku termin

---

<sup>143)</sup> Zdanie drugie ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 48 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>144)</sup> Zdanie trzecie dodane przez art. 1 pkt 48 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>145)</sup> Oznaczenie ust. 1 nadane przez art. 38 pkt 1a ustawy, o której mowa w odnośniku 12.

<sup>146)</sup> Dodany przez art. 38 pkt 1a ustawy, o której mowa w odnośniku 12.



zgłaszania list kandydatów ulega przedłużeniu o 5 dni, licząc od dnia rozplakowania obwieszczenia.

2. Jeżeli w danym okręgu wyborczym, pomimo postępowania, o którym mowa w ust. 1, nie zostanie zarejestrowana żadna lista kandydatów, wyborów w tym okręgu nie przeprowadza się. O przyczynach nieprzeprowadzenia wyborów komisja wyborcza niezwłocznie powiadamia wyborców w drodze obwieszczenia, którego druk i rozplakatowanie zapewnia wójt (burmistrz, prezydent miasta).

#### Art. 109.

1. (uchylony).<sup>147)</sup>
2. (uchylony).<sup>147)</sup>
3. (uchylony).<sup>147)</sup>
4. (uchylony).<sup>147)</sup>
- 5.<sup>148)</sup> Komisja zarządza wydrukowanie obwieszczenia o zarejestrowanych listach kandydatów, zawierającego ich numery, skróty nazw komitetów, dane o kandydatach umieszczone w zgłoszeniach list wraz z ewentualnymi oznaczeniami kandydatów, o których mowa w art. 99. W obwieszczeniu podaje się również treść oświadczeń, o których mowa w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, w zakresie określonym w art. 13 tej ustawy.<sup>149)</sup>
6. Obwieszczenie, o którym mowa w ust. 5, przekazuje się wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta), który zapewnia jego druk i rozplakatowanie na obszarze gminy najpóźniej w 15 dniu przed dniem wyborów. Jeden egzemplarz obwieszczenia przesyła się niezwłocznie komisarzowi wyborczemu.

#### Art. 110.

- 1.<sup>150)</sup> Komisja wyborcza skreśla z zarejestrowanej listy kandydatów nazwisko kandydata, który zmarł, utracił prawo wybieralności, złożył nieprawdziwe oświadczenie, o którym mowa w art. 99 ust. 2, został zgłoszony jako kandydat do więcej niż jednego organu stanowiącego, o którym mowa w art. 3 ust. 1, w więcej niż jednym okręgu wyborczym lub na więcej niż jednej liście kandydatów lub złożył oświadczenie na piśmie o wycofaniu zgody na kandydowanie, i zawiadamia o tym niezwłocznie właściwego pełnomocnika.
2. Jeżeli skreślenie nazwiska kandydata nastąpiło wskutek śmierci kandydata i powoduje, że w okręgu wyborczym liczba kandydatów jest równa liczbie radnych wybieranych w tym okręgu lub mniejsza od niej, komisja informuje właściwego pełnomocnika o możliwości zgłoszenia nowego kandydata. Uzupełnienia listy dokonuje się najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów; w takim przypadku przepisu art. 100 ust. 1 nie stosuje się.
- 3.<sup>151)</sup> Komisja wyborcza unieważnia rejestrację listy, jeżeli pozostaje na niej mniej nazwisk kandydatów niż minimalna wymagana liczba kandydatów na liście lub jeżeli komitet wyborczy powiadomi komisję o swoim rozwiązaniu.

<sup>147)</sup> Przez art. 1 pkt 49 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>148)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 49 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>149)</sup> Zdanie drugie dodane przez art. 38 pkt 2 ustawy, o której mowa w odnośniku 12.

<sup>150)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 50 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>151)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 50 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

- 3a.<sup>152)</sup> Oświadczenie o wycofaniu zgody na kandydowanie złożone w terminie krótszym niż 14 dni przed dniem wyborów nie wywołuje skutków prawnych określonych w ustawie, chyba że na liście nie pozostaje nazwisko żadnego kandydata.
4. O skreśleniu nazwiska kandydata i zgłoszeniu nowego kandydata, a także o unieważnieniu zarejestrowanej listy kandydatów z przyczyn, o których mowa w ust. 3, komisja zawiadamia niezwłocznie wyborców danego okręgu wyborczego oraz komisarza wyborczego.
5. W przypadku rozwiązania komitetu wyborczego w trybie, o którym mowa w art. 64l ust. 2, właściwa terytorialna komisja wyborcza unieważnia listy tego komitetu.

## **Rozdział 16**

### **Mężowie zaufania**

#### **Art. 111.**

1. Przedstawicielami list kandydatów na radnych, reprezentującymi ich interesy w czasie głosowania i ustalania wyników głosowania w obwodzie głosowania, są mężowie zaufania.
  2. Pełnomocnik, o którym mowa w art. 101 ust. 2, może wyznaczyć po jednym mężu zaufania do każdego obwodu głosowania na obszarze okręgu wyborczego, w którym dane zgłoszenie zostało zarejestrowane.
- 2a. Kandydat na radnego nie może być mężem zaufania.
3. Pełnomocnik wydaje mężom zaufania zaświadczenie według wzoru określonego przez Państwową Komisję Wyborczą.

#### **Art. 112.**

1. Przedstawicielem list kandydatów na radnych reprezentującym ich interesy w czasie ustalania wyników głosowania i wyników wyborów w okręgu wyborczym jest pełnomocnik, o którym mowa w art. 101 ust. 2.
2. Pełnomocnik może wyznaczyć swojego zastępcę, wydając mu stosowne zaświadczenie w myśl art. 111 ust. 3.

## **Rozdział 17**

### **Karty do głosowania**

#### **Art. 113.**

1. Komisja wyborcza zarządza wydrukowanie, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, kart do głosowania i zapewnia ich przekazanie obwodowym komisjom wyborczym w trybie określonym przez komisarza wyborczego.
2. Jeżeli po wydrukowaniu kart do głosowania komisja wyborcza skreśli z listy kandydatów nazwisko kandydata z przyczyn, o których mowa w art. 110 ust. 1, nazwisko kandydata pozostawia się na wydrukowanych kartach do głosowania. Informacje o skreśleniu oraz o warunkach decydujących o ważności głosu oddanego na takiej karcie komisja wyborcza podaje do publicznej wiadomości w

---

<sup>152)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 4 ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

formie obwieszczenia i zapewnia jego rozplakatowanie w lokalach wyborczych w dniu wyborów.

3. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio, jeżeli komisja wyborcza unieważnia rejestrację listy kandydatów z przyczyn, o których mowa w art. 110 ust. 3.

#### **Art. 114.<sup>153)</sup>**

Na karcie do głosowania w okręgu wyborczym umieszcza się listy kandydatów zarejestrowane w danym okręgu według nadanych im numerów, wymieniając nazwiska i imiona kandydatów każdej z list w kolejności ich umieszczenia na liście, wraz ze skrótami nazw komitetów wyborczych.

#### **Art. 115.**

1. Na karcie do głosowania zamieszcza się zwięzłą informację o sposobie głosowania.
2. Na karcie do głosowania drukuje się odcisk pieczęci gminnej komisji wyborczej.
3. Karta do głosowania może być zadrukowana tylko po jednej stronie. Wielkość i rodzaj czcionek powinny być jednakowe dla nazwisk wszystkich kandydatów i oznaczeń umieszczonych na karcie.
4. Wzór karty do głosowania ustala Państwowa Komisja Wyborcza.

#### **Art. 116.**

Nieważne są karty do głosowania inne niż urzędowo ustalone lub nieopatrzone pieczęcią obwodowej komisji wyborczej.

### **Rozdział 18**

#### **Sposób głosowania i warunki ważności głosu**

#### **Art. 117.**

1. W wyborach radnych w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców wyborca głosuje na określonych kandydatów, stawiając znak „x” w kratce z lewej strony obok nazwisk najwyżej tylu kandydatów, ilu radnych jest wybieranych w danym okręgu wyborczym.
2. Wyborca może głosować na określonych kandydatów bez względu na to, na jakich listach nazwiska ich są umieszczone.
3. Wyborca może głosować na mniejszą liczbę kandydatów.
4. Za nieważny uznaje się głos, jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak „x” w kratce z lewej strony obok nazwisk więcej kandydatów niż radnych jest wybieranych lub nie postawiono znaku „x” w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata. Głos jest również nieważny, jeżeli znak „x” postawiono w kratce wyłącznie przy nazwisku kandydata w sytuacji określonej w art. 113 ust. 2.

#### **Art. 118.**

1. W wyborach radnych w gminie liczącej powyżej 20 000 mieszkańców wyborca głosuje tylko na jedną listę kandydatów, stawiając znak „x” w kratce z lewej

---

<sup>153)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 51 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

strony obok nazwiska jednego z kandydatów z tej listy, przez co wskazuje jego pierwszeństwo do uzyskania mandatu.

- 2.<sup>154)</sup> Za nieważny uznaje się głos, jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak „×” w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów z różnych list lub nie postawiono tego znaku w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata z którejkolwiek z list.
- 3.<sup>154)</sup> Jeżeli znak „×” postawiono w kratce z lewej strony wyłącznie przy nazwisku kandydata z jednej tylko listy w sytuacji określonej w art. 113 ust. 2, głos uznaje się za nieważny.
4. Jeżeli znak „×” postawiono w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów, ale z tej samej listy, głos uznaje się za ważny i oddany na wskazaną listę z przyznaniem pierwszeństwa do uzyskania mandatu temu kandydatowi, przy którego nazwisku znak „×” jest umieszczony w pierwszej kolejności.

#### **Art. 119.**

Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych nazwisk lub nazw albo poczynienie innych dopisków poza kratką nie wpływa na ważność głosu.

### **Rozdział 19**

#### **Ustalanie wyników wyborów**

#### **Art. 120.**

1. Na podstawie protokołów otrzymanych od obwodowych komisji wyborczych gminna komisja wyborcza ustala wyniki głosowania i wyniki wyborów do rady gminy odrębnie dla każdego okręgu wyborczego.
2. Przy ustalaniu wyników mogą być obecni pełnomocnicy lub ich zastępcy, o których mowa w art. 112.

#### **Art. 121.**

1. Komisja wyborcza sporządza zestawienie wyników głosowania w okręgu wyborczym, na urzędowym formularzu, w trzech egzemplarzach.
2. W zestawieniu wymienia się odpowiednio liczby:
  - 1) osób uprawnionych do głosowania;
  - 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania;
  - 2a)<sup>155)</sup> wyborców, którzy głosowali przez pełnomocnika;
  - 3) oddanych kart do głosowania;
  - 4) kart nieważnych;
  - 5) kart ważnych;
  - 6) głosów nieważnych, z podaniem przyczyny ich nieważności;
  - 7)<sup>156)</sup> głosów ważnie oddanych na każdą z list kandydatów oraz grup list;

---

<sup>154)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 5 ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

<sup>155)</sup> Dodany przez art. 2 pkt 4 ustawy, o której mowa w odnośniku 3; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

**7)<sup>157)</sup> głosów ważnie oddanych na każdą z list kandydatów;**

8) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów z każdej z list.

3. Na podstawie zestawień, o których mowa w ust. 1, komisja wyborcza ustala wyniki wyborów radnych w okręgach wyborczych.

**Art. 122.**

1. W wyborach do rady w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców za wybranych w danym okręgu wyborczym uważa się tych kandydatów, którzy otrzymali kolejno największą liczbę ważnie oddanych głosów.
- 2.<sup>158)</sup> Jeżeli równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu otrzymali kandydaci z tej samej listy, o wyborze rozstrzyga kolejność umieszczenia nazwisk na liście.
3. Jeżeli równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu otrzymali kandydaci z różnych list, za wybranego uważa się kandydata z tej listy, której kandydaci otrzymali w okręgu wyborczym łącznie największą liczbę głosów. W przypadku gdyby i te liczby były równe – rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez komisję.<sup>159)</sup>
- 4.<sup>160)</sup> Tryb przeprowadzenia losowania, o którym mowa w ust. 3, określa Państwowa Komisja Wyborcza.

**Art. 123.<sup>161)</sup>**

1. W wyborach do rady w gminie liczącej powyżej 20 000 mieszkańców gminna komisja wyborcza, na podstawie zestawienia, o którym mowa w art. 121, dokonuje podziału mandatów w każdym okręgu wyborczym pomiędzy listy kandydatów lub grupy list w sposób następujący:
  - 1) liczbę głosów ważnie oddanych na każdą z list albo grupę list w okręgu wyborczym dzieli się kolejno przez 1; 2; 3; 4; 5 i dalsze kolejne liczby, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między listy lub grupy list;
  - 2) każdej liście lub grupie list przyznaje się tyle mandatów, ile spośród ustalonego w powyższy sposób szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno największych;
  - 3) jeżeli w wyborach uczestniczą grupy list, liczbę głosów ważnie oddanych na listy wchodzące w skład grupy, z zastrzeżeniem art. 88 ust. 2 i 3, dzieli się kolejno przez 1; 3; 5; 7 i dalsze kolejne nieparzyste liczby, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno naj-

<sup>156)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 6 ustawy, o której mowa w odnośniku 69; w tym brzmieniu ma zastosowanie do kadencji, w czasie której ustawa wymieniona w odnośniku 79 weszła w życie.

<sup>157)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

<sup>158)</sup> Zdanie drugie skreślone przez art. 1 pkt 52 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>159)</sup> Zdanie drugie w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 52 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>160)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 52 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>161)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 7 ustawy, o której mowa w odnośniku 69; w tym brzmieniu obowiązuje do wejścia w życie zmiany, o której mowa w odnośniku 162.

- większych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między listy w ramach grupy list;
- 4) w przypadku określonym w pkt 3 każdej liście przyznaje się tyle mandatów, ile przypada jej liczb kolejno największych spośród szeregu ilorazów ustalonego w sposób opisany w pkt 3.
2. Jeżeli kilka list lub grup list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w podany wyżej sposób, a tych list lub grup list jest więcej niż mandatów do rozdzielenia, pierwszeństwo mają listy i grupy list w kolejności ogólnej liczby oddanych na nie głosów. Gdyby na dwie lub więcej list lub grup list oddano równą liczbę głosów, o pierwszeństwie rozstrzyga liczba obwodów głosowania, w których na daną listę lub grupę list oddano większą liczbę głosów. Jeżeli i te liczby byłyby równe, wówczas o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez komisję. Tryb przeprowadzenia losowania określa Państwowa Komisja Wyborcza.
3. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio, jeżeli kilka list w ramach grupy list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w sposób określony w ust. 1 pkt 3.
4. Mandaty przypadające danej liście kandydatów uzyskują kandydaci w kolejności wynikającej z otrzymanej liczby głosów w ramach listy. Jeżeli równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu otrzymało dwóch lub więcej kandydatów z danej listy, o wyborze rozstrzyga kolejność umieszczania nazwisk kandydatów na liście.

#### **Art. 123.<sup>162)</sup>**

1. W wyborach do rady w gminie liczącej powyżej 20 000 mieszkańców gmina komisja wyborcza, na podstawie zestawienia, o którym mowa w art. 121, dokonuje podziału mandatów w każdym okręgu wyborczym pomiędzy listy kandydatów, o których mowa w art. 88 ust. 2, w sposób następujący:
- 1) liczbę głosów ważnie oddanych na każdą z list w okręgu wyborczym dzieli się kolejno przez 1; 2; 3; 4; 5 i dalsze kolejne liczby, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między listy;
  - 2) każdej liście przyznaje się tyle mandatów, ile spośród ustalonego w powyższy sposób szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno największych.
2. Jeżeli kilka list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w podany wyżej sposób, a tych list jest więcej niż mandatów do rozdzielenia, pierwszeństwo mają listy w kolejności ogólnej liczby oddanych na nie głosów. Gdyby na dwie lub więcej list oddano równą liczbę głosów, o pierwszeństwie rozstrzyga liczba obwodów głosowania, w których na daną listę oddano większą liczbę głosów. Jeżeli i te liczby byłyby równe, wówczas o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez komisję. Tryb przeprowadzenia losowania określa Państwowa Komisja Wyborcza.
3. Mandaty przypadające danej liście kandydatów uzyskują kandydaci w kolejności wynikającej z otrzymanej liczby głosów w ramach listy. Jeżeli rów-

<sup>162)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 4 ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

**na liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu otrzymało dwóch lub więcej kandydatów z danej listy, o wyborze rozstrzyga kolejność umieszczenia nazwisk kandydatów na liście.**

#### **Art. 124.**

1. Po ustaleniu wyników wyborów we wszystkich okręgach wyborczych, zgodnie z zasadami określonymi w art. 122 i art. 123, komisja wyborcza sporządza w trzech egzemplarzach protokół z wyborów do rady gminy.
2. W protokole podaje się, według okręgów wyborczych, liczbę radnych wybieranych w okręgu oraz nazwiska i imiona wybranych radnych z podaniem oznaczenia listy, z której zostali wybrani; w protokole podaje się również ewentualną liczbę nieobsadzonych mandatów.
- 3.<sup>163)</sup> W protokole podaje się również przebieg losowania, o którym mowa w art. 122 ust. 2 i 3 oraz w art. 123 ust. 2.
4. Do protokołu załącza się zestawienia wyników głosowania w okręgach wyborczych.
5. Protokół podpisują i każdą ze stron parafują wszystkie osoby wchodzące w skład komisji wyborczej obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.
6. Pełnomocnikom i członkom komisji przysługuje prawo wniesienia do protokołu uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów. Przepis art. 54 ust. 6 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 125.**

Gminna komisja wyborcza niezwłocznie podaje do publicznej wiadomości wyniki głosowania i wyniki wyborów w okręgach wyborczych poprzez wywieszenie w swojej siedzibie w miejscu łatwo dostępnym dla wyborców jednego z egzemplarzy protokołu z wyborów do rady gminy wraz z zestawieniami, o których mowa w art. 121.

#### **Art. 126.**

1. Przewodniczący komisji wyborczej przekazuje niezwłocznie komisarzowi wyborczemu, w zapieczętowanym pakiecie, jeden egzemplarz protokołu z wyborów wraz z protokołami głosowania w obwodach głosowania, w trybie określonym przez Państwową Komisję Wyborczą.
2. Państwowa Komisja Wyborcza może określić zasady i tryb wcześniejszego przekazywania danych z protokołu z wyborów za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego lub elektronicznego przesyłania danych.
3. Pozostałe dokumenty z wyborów oraz pieczęć przewodniczący komisji wyborczej przekazuje w depozyt wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta).

#### **Art. 127.**

1. Po otrzymaniu protokołów od gminnej komisji wyborczej komisarz wyborczy dokonuje sprawdzenia prawidłowości ustalenia wyników głosowania i wyników wyborów w okręgach wyborczych.

---

<sup>163)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 8 ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

2. W razie stwierdzenia nieprawidłowości w ustaleniu wyników, komisarz wyborczy zarządza ponowne ustalenie tych wyników i zawiadamia o tym niezwłocznie Państwową Komisję Wyborczą. Przepisy art. 120–126 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 128.**

Gminna komisja wyborcza wydaje radnym zaświadczenia o wyborze. Wzór zaświadczenia określa Państwowa Komisja Wyborcza.

### **DZIAŁ III**

#### **Wybory do rad powiatów. Przepisy szczególne**

#### **Rozdział 20**

##### **Zasady ogólne**

#### **Art. 129.**

Wybory do rad powiatów odbywają się przy odpowiednim zastosowaniu przepisów działu II, jeżeli przepisy niniejszego działu nie stanowią inaczej.

#### **Art. 130.**

Wybory do rad powiatów, pod nadzorem Państwowej Komisji Wyborczej i komisarzy wyborczych, przeprowadzają:

- 1) powiatowe komisje wyborcze;
- 2) obwodowe komisje wyborcze.

#### **Art. 131.**

1. W razie zarządzenia wyborów do rad powiatów na ten sam dzień, na który zarządzono wybory do rad gmin, głosowanie przeprowadzają obwodowe komisje wyborcze powołane dla wyborów do rad gmin, na podstawie tych samych spisów wyborców.
2. W przypadku, o którym mowa w ust. 1, obwodowa komisja wyborcza sporządza oddzielnie protokoły głosowania w obwodach dla wyborów do rady gminy i dla wyborów do rady powiatu, przekazując je odpowiednio gminnej i powiatowej komisji wyborczej.



**Rozdział 21****Liczba radnych. System wyborczy****Art. 132.** (uchylony).<sup>164)</sup>**Art. 133.**

1. Radni są wybierani w okręgach wyborczych bezpośrednio spośród zgłoszonych kandydatów. W każdym okręgu wyborczym wybiera się od 3 do 10 radnych.
2. Na jednego kandydata wyborca może oddać tylko jeden głos.

**Art. 134.**<sup>165)</sup>

- 1.<sup>126)</sup> W wyborach do rad powiatów podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów lub grupy list dokonuje się proporcjonalnie do łącznej liczby ważnie oddanych głosów odpowiednio na kandydatów danej listy albo grupy list.
- 1.<sup>166)</sup> **W wyborach do rad powiatów podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów dokonuje się proporcjonalnie do łącznej liczby ważnie oddanych głosów na kandydatów danej listy.**
2. W podziale mandatów, o którym mowa w ust. 1, uczestniczą listy kandydatów tych komitetów wyborczych, na których listy w skali powiatu oddano co najmniej 5 % ważnie oddanych głosów.
- 3.<sup>126)</sup> W przypadku grup list, o których mowa w ust. 1, w podziale mandatów uczestniczą grupy list, na które oddano w skali powiatu co najmniej 10 % ważnie oddanych głosów. Do list wchodzących w skład grupy list stosuje się przepis ust. 2.
3. **(uchylony).**<sup>167)</sup>
- 4.<sup>126)</sup> Jeżeli na grupę list nie oddano łącznie 10 % głosów, wyniki głosowania na listy wchodzące w jej skład ustala się dla każdej z list osobno na zasadach określonych w ust. 2.
4. **(uchylony).**<sup>167)</sup>
- 5.<sup>126)</sup> Przy ustalaniu wyniku głosowania na grupę list uwzględnia się również głosy oddane na te komitety, których listy wchodzące w skład grupy nie uzyskały co najmniej 5 % ważnie oddanych głosów w skali powiatu.
5. **(uchylony).**<sup>167)</sup>

---

<sup>164)</sup> Przez art. 8 pkt 6 ustawy z dnia 11 kwietnia 2001 r. o zmianie ustaw: o samorządzie gminnym, o samorządzie powiatowym, o samorządzie województwa, o administracji rządowej w województwie oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 45, poz. 497), która weszła w życie z dniem 30 maja 2001 r.

<sup>165)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 9 ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

<sup>166)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 5 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

<sup>167)</sup> Przez art. 1 pkt 5 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

## **Rozdział 22**

### **Okręgi wyborcze**

#### **Art. 135.**

1. W celu przeprowadzenia wyborów powiat dzieli się na okręgi wyborcze.
2. Okręgiem wyborczym jest jedna gmina.
3. W celu tworzenia okręgów możliwe jest łączenie gmin tylko w tym przypadku, jeżeli liczba radnych przypadająca na którąkolwiek z gmin, wynikająca z normy przedstawicielstwa dla okręgów, wynosiłaby mniej niż 5.
4. Podział gminy na dwa lub więcej okręgów jest dopuszczalny jedynie wtedy, gdyby liczba radnych przypadających na tę gminę, wynikająca z normy przedstawicielstwa dla okręgów, wynosiła więcej niż 10 radnych.
5. Utworzenie na obszarze gminy dwóch lub więcej okręgów wyborczych wymaga porozumienia z radą tej gminy; należy przy tym uwzględnić podział danej gminy na okręgi wyborcze dla wyborów do rad gmin.
6. Łączenie dwóch lub więcej gmin w celu utworzenia okręgu wyborczego wymaga zasięgnięcia opinii rad tych gmin.
7. W miastach przy tworzeniu okręgów wyborczych uwzględnia się utworzone jednostki pomocnicze (dzielnice, osiedla).

#### **Art. 136.**

1. Podział na okręgi wyborcze, ich numery, granice oraz liczbę radnych wybieranych w okręgu wyborczym ustala, na wniosek starosty, rada powiatu według jednolitej normy przedstawicielstwa obliczonej przez podzielenie liczby mieszkańców powiatu przez liczbę radnych wybieranych do danej rady, z uwzględnieniem art. 135 i następujących zasad:
  - 1) ułamki liczby mandatów wybieranych w okręgu wyborczym równe lub większe od 1/2, jakie wynikną z zastosowania normy przedstawicielstwa, zaokrągla się w górę do liczby całkowitej;
  - 2) jeżeli w wyniku postępowania, o którym mowa w pkt 1, liczba radnych wybieranych w okręgach przewyższa liczby wynikające z art. 27 i 133, mandaty nadwyżkowe odejmuje się w tych okręgach wyborczych, w których norma przedstawicielstwa jest najmniejsza. W przypadku gdy liczba mandatów jest mniejsza od wynikającej z art. 27 i 133, dodatkowe mandaty przydziela się tym okręgom wyborczym, w których norma przedstawicielstwa jest największa.
2. Podział na okręgi wyborcze jest stały. Uchwałę rady powiatu w sprawie okręgów wyborczych ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym oraz podaje do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty. Po jednym egzemplarzu uchwały przesyła się niezwłocznie każdej radzie gminy położonej na obszarze powiatu oraz wojewodzie i komisarzowi wyborczemu.

#### **Art. 137.**

1. Na ustalenia rady powiatu w sprawach okręgów wyborczych zainteresowanej radzie gminy, a także wyborcom w liczbie co najmniej 15, przysługuje prawo wniesienia skargi do komisarza wyborczego w terminie 5 dni od daty ich otrzymania. Komisarz wyborczy rozpoznaje sprawę w terminie 5 dni i wydaje orzeczenie, doręczając je niezwłocznie wnoszącym skargę oraz radzie powiatu.

2. Od orzeczenia komisarza wyborczego przysługuje odwołanie do Państwowej Komisji Wyborczej w terminie 5 dni od daty jego doręczenia. Na orzeczenie Państwowej Komisji Wyborczej nie przysługuje środek zaskarżenia.

#### **Art. 138.**

1. Zmiany w podziale na okręgi wyborcze mogą być dokonywane najpóźniej na 3 miesiące przed upływem kadencji rad, jeżeli konieczność taka wynika ze zmiany w podziale terytorialnym państwa, zmiany liczby mieszkańców danej gminy lub powiatu, zmiany liczby radnych w radzie powiatu lub zmiany liczby radnych wybieranych w okręgach wyborczych.
2. Do zmian w podziale na okręgi wyborcze przepisy art.135–137 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 139.**

Informację o okręgach wyborczych, ich numerach i granicach, liczbie radnych wybieranych w okręgu wyborczym oraz wyznaczonej siedzibie powiatowej komisji wyborczej podaje do publicznej wiadomości starosta, w formie obwieszczenia, najpóźniej w 50 dniu przed dniem wyborów.

#### **Art. 139a.**

W razie konieczności dokonania podziału powiatu na okręgi wyborcze przed wyborami, o których mowa w art. 26, terminy określone w art. 138 ust. 1 i w art. 139 nie obowiązują.

### **Rozdział 23**

#### **Zgłaszanie kandydatów na radnych**

#### **Art. 140.**

1. Do zgłaszania i rejestrowania list kandydatów na radnych stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zgłaszania i rejestrowania list kandydatów do rad gmin w gminach liczących powyżej 20 000 mieszkańców, z uwzględnieniem art. 133 ust. 1.
2. Każda zgłoszona lista kandydatów powinna być poparta podpisami co najmniej 200 wyborców.

#### **Art. 141. (uchylony).<sup>168)</sup>**

#### **Art. 142.**

Powiatowa komisja wyborcza zarządza wydrukowanie obwieszczenia o zarejestrowanych listach kandydatów. Przepisy art. 109 ust. 5 i 6 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 143.<sup>169)</sup>**

W razie skreślenia nazwiska kandydata wskutek jego śmierci, powodującego sytuację, o której mowa w art. 110 ust. 2, powiatowa komisja wyborcza informuje wła-

---

<sup>168)</sup> Przez art. 1 pkt 55 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>169)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 56 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

ściwego pełnomocnika o możliwości zgłoszenia nowego kandydata najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów. Przepisy art. 110 ust. 3 i 4 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 144.**

1. W razie zarządzenia wyborów do rad powiatów na ten sam dzień, na który zarządzono wybory do rad gmin, komitety wyborcze zgłaszające listy kandydatów w wyborach do rad powiatów mogą zgłaszać również listy kandydatów na radnych do rad gmin. Przepis art. 95 ust. 3 stosuje się odpowiednio.
2. Każdy komitet wyborczy może zgłosić do danego okręgu tylko jedną listę kandydatów.

### **Rozdział 24**

#### **Karty do głosowania**

#### **Art. 145.**

1. Powiatowa komisja wyborcza zarządza wydrukowanie, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, kart do głosowania i zapewnia ich przekazanie obwodowym komisjom wyborczym w trybie określonym przez komisarza wyborczego.
2. Na karcie do głosowania drukuje się odcisk pieczęci powiatowej komisji wyborczej.

#### **Art. 146.**

W razie skreślenia nazwiska kandydata lub unieważnienia listy kandydatów po wydrukowaniu kart do głosowania stosuje się odpowiednio przepisy art. 113 ust. 2 i 3.

### **Rozdział 25**

#### **Sposób głosowania i warunki ważności głosu**

#### **Art. 147.**

1. W wyborach do rad powiatów wyborca głosuje tylko na określoną listę kandydatów, stawiając znak „x” w kratce z lewej strony obok nazwiska jednego z kandydatów z tej listy, przez co wskazuje jego pierwszeństwo do uzyskania mandatu.
- 2.<sup>170)</sup> Za nieważny uznaje się głos, jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak „x” w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów z różnych list lub nie postawiono tego znaku w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata z którejkolwiek z list.
- 3.<sup>170)</sup> Jeżeli znak „x” postawiono w kratce z lewej strony wyłącznie przy nazwisku kandydata z jednej tylko listy w sytuacji określonej w art. 113 ust. 2, głos uznaje się za nieważny.
4. Jeżeli znak „x” postawiono w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów, ale z tej samej listy, głos uznaje się za ważny i oddany na wskazaną listę z przyznaniem pierwszeństwa do uzyskania mandatu temu kandydatowi, przy którego nazwisku znak „x” jest umieszczony w pierwszej kolejności.

---

<sup>170)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 10 ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

**Art. 148.**

Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych nazwisk lub nazw albo poczynienie innych dopisków poza kratką nie wpływa na ważność głosu.

**Rozdział 26**  
**Ustalanie wyników wyborów****Art. 149.**

1. Na podstawie protokołów otrzymanych od obwodowych komisji wyborczych powiatowa komisja wyborcza ustala wyniki głosowania i wyniki wyborów do rady powiatu odrębnie dla każdego okręgu wyborczego.
2. Przy ustalaniu wyników mogą być obecni pełnomocnicy.

**Art. 150.**

1. Komisja wyborcza sporządza zestawienie wyników głosowania w okręgu wyborczym, na urzędowym formularzu, w trzech egzemplarzach.
2. W zestawieniu wymienia się odpowiednio liczby:
  - 1) osób uprawnionych do głosowania;
  - 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania;
  - 2a)<sup>171)</sup> wyborców, którzy głosowali przez pełnomocnika;
  - 3) oddanych kart do głosowania;
  - 4) kart nieważnych;
  - 5) kart ważnych;
  - 6) głosów nieważnych, z podaniem przyczyny ich nieważności;
  - 7)<sup>172)</sup> głosów ważnie oddanych na każdą z list kandydatów oraz grup list;
  - 7)<sup>173)</sup> **głosów ważnie oddanych na każdą z list kandydatów;**
  - 8) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów z każdej z list.
3. Na podstawie zestawienia, o którym mowa w ust. 1, komisja wyborcza ustala wyniki wyborów radnych w okręgach wyborczych.

**Art. 151.**<sup>174)</sup>

1. W wyborach do rady powiatu komisja wyborcza, na podstawie zestawienia, o którym mowa w art. 150 ust. 2, dokonuje podziału mandatów w każdym okręgu wyborczym pomiędzy listy kandydatów lub grupy list, o których mowa w art. 134 ust. 2 i 3, w sposób następujący:

---

<sup>171)</sup> Dodany przez art. 2 pkt 5 ustawy, o której mowa w odnośniku 3; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>172)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 11 ustawy, o której mowa w odnośniku 69; w tym brzmieniu ma zastosowanie do kadencji, w czasie której ustawa wymieniona w odnośniku 79, weszła w życie.

<sup>173)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 6 ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

<sup>174)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 12 ustawy, o której mowa w odnośniku 69; w tym brzmieniu obowiązuje do wejścia w życie zmiany, o której mowa w odnośniku 175.

- 1) liczbę głosów ważnie oddanych na każdą z list albo grupę list w okręgu wyborczym dzieli się kolejno przez 1; 2; 3; 4; 5 i dalsze kolejne liczby, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między listy lub grupy list;
  - 2) każdej liście lub grupie list przyznaje się tyle mandatów, ile spośród ustalonego w powyższy sposób szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno największych;
  - 3) jeżeli w wyborach uczestniczą grupy list, liczbę głosów ważnie oddanych na listy wchodzące w skład grupy, z zastrzeżeniem art. 134 ust. 2 i 3, dzieli się kolejno przez 1; 3; 5; 7 i dalsze kolejne nieparzyste liczby, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między listy w ramach grupy list;
  - 4) w przypadku określonym w pkt 3, każdej liście przyznaje się tyle mandatów, ile przypada jej liczb kolejno największych spośród szeregu ilorazów ustalonego w sposób opisany w pkt 3.
2. Jeżeli kilka list lub grup list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w podany wyżej sposób, a list lub grup list tych jest więcej niż mandatów do rozdzielenia, pierwszeństwo mają listy i grupy list w kolejności ogólnej liczby oddanych na nie głosów. Gdyby na dwie lub więcej list lub grup list oddano równą liczbę głosów, o pierwszeństwie rozstrzyga liczba obwodów głosowania, w których na daną listę lub grupę list oddano większą liczbę głosów. Jeżeli i te liczby byłyby równe, wówczas o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez komisję. Tryb przeprowadzenia losowania określa Państwowa Komisja Wyborcza.
3. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio, jeżeli kilka list w ramach grupy list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w sposób określony w ust. 1 pkt 3.
4. Mandaty przypadające każdej liście kandydatów uzyskują kandydaci w kolejności wynikającej z otrzymanej liczby głosów w ramach listy.
5. Jeżeli równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu otrzymało dwóch lub więcej kandydatów z danej listy, o wyborze rozstrzyga kolejność umieszczenia nazwisk kandydatów na liście.

#### **Art. 151.**<sup>175)</sup>

- 1. W wyborach do rady powiatu komisja wyborcza, na podstawie zestawienia, o którym mowa w art. 150 ust. 2, dokonuje podziału mandatów w każdym okręgu wyborczym pomiędzy listy kandydatów, o których mowa w art. 134 ust. 2, w sposób następujący:**

- 1) liczbę głosów ważnie oddanych na każdą z list w okręgu wyborczym dzieli się kolejno przez 1; 2; 3; 4; 5 i dalsze kolejne liczby, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między listy;**

---

<sup>175)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 7 ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

- 2) każdej liście przyznaje się tyle mandatów, ile spośród ustalonego w powyższy sposób szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno największych.
2. Jeżeli kilka list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w podany wyżej sposób, a list tych jest więcej niż mandatów do rozdzielenia, pierwszeństwo mają listy w kolejności ogólnej liczby oddanych na nie głosów. Gdyby na dwie lub więcej list oddano równą liczbę głosów, o pierwszeństwie rozstrzyga liczba obwodów głosowania, w których na daną listę oddano większą liczbę głosów. Jeżeli i te liczby byłyby równe, wówczas o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez komisję. Tryb przeprowadzenia losowania określa Państwowa Komisja Wyborcza.
3. Mandaty przypadające danej liście kandydatów uzyskują kandydaci w kolejności wynikającej z otrzymanej liczby głosów w ramach listy. Jeżeli równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu otrzymało dwóch lub więcej kandydatów z danej listy, o wyborze rozstrzyga kolejność umieszczenia nazwisk kandydatów na liście.

#### **Art. 152.**

1. Po ustaleniu wyników wyborów we wszystkich okręgach wyborczych, zgodnie z zasadami określonymi w art. 151, komisja wyborcza sporządza w trzech egzemplarzach protokół z wyborów do rady powiatu.
2. W protokole podaje się, według okręgów wyborczych, liczbę radnych wybieranych w okręgu oraz nazwiska i imiona wybranych radnych z podaniem oznaczenia listy, z której zostali wybrani; w protokole podaje się również ewentualną liczbę nieobsadzonych mandatów.
- 3.<sup>176)</sup> W protokole podaje się również przebieg losowania, o którym mowa w art. 151 ust. 2.
4. Do protokołu załącza się zestawienia wyników głosowania w okręgach wyborczych.
5. Protokół podpisują i każdą ze stron parafują wszystkie osoby wchodzące w skład komisji wyborczej obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.
6. Pełnomocnikom i członkom komisji przysługuje prawo wniesienia do protokołu uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów. Przepis art. 54 ust. 6 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 153.**

Powiatowa komisja wyborcza niezwłocznie podaje do publicznej wiadomości wyniki głosowania i wyniki wyborów w okręgach wyborczych poprzez wywieszenie w swojej siedzibie jednego z egzemplarzy protokołu z wyborów do rady powiatu wraz z zestawieniem, o którym mowa w art. 150.

#### **Art. 154.**

1. Przewodniczący komisji wyborczej przekazuje niezwłocznie komisarzowi wyborczemu, w zapieczętowanym pakiecie, jeden egzemplarz protokołu z wyborów wraz z protokołami głosowania w obwodach głosowania, w trybie określonym przez Państwową Komisję Wyborczą.

---

<sup>176)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 58 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

2. Państwowa Komisja Wyborcza może określić zasady i tryb wcześniejszego przekazywania danych z protokołu z wyborów za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego lub elektronicznego przesyłania danych.
3. Pozostałe dokumenty z wyborów oraz pieczęć przewodniczący komisji wyborczej przekazuje w depozyt staroście.

#### **Art. 155.**

1. Po otrzymaniu protokołów od powiatowej komisji wyborczej komisarz wyborczy dokonuje sprawdzenia prawidłowości ustalenia wyników głosowania i wyników wyborów w okręgach wyborczych.
2. W razie stwierdzenia nieprawidłowości w ustaleniu wyników, komisarz wyborczy zarządza ponowne ustalenie tych wyników i zawiadamia o tym niezwłocznie Państwową Komisję Wyborczą. Przepisy art. 149–154 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 156.**

Powiatowa komisja wyborcza wydaje radnym zaświadczenia o wyborze. Wzór zaświadczenia określa Państwowa Komisja Wyborcza.

### **DZIAŁ IV**

#### **Wybory do sejmików województw. Przepisy szczególne**

#### **Rozdział 27**

#### **Zasady ogólne**

#### **Art. 157.**

Wybory do sejmików województw odbywają się przy odpowiednim zastosowaniu przepisów działu II, jeżeli przepisy niniejszego działu nie stanowią inaczej.

#### **Art. 158.**

Wybory do sejmików województw, pod nadzorem Państwowej Komisji Wyborczej i komisarzy wyborczych, przeprowadzają:

- 1) wojewódzkie komisje wyborcze;
- 2) powiatowe komisje wyborcze;
- 3) obwodowe komisje wyborcze.

#### **Art. 159.**

1. W razie zarządzenia wyborów do sejmików województw na ten sam dzień, na który zarządzono wybory do rad powiatów:
  - 1) głosowanie przeprowadzają obwodowe komisje wyborcze powołane dla wyborów do rad powiatów, na podstawie tych samych spisów wyborców;
  - 2) powiatowe komisje wyborcze powołane dla wyborów do rad powiatów sporządzają protokoły zbiorczych wyników głosowania w powiecie dla wyborów do sejmiku województwa.
2. W przypadku, o którym mowa w ust. 1, sporządzane są odrębne protokoły głosowania w obwodzie dla wyborów do sejmików województw i dla wyborów do rad powiatów.



3. Miejskie komisje wyborcze w miastach na prawach powiatu sporządzają protokoły zbiorczych wyników głosowania w mieście dla wyborów do sejmiku województwa.
4. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio w razie zarządzenia na ten sam dzień wyborów do sejmików województw, rad powiatów i rad gmin.

## **Rozdział 28**

### **Liczba radnych. System wyborczy**

**Art. 160.** (uchylony).<sup>177)</sup>

#### **Art. 161.**

1. Radni wybierani są w okręgach wyborczych bezpośrednio spośród zgłoszonych kandydatów.
2. Na jednego kandydata wyborca może oddać tylko jeden głos.

#### **Art. 162.**<sup>178)</sup>

- 1.<sup>126)</sup> W wyborach do sejmików województw podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów lub grupy list dokonuje się proporcjonalnie do łącznej liczby ważnie oddanych głosów odpowiednio na kandydatów danej listy albo grupy list.
- 1.<sup>179)</sup> **W wyborach do sejmików województw podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów dokonuje się proporcjonalnie do łącznej liczby ważnie oddanych głosów na kandydatów danej listy.**
2. W podziale mandatów, o którym mowa w ust. 1, uczestniczą listy kandydatów tych komitetów wyborczych, na których listy w skali województwa oddano co najmniej 5 % ważnie oddanych głosów.
- 3.<sup>126)</sup> W przypadku grup list, o których mowa w ust. 1, w podziale mandatów uczestniczą grupy list, na które oddano w skali województwa co najmniej 15 % ważnie oddanych głosów. Do list wchodzących w skład grupy list stosuje się przepis ust. 2.
- 3. (uchylony).**<sup>180)</sup>
- 4.<sup>126)</sup> Jeżeli na grupę list nie oddano łącznie 15 % głosów, wyniki głosowania na listy wchodzące w jej skład ustala się dla każdej z list osobno na zasadach określonych w ust. 2.
- 4. (uchylony).**<sup>180)</sup>
- 5.<sup>126)</sup> Przy ustalaniu wyniku głosowania na grupę list uwzględnia się również głosy oddane na te komitety, których listy wchodzące w skład grupy nie uzyskały co najmniej 5 % ważnie oddanych głosów w skali województwa.
- 5. (uchylony).**<sup>180)</sup>

<sup>177)</sup> Przez art. 8 pkt 8 ustawy, o której mowa w odnośniku 164.

<sup>178)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 13 ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

<sup>179)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 8 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

<sup>180)</sup> Przez art. 1 pkt 8 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

## **Rozdział 29**

### **Okręgi wyborcze**

#### **Art. 163.**

1. W celu przeprowadzenia wyborów obszar województwa dzieli się na okręgi wyborcze.
2. Okręgiem wyborczym jest jeden powiat lub jego część.
3. Łączenie powiatów w celu utworzenia okręgu wyborczego jest dopuszczalne jedynie wtedy, gdyby liczba radnych wybieranych w danym powiecie do sejmiku województwa była mniejsza niż 5 radnych.
- 3a. Łączenie powiatów nie może naruszać więzi społecznych łączących wyborców należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, zamieszkujących na terytorium łączonych powiatów.
4. Przepis art. 135 ust. 5 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 164.**

1. Podział na okręgi wyborcze, ich numery, granice oraz liczbę radnych wybieranych w okręgu wyborczym ustala, na wniosek marszałka, sejmik województwa według jednolitej normy przedstawicielstwa obliczonej przez podzielenie liczby mieszkańców województwa przez liczbę radnych wybieranych do danej rady, z uwzględnieniem art. 163 i następujących zasad:
  - 1) w okręgu wyborczym wybiera się od 5 do 15 radnych;
  - 2) w żadnym z powiatów stanowiących jeden okręg wyborczy nie mogą być wybierani radni w liczbie równej lub większej niż  $\frac{3}{5}$  ogólnej liczby danej rady.
2. Przepisy art. 136 ust. 1 pkt 1 i 2, ust. 2 oraz art. 137–139a stosuje się odpowiednio.

## **Rozdział 30**

### **Zgłaszanie kandydatów na radnych**

#### **Art. 165.**

1. Do zgłaszania i rejestrowania list kandydatów na radnych stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zgłaszania i rejestrowania list kandydatów do rad gmin w gminach liczących powyżej 20 000 mieszkańców, z uwzględnieniem art. 164 ust. 1 pkt 1.
2. Każda zgłaszana lista kandydatów powinna być poparta podpisami co najmniej 300 wyborców.
3. Listy kandydatów, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, zgłasza się do wojewódzkiej komisji wyborczej.

**Art. 166. (uchylony).<sup>181)</sup>****Art. 167.**

Wojewódzka komisja wyborcza zarządza wydrukowanie obwieszczenia o zarejestrowanych listach kandydatów. Przepisy art. 109 ust. 5 i 6 stosuje się odpowiednio.

**Art. 168.<sup>182)</sup>**

W razie skreślenia nazwiska kandydata wskutek jego śmierci, powodującego sytuację, o której mowa w art. 110 ust. 2, wojewódzka komisja wyborcza informuje właściwego pełnomocnika o możliwości zgłoszenia nowego kandydata najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów. Przepisy art. 110 ust. 3 i 4 stosuje się odpowiednio.

**Art. 169.**

1. W razie zarządzenia wyborów do sejmików województw na ten sam dzień, na który zarządzono wybory do rad powiatów, komitety wyborcze zgłaszające kandydatów w wyborach do sejmiku województwa mogą zgłaszać również kandydatów na radnych do rad powiatów. Przepis art. 95 ust. 3 stosuje się odpowiednio.
2. Każdy komitet wyborczy może zgłosić w wyborach do danej rady w okręgu wyborczym tylko jedną listę kandydatów.

**Art. 170.**

W razie zarządzenia wyborów do sejmików województw na ten sam dzień, na który zarządzono wybory do rad powiatów i rad gmin, przepisy art. 169 stosuje się odpowiednio.

**Rozdział 31**  
**Karty do głosowania****Art. 171.**

1. Wojewódzka komisja wyborcza zarządza wydrukowanie, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, kart do głosowania i zapewnia ich przekazanie obwodowym komisjom wyborczym.
2. Na karcie do głosowania drukuje się odcisk pieczęci wojewódzkiej komisji wyborczej.

**Art. 172.**

W razie skreślenia nazwiska kandydata z listy lub unieważnienia listy kandydatów po wydrukowaniu kart do głosowania stosuje się odpowiednio przepisy art. 113 ust. 2 i 3.

---

<sup>181)</sup> Przez art. 1 pkt 59 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>182)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 60 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

## Rozdział 32

### Sposób głosowania i warunki ważności głosu

#### Art. 173.

1. Wyborca głosuje tylko na określoną listę kandydatów, stawiając znak „x” w kratce z lewej strony obok nazwiska jednego z kandydatów z tej listy, przez co wskazuje jego pierwszeństwo do uzyskania mandatu.
- 2.<sup>183)</sup> Jeżeli znak „x” postawiono w kratce z lewej strony wyłącznie przy nazwisku kandydata z jednej tylko listy w sytuacji określonej w art. 113 ust. 2, głos uznaje się za nieważny.
3. Jeżeli znak „x” postawiono w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub więcej kandydatów, ale z tej samej listy, głos uznaje się za ważny i oddany na wskazaną listę z przyznaniem pierwszeństwa do uzyskania mandatu temu kandydatowi, przy którego nazwisku znak „x” jest umieszczony w pierwszej kolejności.

#### Art. 174.

Za nieważny uznaje się głos, jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak „x” w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub więcej kandydatów z różnych list lub nie postawiono tego znaku w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata z którejkolwiek z list.

#### Art. 175.

Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych nazwisk lub nazw albo poczynienie innych dopisków poza kratką nie wpływa na ważność głosu.

## Rozdział 33

### Ustalanie wyników wyborów

#### Art. 176.

- 1.<sup>184)</sup> Powiatowa komisja wyborcza, na podstawie otrzymanych od obwodowych komisji wyborczych protokołów głosowania w obwodach w wyborach do sejmików województw, ustala wynik głosowania na poszczególne listy kandydatów oraz grupy list i sporządza, w trzech egzemplarzach, protokół wyniku głosowania na obszarze powiatu.
- 1.<sup>185)</sup> **Powiatowa komisja wyborcza, na podstawie otrzymanych od obwodowych komisji wyborczych protokołów głosowania w obwodach w wyborach do sejmików województw, ustala wynik głosowania na poszczególne listy kandydatów i sporządza, w trzech egzemplarzach, protokół wyniku głosowania na obszarze powiatu.**

---

<sup>183)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 14 ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

<sup>184)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 15 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 69; w tym brzmieniu ma zastosowanie do kadencji, w czasie której ustawa wymieniona w odnośniku 79 weszła w życie.

<sup>185)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 9 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

2. (uchylony).<sup>186)</sup>

3. W protokole wymienia się liczby:

- 1) osób uprawnionych do głosowania;
- 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania;
- 2a)<sup>187)</sup> wyborców, którzy głosowali przez pełnomocnika;
- 3) oddanych kart do głosowania;
- 4) kart nieważnych;
- 5) kart ważnych;
- 6) głosów nieważnych, z podaniem przyczyny ich nieważności;
- 7)<sup>188)</sup> głosów ważnie oddanych na każdą z list kandydatów oraz grup list;
- 7)<sup>189)</sup> **głosów ważnie oddanych na każdą z list kandydatów;**
- 8) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów z każdej z list.

4. Przy ustalaniu wyników mogą być obecni pełnomocnicy.

5. Przepisy art. 124 ust. 5 i 6, art. 125 i 126 stosuje się odpowiednio.

#### Art. 177.

Po otrzymaniu protokołów, o których mowa w art. 176, wojewódzka komisja wyborcza dokonuje sprawdzenia prawidłowości ustalenia wyników głosowania na obszarze powiatu. Przepis art. 127 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

#### Art. 178.<sup>190)</sup>

- 1.<sup>191)</sup> Na podstawie protokołów wyników głosowania na obszarze powiatu wojewódzka komisja wyborcza sporządza zestawienie wyników głosowania w okręgu wyborczym na poszczególne listy kandydatów oraz grupy list, na urzędowym formularzu, w trzech egzemplarzach.
2. W zestawieniu wymienia się liczby:
  - 1) osób uprawnionych do głosowania;
  - 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania;
  - 3) oddanych kart do głosowania;
  - 4) kart nieważnych;
  - 5) kart ważnych;
  - 6) głosów nieważnych, z podaniem przyczyny ich nieważności;
  - 7)<sup>192)</sup> głosów ważnie oddanych na każdą z list kandydatów oraz grup list;

<sup>186)</sup> Przez art. 82 pkt 12 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 132.

<sup>187)</sup> Dodany przez art. 2 pkt 6 ustawy, o której mowa w odnośniku 3; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>188)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 15 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 69; w tym brzmieniu ma zastosowanie do kadencji, w czasie której ustawa wymieniona w odnośniku 79 weszła w życie.

<sup>189)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 9 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

<sup>190)</sup> W tym brzmieniu ma zastosowanie do kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie której ustawy, o których mowa w odnośnikach: 79 i 3, weszły w życie.

<sup>191)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 16 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

<sup>192)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 16 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

- 8) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów z każdej z list.
- 3.<sup>193)</sup> Na podstawie zestawień, o których mowa w ust. 2, wojewódzka komisja wyborcza dokonuje podziału mandatów w każdym okręgu wyborczym pomiędzy listy kandydatów oraz grupy list, o których mowa w art. 162 ust. 2 i 3, w sposób następujący:
- 1) liczbę głosów ważnie oddanych na każdą z list albo grupę list w okręgu wyborczym dzieli się kolejno przez 1; 2; 3; 4; 5 i dalsze kolejne liczby, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między listy lub grupy list;
  - 2) każdej liście albo grupie list przyznaje się tyle mandatów, ile spośród ustalonego w powyższy sposób szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno największych;
  - 3) jeżeli w wyborach uczestniczą grupy list, liczbę głosów ważnie oddanych na listy wchodzące w skład grupy, z zastrzeżeniem art. 162 ust. 2 i 3, dzieli się kolejno przez 1; 3; 5; 7 i dalsze kolejne nieparzyste liczby, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między listy w ramach grupy list;
  - 4) w przypadku określonym w pkt 3, każdej liście przyznaje się tyle mandatów, ile przypada jej liczb kolejno największych spośród szeregu ilorazów ustalonego w sposób opisany w pkt 3.
- 4.<sup>193)</sup> Jeżeli kilka list lub grup list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w podany wyżej sposób, a list lub grup list tych jest więcej niż mandatów do rozdzielenia, pierwszeństwo mają listy lub grupy list w kolejności ogólnej liczby oddanych na nie głosów. Gdyby na dwie lub więcej list lub grup list oddano równą liczbę głosów, o pierwszeństwie rozstrzyga liczba obwodów głosowania, w których na daną listę lub grupę list oddano większą liczbę głosów. Jeżeli i te liczby byłyby równe, wówczas o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez komisję. Tryb przeprowadzenia losowania określa Państwowa Komisja Wyborcza.
- 4a.<sup>194)</sup> Przepis ust. 4 stosuje się odpowiednio, jeżeli kilka list w ramach grupy list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w sposób określony w ust. 3 pkt 3.
5. Mandaty przypadające danej liście kandydatów uzyskują kandydaci w kolejności wynikającej z otrzymanej liczby głosów.
- 6.<sup>195)</sup> Jeżeli równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu otrzymało dwóch lub więcej kandydatów z danej listy, o wyborze rozstrzyga kolejność umieszczenia nazwisk kandydatów na liście.

#### **Art. 178.<sup>196)</sup>**

##### **1. Na podstawie protokołów wyników głosowania na obszarze powiatu wojewódzka komisja wyborcza sporządza zestawienie wyników głosowania w**

<sup>193)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 16 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

<sup>194)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 16 lit. d ustawy, o której mowa w odnośniku 69.

<sup>195)</sup> Zdanie drugie skreślone przez art. 1 pkt 61 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>196)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 10 ustawy, o której mowa w odnośniku 79; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie.

okręgu wyborczym na poszczególne listy kandydatów, na urzędowym formularzu, w trzech egzemplarzach.

**2. W zestawieniu wymienia się liczby:**

- 1) osób uprawnionych do głosowania;
- 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania;
- 2a)<sup>197)</sup> wyborców, którzy głosowali przez pełnomocnika;
- 3) oddanych kart do głosowania;
- 4) kart nieważnych;
- 5) kart ważnych;
- 6) głosów nieważnych, z podaniem przyczyny ich nieważności;
- 7) głosów ważnie oddanych na każdą z list kandydatów;
- 8) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów z każdej z list.

**3. Na podstawie zestawień, o których mowa w ust. 2, wojewódzka komisja wyborcza dokonuje podziału mandatów w każdym okręgu wyborczym pomiędzy listy kandydatów, o których mowa w art. 162 ust. 2, w sposób następujący:**

- 1) liczbę głosów ważnie oddanych na każdą z list w okręgu wyborczym dzieli się kolejno przez 1; 2; 3; 4; 5 i dalsze kolejne liczby, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między listy;
  - 2) każdej liście przyznaje się tyle mandatów, ile spośród ustalonego w powyższy sposób szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno największych.
- 4. Jeżeli kilka list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w podany wyżej sposób, a list tych jest więcej niż mandatów do rozdzielenia, pierwszeństwo mają listy w kolejności ogólnej liczby oddanych na nie głosów. Gdyby na dwie lub więcej list oddano równą liczbę głosów, o pierwszeństwie rozstrzyga liczba obwodów głosowania, w których na daną listę oddano większą liczbę głosów. Jeżeli i te liczby byłyby równe, wówczas o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez komisję. Tryb przeprowadzenia losowania określa Państwowa Komisja Wyborcza.**
- 5. Mandaty przypadające danej liście kandydatów uzyskują kandydaci w kolejności wynikającej z otrzymanej liczby głosów. Jeżeli równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu otrzymało dwóch lub więcej kandydatów z danej listy, o wyborze rozstrzyga kolejność umieszczenia nazwisk kandydatów na liście.**

**Art. 179.**

1. Po ustaleniu wyników wyborów we wszystkich okręgach wyborczych, zgodnie z zasadami określonymi w art. 178, wojewódzka komisja wyborcza sporządza w trzech egzemplarzach protokół z wyborów do sejmiku województwa.
2. W protokole podaje się, według okręgów wyborczych, liczbę radnych wybieranych w okręgu oraz nazwiska i imiona wybranych radnych z podaniem oznacze-

---

<sup>197)</sup> Dodany przez art. 2 pkt 7 ustawy, o której mowa w odnośniku 3; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

nia listy, z której zostali wybrani; w protokole podaje się również ewentualną liczbę nieobsadzonych mandatów.

- 3.<sup>198)</sup> W protokole podaje się również przebieg losowania, o którym mowa w art. 178 ust. 4.
4. Do protokołu załącza się zestawienia wyników głosowania w okręgach wyborczych.
5. Protokół podpisują i każdą ze stron parafują wszystkie osoby wchodzące w skład komisji wyborczej obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.
6. Pełnomocnikom i członkom komisji przysługuje prawo wniesienia do protokołu uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów. Przepis art. 54 ust. 6 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 180.**

1. Wojewódzka komisja wyborcza niezwłocznie podaje do publicznej wiadomości wyniki głosowania i wyniki wyborów w okręgach wyborczych poprzez wywieszenie w swojej siedzibie w miejscu łatwo dostępnym dla wyborców jednego z egzemplarzy protokołu z wyborów do sejmiku województwa wraz z zestawieniem, o którym mowa w art. 178 ust. 1 i 2. Jeden z egzemplarzy protokołu przekazuje Państwowej Komisji Wyborczej w trybie przez nią określonym.
2. Przepisy art. 154 i 155 stosuje się odpowiednio.

#### **Art. 181.**

Wojewódzka komisja wyborcza wydaje radnym zaświadczenia o wyborze. Wzór zaświadczenia określa Państwowa Komisja Wyborcza.

### **DZIAŁ V**

#### **Ogłaszanie wyników wyborów**

#### **Rozdział 34**

#### **Ogłaszanie wyników wyborów na obszarze województwa**

#### **Art. 182.**

1. Komisarz wyborczy, na podstawie protokołów z wyborów sporządzonych przez właściwe organy wyborcze, podaje do publicznej wiadomości, w formie obwieszczenia, wyniki wyborów do rad na obszarze województwa.
2. W obwieszczeniu, o którym mowa w ust. 1, zamieszcza się zbiorczą informację o wynikach głosowania i wynikach wyborów do rad, do których wybory zostały przeprowadzone, oraz – odrębnie dla każdej rady – w szczególności dane o liczbie mandatów uzyskanych przez listy kandydatów poszczególnych komitetów wyborczych oraz nazwiska i imiona wybranych radnych z podaniem oznaczenia listy, z której zostali wybrani. Państwowa Komisja Wyborcza może określić wzór obwieszczenia.

---

<sup>198)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 62 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.



**Art. 183.**

Obwieszczenie komisarza wyborczego podaje się do publicznej wiadomości, przez rozplakatowanie odpowiedniego wyciągu z obwieszczenia, na obszarze każdej gminy oraz ogłasza w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Jeden egzemplarz obwieszczenia przesyła się niezwłocznie do Państwowej Komisji Wyborczej.

**Rozdział 35****Ogłaszanie wyników wyborów na obszarze kraju****Art. 184.**

1. Państwowa Komisja Wyborcza podaje do publicznej wiadomości, w formie obwieszczenia, zbiorcze wyniki wyborów do rad na obszarze kraju.
2. Obwieszczenie, o którym mowa w ust. 1, publikuje się w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym oraz ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

**Art. 185.**

Państwowa Komisja Wyborcza przedstawia Prezesowi Rady Ministrów informację o realizacji przepisów ustawy i ewentualne propozycje ich zmian. Informację tę przekazuje się również Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, Marszałkowi Sejmu i Marszałkowi Senatu.

**Art. 186.**

Państwowa Komisja Wyborcza publikuje opracowanie statystyczne zawierające szczegółowe informacje o wynikach głosowania i wynikach wyborów.

**Art. 187.**

*Minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego*<sup>199)</sup> na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej, złożony po porozumieniu z Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych, określa, w drodze rozporządzenia, sposób przekazywania, przechowywania i udostępniania dokumentów z wyborów organów jednostek samorządu terytorialnego.

---

<sup>199)</sup> Obecnie: minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, zgodnie z art. 4 ust. 1, art. 5 pkt 9 i art. 14 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2007 r. Nr 65, poz. 437, Nr 107, poz. 732, Nr 120, poz. 818 i Nr 173, poz. 1218, z 2008 r. Nr 63, poz. 394, Nr 199, poz. 1227, Nr 201, poz. 1237, Nr 216, poz. 1370 i Nr 227, poz. 1505, z 2009 r. Nr 42, poz. 337, Nr 68, poz. 574, Nr 77, poz. 649, Nr 157, poz. 1241, Nr 161, poz. 1277, Nr 168, poz. 1323 i Nr 201, poz. 1540 oraz z 2010 r. Nr 28, poz. 143 i 146, Nr 107, poz. 679 i Nr 127, poz. 857), która weszła w życie z dniem 1 kwietnia 1999 r.

**DZIAŁ VI****Wybory do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego.  
Przepisy szczególne****Rozdział 36****Obsadzenie mandatów bez głosowania****Art. 188.**

Jeżeli w okręgu wyborczym w wyborach do rady gminy, rady powiatu lub sejmiku województwa zarejestrowana liczba kandydatów jest równa liczbie radnych wybieranych w danym okręgu wyborczym lub od niej mniejsza, głosowania nie przeprowadza się, a za wybranych na radnych terytorialna komisja wyborcza uznaje zarejestrowanych kandydatów, a odpowiednio pozostałe mandaty pozostają nieobsadzone.

**Art. 189.**

1. W przypadku, o którym mowa w art. 188, właściwa terytorialna komisja wyborcza niezwłocznie zawiadamia wyborców danego okręgu wyborczego o przyczynach obsadzenia mandatów bez głosowania, w formie obwieszczenia, którego druk i rozplakatowanie zapewnia odpowiednio marszałek województwa, starosta i wójt (burmistrz, prezydent miasta). Jeden egzemplarz obwieszczenia przekazuje się niezwłocznie komisarzowi wyborczemu.
2. Komisja wyborcza sporządza odpowiedni protokół z obsadzenia mandatu radnego bez głosowania w okręgu wyborczym, którego wzór ustala Państwowa Komisja Wyborcza. Przepisy art. 123–127 stosuje się odpowiednio.

**Rozdział 37****Wygaśnięcie mandatu radnego****Art. 190.**

1. Wygaśnięcie mandatu radnego następuje wskutek:
  - 1) odmowy złożenia ślubowania;
  - 1a) (utracił moc).<sup>200)</sup>
  - 1b)<sup>201)</sup> niezłożenia w terminach, określonych w odrębnych przepisach, oświadczenia o swoim stanie majątkowym;
  - 2) pisemnego zrzeczenia się mandatu;
  - 2a) naruszenia ustawowego zakazu łączenia mandatu radnego z wykonywaniem określonych w odrębnych przepisach funkcji lub działalności;
  - 2b)<sup>202)</sup> wyboru na wójta (burmistrza, prezydenta miasta);

<sup>200)</sup> Dodany przez art. 2 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 175, poz. 1457 oraz z 2006 r. Nr 146, poz. 1055), która weszła w życie z dniem 1 września 2006 r.; miał zastosowanie do kadencji następującej po kadencji, w czasie której weszła w życie; utracił moc z dniem 19 marca 2007 r. na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 marca 2007 r. sygn. akt K 8/07 (Dz. U. Nr 48, poz. 327).

<sup>201)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 5 września 2008 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 180, poz. 1111), która weszła w życie z dniem 25 października 2008 r. i ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której weszła w życie.

- 3) utraty prawa wybieralności lub braku tego prawa w dniu wyborów;
  - 4) (uchylony);<sup>203)</sup>
  - 5) śmierci.
2. Wygaśnięcie mandatu radnego w przypadkach określonych w ust. 1 stwierdza rada w drodze uchwały, najpóźniej w 3 miesiące od wystąpienia przyczyny wygaśnięcia mandatu.
  - 3.<sup>204)</sup> W przypadkach określonych w ust. 1 pkt 1 i 3 przed podjęciem uchwały o wygaśnięciu mandatu należy umożliwić radnemu złożenie wyjaśnień.
  - 3.<sup>205)</sup> **W przypadkach określonych w ust. 1 pkt 1, 1b, 2a i 3 przed podjęciem uchwały o wygaśnięciu mandatu należy umożliwić radnemu złożenie wyjaśnień.**
  4. Uchwałę rady o wygaśnięciu mandatu radnego doręcza się niezwłocznie zainteresowanemu i przesyła wojewodzie oraz komisarzowi wyborczemu.
  5. Jeżeli radny przed dniem wyboru wykonywał funkcję lub prowadził działalność, o której mowa w ust. 1 pkt 2a, obowiązany jest do zrzeczenia się funkcji lub zaprzestania prowadzenia działalności w ciągu 3 miesięcy od dnia złożenia ślubowania.
  6. W przypadku niezrzeczenia się funkcji lub niezaprzestania prowadzenia działalności przez radnego w terminie, o którym mowa w ust. 5, rada stwierdza wygaśnięcie mandatu radnego, w drodze uchwały, najpóźniej po upływie miesiąca od upływu tego terminu.

#### **Art. 191.**<sup>204)</sup>

1. Od uchwały rady o wygaśnięciu mandatu radnego z przyczyn, o których mowa w art. 190 ust. 1 pkt 3, zainteresowanemu przysługuje odwołanie do właściwego sądu okręgowego w terminie 7 dni od dnia jej doręczenia. Przepisy art. 60 i 61 stosuje się odpowiednio.
2. Wygaśnięcie mandatu radnego następuje z dniem wydania przez sąd orzeczenia oddalającego odwołanie.

#### **Art. 191.**<sup>206)</sup>

1. **Od uchwały rady o wygaśnięciu mandatu radnego z przyczyny, o której mowa w art. 190 ust. 1 pkt 1, pkt 1b, pkt 2a i pkt 3, zainteresowanemu służy skarga do sądu administracyjnego w terminie 7 dni od dnia doręczenia uchwały.**
2. **Sąd administracyjny rozpatruje skargę, o której mowa w ust. 1, w terminie 14 dni od dnia jej wniesienia. Skargę kasacyjną wnosi się w terminie 14 dni.**
3. **Wygaśnięcie mandatu radnego następuje z dniem uprawomocnienia wyroku sądu administracyjnego oddalającego skargę, o której mowa w ust. 1.**

---

<sup>202)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 63 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>203)</sup> Przez art. 1 pkt 63 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>204)</sup> W tym brzmieniu ma zastosowanie do końca kadencji, w czasie której weszła w życie ustawa wymieniona w odnośniku 201.

<sup>205)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 1 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 201; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której weszła w życie.

<sup>206)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 2 ustawy, o której mowa w odnośniku 201; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której weszła w życie.

## Rozdział 38

### Wybory uzupełniające

#### Art. 192.

1. W przypadku nieobsadzenia mandatów lub wygaśnięcia mandatu radnego rady w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców, wojewoda zarządza wybory uzupełniające.
2. Przepisy art. 25 stosuje się odpowiednio, z tym że w zarządzeniu wojewody o wyborach podaje się liczbę wybieranych radnych.

#### Art. 193.

- 1.<sup>204)</sup> Wybory uzupełniające, o których mowa w art. 192 ust. 1, przeprowadza się na zasadach i w trybie przepisów niniejszej ustawy w ciągu 3 miesięcy od daty stwierdzenia przez radę wygaśnięcia mandatu.
- 1.<sup>207)</sup> **Wybory uzupełniające, o których mowa w art. 192 ust. 1, przeprowadza się na zasadach i w trybie przepisów niniejszej ustawy w ciągu 3 miesięcy od daty stwierdzenia przez radę wygaśnięcia mandatu, z zastrzeżeniem art. 194a ust. 1 i 2.**
2. Jeżeli w wyniku wyborów, o których mowa w ust. 1, mandat pozostaje nieobsadzony, wybory uzupełniające powtarza się między 6 a 9 miesiącem, licząc od daty tych wyborów.
3. Kadencja radnych wybranych w wyborach uzupełniających upływa z dniem upływu kadencji rad wybranych w wyborach zarządzonych na podstawie art. 25.
4. Wyborów uzupełniających nie przeprowadza się, jeżeli ich data przypadłaby w okresie 6 miesięcy przed zakończeniem kadencji rad.

#### Art. 194.

- 1.<sup>204)</sup> W przypadku wygaśnięcia mandatu radnego wybranego w okręgu wyborczym dla wyboru rady w gminie liczącej powyżej 20 000 mieszkańców oraz mandatu radnego powiatu lub województwa, właściwa rada, po stwierdzeniu wygaśnięcia mandatu radnego, podejmuje na następnej sesji uchwałę o wstąpieniu na jego miejsce kandydata z tej samej listy, który w wyborach uzyskał kolejno największą liczbę głosów, a nie utracił prawa wybieralności i nie zachodzi wobec niego przesłanka, o której mowa w art. 190 ust. 1 pkt 4<sup>203)</sup>. Przy równej liczbie głosów decyduje kolejność umieszczenia nazwiska kandydata na liście. Przepis art. 193 ust. 4 stosuje się odpowiednio.
- 1.<sup>208)</sup> **W przypadku wygaśnięcia mandatu radnego wybranego w okręgu wyborczym dla wyboru rady w gminie liczącej powyżej 20 000 mieszkańców oraz mandatu radnego powiatu lub województwa, właściwa rada, po stwierdzeniu wygaśnięcia mandatu radnego, podejmuje na następnej sesji uchwałę o wstąpieniu na jego miejsce kandydata z tej samej listy, który w wyborach uzyskał kolejno największą liczbę głosów, a nie utracił prawa wybieralności. Przy równej liczbie głosów decyduje kolejność umieszczenia**

---

<sup>207)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 201; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której weszła w życie.

<sup>208)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 4 ustawy, o której mowa w odnośniku 201; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której weszła w życie.

**nazwiska kandydata na liście. Przepis art. 193 ust. 1 i 4 stosuje się odpowiednio.**

2. Kandydat może zrzec się pierwszeństwa przy obsadzeniu mandatu na rzecz kandydata z tej samej listy, który uzyskał kolejno największą liczbę głosów. Oświadczenie to powinno być zgłoszone radzie na piśmie w ciągu trzech dni od daty doręczenia zawiadomienia o przysługującym mu mandacie.
3. Jeżeli wskutek wygaśnięcia mandatów, których obsadzenie w trybie ust. 1 i 2 nie było możliwe, skład rady zmniejszył się więcej niż o 1/5, przeprowadza się wybory uzupełniające do danej rady, chyba że do zakończenia kadencji rady zostało mniej niż 6 miesięcy.

#### **Art. 194a.**<sup>209)</sup>

1. Jeżeli uchwała rady o wygaśnięciu mandatu radnego została zaskarżona do sądu administracyjnego, postępowania, o którym mowa w art. 192 ust. 1, nie wszczy-na się do czasu uprawomocnienia wyroku sądu administracyjnego oddalającego skargę.
2. Jeżeli w wyniku wyroku sądu administracyjnego zachodzi konieczność przeprowadzenia wyborów uzupełniających, zarządza się je i przeprowadza w ciągu 3 miesięcy od dnia uprawomocnienia wyroku.
3. Przepis ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio w przypadku, o którym mowa w art. 194 ust. 1.

### **Rozdział 39**

#### **Wybory przedterminowe**

#### **Art. 195.**

W przypadkach określonych ustawami przeprowadza się wybory przedterminowe.

#### **Art. 196.**

1. Wybory przedterminowe przeprowadza się na zasadach i w trybie przepisów niniejszej ustawy.
2. Kadencja radnych i rad wybranych w wyborach przedterminowych upływa z dniem zakończenia kadencji rad wybranych w wyborach zarządzonych na podstawie art. 25.
- 3.<sup>210)</sup> Wyborów przedterminowych nie przeprowadza się, jeżeli ich data przypadaby w okresie 12 miesięcy przed zakończeniem kadencji rad.

### **Rozdział 40**

#### **Zmiany w podziale terytorialnym państwa**

#### **Art. 197.**

1. Zmiany w podziale terytorialnym państwa zachodzące w toku kadencji rad powodują następujące skutki:

---

<sup>209)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 5 ustawy, o której mowa w odnośniku 201; ma zastosowanie do kadencji następujących po kadencji, w czasie której weszła w życie.

<sup>210)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 2 ustawy, o której mowa w odnośniku 34.

- 1) jeżeli z jednostki samorządu terytorialnego zostaje wyłączony obszar stanowiący część okręgu wyborczego, okręg lub więcej okręgów wyborczych dla wyborów danej rady w celu włączenia tego obszaru do tworzonej nowej jednostki, to mandat radnego stale zamieszkałego lub wybranego na tym obszarze wygasa z mocy prawa;
  - 2) jeżeli z jednostki zostaje wyłączony obszar stanowiący okręg wyborczy dla wyboru danej rady i zostaje on włączony do sąsiedniej jednostki, radny stale zamieszkały i wybrany w tym okręgu staje się radnym rady w jednostce powiększonej; mandat radnego niespełniającego tych warunków wygasa z mocy prawa;
  - 3) jeżeli z jednostki zostaje wyłączony obszar stanowiący część okręgu wyborczego dla wyboru rady i zostaje on włączony do sąsiedniej jednostki, radny stale zamieszkały na tym obszarze i wybrany w tym okręgu staje się radnym w jednostce powiększonej; mandat radnego niespełniającego tych warunków wygasa z mocy prawa;
  - 4) jeżeli jednostka zostaje włączona do innej jednostki albo dwie jednostki lub więcej łączy się w nową jednostkę, rady tych jednostek zostają z mocy prawa rozwiązane.
- 1a. Zmiany w podziale terytorialnym, skutkujące wygaśnięciem praw powiatu posiadanych dotychczas przez miasto, nie powodują rozwiązania rady tego miasta.
  2. Przepisy ust. 1 pkt 1–3 stosuje się odpowiednio w przypadku radnego stale zamieszkałego na obszarze okręgu wyborczego lub jego części włączanego do sąsiedniej jednostki, a wybranego w innym okręgu wyborczym włączanym także w całości lub w części do tej jednostki.
  3. W przypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 1 – w odniesieniu do tworzonych nowych jednostek samorządu terytorialnego oraz w pkt 4, przeprowadza się wybory do nowych rad w trybie i na zasadach określonych niniejszą ustawą.
  4. W przypadku zmiany składu rady z przyczyn, o których mowa w ust. 1 pkt 1–3 oraz w ust. 2, rada działa w zmienionym składzie do końca kadencji, z zastrzeżeniem ust. 5. Zmiany w składach rad ogłasza, w formie obwieszczenia, komisarz wyborczy w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
  5. Jeżeli w wyniku zmian, o których mowa w ust. 4, skład rady zmniejszył się poniżej 3/5 ustawowej liczby radnych, rada jednostki zostaje z mocy prawa rozwiązana. Przepis ust. 3 stosuje się odpowiednio.
  6. Komisarz wyborczy podaje do publicznej wiadomości oraz ogłasza w wojewódzkim dzienniku urzędowym, w formie obwieszczenia, informację o rozwiązaniu z mocy prawa rady jednostki z przyczyn, o których mowa w ust. 1 pkt 4 oraz w ust. 5.
  7. Wygaśnięcie mandatu radnego z przyczyn, o których mowa w ust. 1 pkt 1–3 oraz w ust. 2, następuje w dniu wejścia w życie zmiany w podziale terytorialnym. Wygaśnięcie mandatu stwierdza właściwa rada, w drodze uchwały, podjętej w ciągu 3 miesięcy od ich wystąpienia. Przepis ust. 6 stosuje się odpowiednio.
  8. Wyborów nowych rad nie przeprowadza się, jeżeli ich data przypadłaby w okresie 6 miesięcy przed zakończeniem kadencji rad.

#### **Art. 198.**

Kadencja rad i radnych wybranych w wyborach, o których mowa w art. 197, upływa z dniem upływu kadencji rad wybranych w wyborach zarządzonych na podstawie art. 25.

## **DZIAŁ VII**

### **Przepisy karne**

#### **Art. 199.**

1. Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, prowadzi agitację wyborczą:
  - 1) w siedzibach urzędów administracji rządowej lub administracji samorządu terytorialnego bądź sądów,
  - 2) na terenie zakładów pracy w sposób i w formach zakłócających ich normalne funkcjonowanie,
  - 3) na terenie jednostek wojskowych i innych jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub oddziałów obrony cywilnej bądź skoszarowanych jednostek podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych,
  - 4) w lokalu wyborczym lub na terenie budynku, w którym lokal się znajduje – podlega karze grzywny.
2. Tej samej karze podlega, kto prowadzi agitację wyborczą na terenie szkół podstawowych lub gimnazjów wobec uczniów nieposiadających prawa wybierania.

#### **Art. 199a.**

1. Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw:
  - 1) umieszcza plakaty i hasła wyborcze na ścianach budynków, ogrodzeniach, latarniach, urządzeniach energetycznych, telekomunikacyjnych i innych bez zgody właściciela lub zarządcy nieruchomości,
  - 2) przy ustawianiu własnych urządzeń ogłoszeniowych w celu prowadzenia kampanii wyborczej narusza obowiązujące przepisy porządkowe,
  - 3) umieszcza plakaty i hasła wyborcze w taki sposób, że nie można ich usunąć bez powodowania szkód – podlega karze grzywny.
2. Tej samej karze podlega:
  - 1) pełnomocnik wyborczy komitetu wyborczego, który w terminie 30 dni po dniu wyborów nie usunie plakatów i haseł wyborczych oraz urządzeń ogłoszeniowych ustawionych w celu prowadzenia kampanii wyborczej;
  - 2)<sup>211)</sup> osoba będąca redaktorem w rozumieniu prawa prasowego, która dopuszcza do niewykonania obowiązku umieszczenia w informacjach, komunikatach, apelach i hasłach wyborczych, ogłaszanych w prasie drukowanej lub w telewizji bądź radiu na koszt komitetów wyborczych, partii politycznej lub organizacji popierających kandydatów, a także na koszt samych kandydatów, wskazania przez kogo są opłacane i od kogo pochodzą.

#### **Art. 199b.**

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, nie umieszcza w materiałach wyborczych oznaczenia od kogo pochodzą

---

<sup>211)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 64 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

– podlega karze grzywny.

#### **Art. 200.**

1. Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, zbiera podpisy osób popierających zgłoszenie kandydata lub list kandydatów, stosując groźbę, podstęp lub jakąkolwiek inną formę nacisków zmierzających do uzyskania podpisów  
– podlega grzywnie od 1 000 do 10 000 złotych.
2. Tej samej karze podlega, kto zbiera podpisy osób popierających zgłoszenie kandydata lub listy kandydatów na terenie jednostek wojskowych lub innych jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej albo oddziałów obrony cywilnej lub skoszarowanych jednostek podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych.
3. Kto udziela wynagrodzenia pieniężnego w zamian za zbieranie lub złożenie podpisu pod zgłoszeniem kandydata lub list kandydatów  
– podlega grzywnie od 10 000 do 50 000 złotych.

#### **Art. 201.**

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw w okresie od zakończenia kampanii wyborczej aż do zakończenia głosowania, zwołuje zgromadzenia, organizuje pochody lub manifestacje, wygłasza przemówienia, rozdaje ulotki lub w jakikolwiek inny sposób prowadzi agitację na rzecz kandydatów lub list kandydatów

– podlega karze grzywny.

#### **Art. 202.<sup>212)</sup>**

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, bez uprzedniej zgody pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego prowadzi agitację wyborczą polegającą na organizowaniu wieców wyborczych kandydatów, rozpowszechnianiu programów wyborczych kandydatów albo komitetów wyborczych lub ich materiałów propagandowych o charakterze reklamy rozpowszechnianej dla celów kampanii wyborczej za pomocą środków masowego przekazu, plakatów, broszur lub ulotek o masowym nakładzie, lub za pośrednictwem infolinii o bezpłatnym dostępie

– podlega karze grzywny.

#### **Art. 202.<sup>213)</sup>**

**Kto:**

- 1) w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, prowadzi kampanię wyborczą bez uprzedniej zgody pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego, a koszt takiego działania wynosi od 500 do 50 000 złotych**

---

<sup>212)</sup> W tym brzmieniu stosuje się do kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie której ustawa, o której mowa w odnośniku 16, weszła w życie.

<sup>213)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 4 pkt 15 ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.



- podlega grzywnie nie mniejszej niż koszt takiego działania,
- 2) prowadzi działania, o których mowa w pkt 1, a ich koszt przekracza 50 000 złotych**
  - podlega grzywnie nie mniejszej niż koszt takiego działania oraz karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

#### **Art. 202a.**

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, w okresie od zakończenia kampanii wyborczej aż do zakończenia głosowania, podaje do wiadomości publicznej wyniki przedwyborczych badań (sondaży) opinii publicznej dotyczących przewidywanych zachowań wyborczych lub przewidywanych wyników wyborów, lub wyniki sondaży wyborczych przeprowadzanych w dniu głosowania

- podlega grzywnie od 500 000 do 1 000 000 złotych.

#### **Art. 202b.**

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, prowadząc agitację wyborczą na rzecz komitetów wyborczych lub kandydatów organizuje podczas kampanii wyborczej loterie fantowe lub innego rodzaju gry losowe albo konkursy, w których wygranymi są nagrody pieniężne lub przedmioty o wartości wyższej niż wartość przedmiotów zwyczajowo używanych w celach reklamowych lub promocyjnych

- podlega grzywnie od 5 000 do 50 000 złotych.

#### **Art. 202c.**

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, podaje lub dostarcza, w ramach prowadzonej kampanii wyborczej, napoje alkoholowe nieodpłatnie lub po cenach sprzedaży netto możliwych do uzyskania, nie wyższych od cen nabycia lub kosztów wytworzenia

- podlega grzywnie od 5 000 do 50 000 złotych.

#### **Art. 202d.**

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, przekazuje środki finansowe lub wartości niepieniężne jednego komitetu na rzecz innego komitetu wyborczego

- podlega karze grzywny od 1 000 do 10 000 złotych.

#### **Art. 202e.**

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, organizuje zbiórki publiczne na cele kampanii wyborczej

- podlega grzywnie od 1 000 do 100 000 złotych.

#### **Art. 202f.**

1. Pełnomocnik finansowy komitetu wyborczego, który w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw nie dopełnia obowiązku gromadzenia środków finansowych na rachunku bankowym

- podlega karze grzywny.

- 2.<sup>214)</sup> Tej samej karze podlega, kto nie wprowadza zastrzeżenia do umowy rachunku bankowego zawartej przez niego w imieniu komitetu wyborczego o wymaganym ustawą sposobie dokonywania wpłat na rzecz komitetu wyborczego oraz o dopuszczalnym źródle pozyskiwania środków finansowych przez komitet wyborczy, a także o dopuszczalnym terminie dokonywania wpłat.

### Art. 202g.

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw:

- 1) pozyskuje środki finansowe lub wartości niepieniężne na rzecz komitetu wyborczego lub wydatkuje środki finansowe komitetu wyborczego na cele inne niż związane z wyborami,
- 2) pozyskuje środki finansowe lub wartości niepieniężne na rzecz komitetu wyborczego lub wydatkuje środki finansowe komitetu wyborczego przed dniem, od którego zezwala na to ustawa,
- 3) pozyskuje środki finansowe lub wartości niepieniężne na rzecz komitetu wyborczego po dniu wyborów,
- 4) wydatkuje środki finansowe komitetu wyborczego po dniu złożenia sprawozdania finansowego,
- 5) wydatkuje środki finansowe komitetu wyborczego z naruszeniem limitów wydatków określonych dla komitetów wyborczych,
- 6)<sup>15)</sup> przekazuje komitetowi wyborczemu organizacji albo komitetowi wyborczemu wyborców lub przyjmuje w imieniu tych komitetów środki finansowe lub wartości niepieniężne pochodzące z innych źródeł niż od osób fizycznych,
- 6)<sup>215)</sup> **przekazuje komitetowi wyborczemu organizacji albo komitetowi wyborczemu wyborców lub przyjmuje w imieniu tych komitetów środki finansowe lub wartości niepieniężne pochodzące z innych źródeł niż od obywateli polskich mających stałe miejsce zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej,**
- 7)<sup>216)</sup> przekazuje komitetowi wyborczemu partii politycznej albo koalicyjnemu komitetowi wyborczemu lub przyjmuje w imieniu tych komitetów środki finansowe lub wartości niepieniężne z innego źródła niż z funduszu wyborczego partii politycznej tworzącej komitet wyborczy partii politycznej lub z funduszy wyborczych partii politycznych tworzących koalicyjny komitet wyborczy,
- 8)<sup>216)</sup> nie będąc osobą wymienioną w art. 83c ust. 3 i 6, dokonuje czynności skutkującej zmniejszeniem wartości zobowiązań komitetu wyborczego  
– podlega grzywnie od 1 000 do 100 000 złotych.

<sup>214)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 65 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>215)</sup> Ze zmianą wprowadzoną przez art. 4 pkt 16 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>216)</sup> Dodany przez art. 4 pkt 16 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

**Art. 202h.<sup>15)</sup>**

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, po uzyskaniu informacji, z jakich źródeł pochodzą, przyjmuje i przeznacza na kampanię wyborczą środki finansowe lub wartości niepieniężne pochodzące:

- 1) od osób fizycznych niemających miejsca zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, z wyłączeniem obywateli polskich zamieszkałych za granicą,
  - 2) od cudzoziemców mających miejsce zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej,
  - 3) z innego źródła niż z funduszu wyborczego partii politycznej tworzącej komitet wyborczy partii politycznej lub z funduszków wyborczych partii politycznych tworzących koalicyjny komitet wyborczy partii politycznych
- podlega grzywnie od 1 000 do 100 000 złotych.

**Art. 202h.(uchylony).<sup>217)</sup>****Art. 202ha.<sup>218)</sup>**

Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw przekazuje komitetowi wyborczemu lub przyjmuje w jego imieniu wartości niepieniężne inne niż nieodpłatne usługi polegające na rozpowszechnianiu plakatów i ulotek wyborczych przez osoby fizyczne

– podlega grzywnie od 1 000 do 100 000 złotych.

**Art. 202i.**

1. Pełnomocnik finansowy komitetu wyborczego, który w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw nie dopełnia w terminie obowiązku przekazania przez komitet wyborczy na rzecz instytucji charytatywnej osiągniętej przez komitet wyborczy nadwyżki pozyskanych środków finansowych nad poniesionymi wydatkami  
– podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
2. Tej samej karze podlega, kto nie dopuszcza do wykonania lub utrudnia dopełnienie obowiązku przekazania przez komitet wyborczy na rzecz instytucji charytatywnej nadwyżki pozyskanych środków finansowych nad poniesionymi wydatkami, o którym mowa w ust. 1.
3. Jeżeli osoba, o której mowa w ust. 2, działa nieumyślnie – podlega grzywnie.

**Art. 202j.**

1. Pełnomocnik finansowy komitetu wyborczego, który w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw nie dopełnia obowiązku sporządzenia i przedłożenia w terminie komisarzowi wyborczemu albo Państwowej

---

<sup>217)</sup> Przez art. 4 pkt 17 ustawy, o której mowa w odnośniku 16; ma zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>218)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 66 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

Komisji Wyborczej sprawozdania finansowego albo podaje w tym sprawozdaniu nieprawdziwe dane

– podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

2. Tej samej karze podlega, kto nie dopuszcza do wykonania lub utrudnia dopełnienie obowiązku sporządzenia i przedłożenia komisarzowi wyborczemu albo Państwowej Komisji Wyborczej sprawozdania finansowego, o którym mowa w ust. 1.
3. Jeżeli osoba, o której mowa w ust. 2, działa nieumyślnie – podlega grzywnie.

#### **Art. 202k.**

1. Kto, w związku z wyborami do rad gmin, rad powiatów lub sejmików województw, nie dopuszcza do wykonywania lub utrudnia dopełnienie przez biegłego rewidenta obowiązków przy sporządzaniu opinii lub raportu dotyczącego sprawozdania finansowego  
– podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
2. Jeżeli osoba, o której mowa w ust. 1, działa nieumyślnie – podlega grzywnie.

#### **Art. 202l.**<sup>219)</sup>

Kto pobiera od udzielającego pełnomocnictwa do głosowania opłatę za głosowanie w jego imieniu

– podlega karze grzywny.

#### **Art. 202m.**<sup>219)</sup>

Kto udziela pełnomocnictwa do głosowania w zamian za jakąkolwiek korzyść majątkową lub osobistą

– podlega karze aresztu albo grzywny.

#### **Art. 203.**<sup>220)</sup>

Do postępowania w sprawach, o których mowa w art. 199, art. 199a, art. 199b, art. 201, art. 202, art. 202d i art. 202f, stosuje się przepisy o postępowaniu w sprawach o wykroczenia.

---

<sup>219)</sup> Dodany przez art. 2 pkt 8 ustawy, o której mowa w odnośniku 3; ma zastosowanie od kadencji następującej po kadencji, w trakcie której ustawa weszła w życie.

<sup>220)</sup> W tym brzmieniu stosuje się do kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie której ustawy, o których mowa w odnośniku 3 i 16, weszły w życie.

**Art. 203.**<sup>221)</sup>

**Do postępowania w sprawach, o których mowa w art. 199, art. 199a, art. 199b, art. 201, art. 202d, art. 202f, art. 202l i art. 202m, stosuje się przepisy o postępowaniu w sprawach o wykroczenia.**

**DZIAŁ VIII****Przepisy szczególne, przepisy przejściowe i końcowe****Art. 203a.**<sup>222)</sup>

1. Jeżeli właściwe organy nie wykonują w terminie, w sposób zgodny z prawem zadań dotyczących utworzenia obwodów głosowania, powołania obwodowych komisji wyborczych, sporządzenia spisów wyborców lub podziału gminy na okręgi wyborcze, właściwy komisarz wyborczy wzywa te organy do wykonania zadań w sposób zgodny z prawem w wyznaczonym terminie, a w razie bezskutecznego upływu terminu niezwłocznie wykonuje te zadania i powiadamia o tym Państwową Komisję Wyborczą.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli właściwy organ nie dokonał podziału powiatu lub województwa na okręgi wyborcze w sposób zgodny z prawem.

**Art. 203b.**<sup>223)</sup>

Ilekoć przepisy ustawy wymagają podania numeru PESEL, wymóg ten, w odniesieniu do obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi, może zostać spełniony również przez podanie numeru paszportu lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość.

**Art. 204.**

Wszelkie pisma oraz postępowanie sądowe i administracyjne w sprawach wyborczych są wolne od opłat.

**Art. 205.**<sup>224)</sup>

1. Ilekoć w ustawie jest mowa o upływie terminu do wniesienia skargi, odwołania lub innego dokumentu do sądu, organu wyborczego lub urzędu gminy, należy przez to rozumieć dzień złożenia skargi, odwołania lub innego dokumentu w sądzie, organowi wyborczemu lub w urzędzie gminy.
2. Jeżeli koniec terminu wykonania czynności określonej w ustawie przypada na sobotę albo na dzień ustawowo wolny od pracy, termin upływa pierwszego roboczego dnia po tym dniu.
3. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, czynności wyborcze określone kalendarzem wyborczym oraz czynności, o których mowa w ust. 1, są dokonywane w godzinach urzędowania sądów, organów wyborczych lub urzędów gmin.

<sup>221)</sup> Ze zmianami wprowadzonymi przez art. 2 pkt 9 ustawy, o której mowa w odnośniku 3, i art. 4 pkt 18 ustawy, o której mowa w odnośniku 16; mają zastosowanie od kadencji organów jednostek samorządu terytorialnego następującej po kadencji, w trakcie której te ustawy weszły w życie.

<sup>222)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 67 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>223)</sup> Dodany przez art. 1 pkt 68 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

<sup>224)</sup> W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 69 ustawy, o której mowa w odnośniku 5.

**Art. 206.**

Do przeprowadzenia wyborów do organów stanowiących obligatoryjnych związków komunalnych oraz do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład tych związków stosuje się przepisy niniejszej ustawy, chyba że ustawa o utworzeniu związku komunalnego stanowi inaczej.

**Art. 207–211. (pominięte).<sup>225)</sup>****Art. 212.**

Traci moc ustawa z dnia 8 marca 1990 r. – Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz. U. z 1996 r. Nr 84, poz. 387 oraz z 1998 r. Nr 50, poz. 311).

**Art. 213.**

Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem art. 207, który wchodzi w życie z dniem ogłoszenia<sup>226)</sup>.

---

<sup>225)</sup> Zamieszczone w obwieszczeniu.

<sup>226)</sup> Ustawa została ogłoszona w dniu 27 lipca 1998 r.